

TÜRKİYE'DE TİCARET BANKACILIĞI

VE

KREDİ YÖNETİMİ

Danışman

Prof.Dr. C.Necat BERBEROĞLU

Hazırlayan

Şükrü ADIGÜZEL

Ö Z E T

Ülkelerin ekonomilerinde ve sosyal yapılarında meydana gelen olumlu gelişmeler, o ülkelerin finans sistemini oluşturan bankaların finansal ürünlerinde çeşitlenmesine aynı derecede olumlu katkılar sağlamaktadır.

Ülkemizin 1980 den itibaren liberal ekonomiye geçişi ile birlikte, bankacılıkta 1980 den sonra hızla bilgisayar sistemine geçilmesi, yabancı bankaların ülkemizde şubeler açarak hizmet vermeye başlamaları, Ticaret Bankalarının gelişmelerine olumlu katkılar sağlamıştır.

Yine 1980 den sonraki yıllarda Ticaret Bankalarında Pazarlama departmanları kurularak işletmelerin kredilendirilmesi kararlarında kredinin fiyatlandırılması, verimliliği, seyyahiyeti ve geri ödenebilirliği ön plana çıkmıştır.

1994 Ekonomik krizi mali sektörleri ve işletmeleri olumsuz yönde etkilemiş ve sistemi önemli ölçüde problemlilerle başbaşa bırakmıştır. Sistem kendi içinde problemlilerine çözüm yolları ararken kredi talep eden firmaların mali analizinin ne kadar önemli olduğu ortaya çıkmıştır.

A B S T R A C T

Positive developments in the economic and social structure of countries also positively contribute varying financial instruments of banks which essentially constitute the financial system.

After liberalization of the economy in 1980 financial system in Turkey has shown very rapid structural changes . Intensive use of computers technology, newly opened branches of foreign banks reasoned to deepen commercial banking activities in Turkey.

Credit marketing departments in commercial banks foremos ted for decisions crediting of business, and precising, productivity, repayment and mobility of credit after years from 1980

Economic crisis in 1994 negatively affected financial sector and business and the financial sector in Turkey confronted highly problematic credits.

While the sector seeks for its own solutions, the importance of financial analysis of the credit seeking firms has grown up.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

GİRİŞ	1
-------------	---

I. BÖLÜM

I- BANKACILIĞIN TARİHİ	3
A- DÜNYA BANKACILIĞININ TARİHİ GELİŞİMİ	3
B- TÜRK BANKACILIĞININ TARİHİ GELİŞİMİ	6
1- Osmanlı Döneminde Bankacılık	6
2- Cumhuriyet Döneminde Bankacılık	8
a- Ulusal Bankacılık Dönemi	9
b- Bankacılıkta Devletçilik Dönemi	10
c- Özel Bankacılığın Gelişim Dönemi	12
d- Planlı Dönemde Bankacılık	14
e- Bankacılıkta Serbestleşme ve Dışa Açılma	17
C- TİCARİ BANKALARIN İŞLEVLERİ	18
1- Aracılık	20
2- Kaynaklara Akıcılık Sağlamak	20
3- Fonları Hareketlendirme	20
4- Kaynak Kullanımı İyileştirmek	20
5- Küçük ve Kısa Süreli Fonları Büyük Ölçekli ve Uzun Süreli Fonlara Dönüştürmek	21
6- Kaydi Para (Banka Parası) Yaratma	21
7- Para Politikasının Etkinliğini Arttırması	21
8- Gelir ve Servet Dağılımını Etkileme	22

9- Uluslararası Ticareti Geliştirme	22
D- TİCARİ BANKALARIN YAPILARI.....	22
1- Az ve Çok Şubeli Bankalar.....	22
2- Bankacılık Sektöründe Birleşmeler.....	23
3- Holding Bankacılığı.....	24
4- Parekende ve Toptan Bankacılık	25
II- TİCARİ BANKALARDA FON KAYNAKLARI.....	26
A- ÖZ KAYNAKLAR	26
1- Ödenmiş Sermaye.....	26
2- Yedek Akçe	27
3- Karşılıklar	27
B- MEVDUATLAR(TL.)	27
1- Tasarruf Mevduatı.....	29
2- Mevduat Sertifikası.....	29
3- Resmi Kuruluşlar Mevduatı.....	30
4- Ticari Kuruluşlar Mevduatı	31
5- Bankalar Arası Mevduat	31
6- Diğer Kuruluşlar Mevduatı	31
C- DÖVİZ TEVDİAT HESAPLARI	32
D- YURT DIŞI SENDİKASYON KREDİLERİ.....	33
E- BANKA GARANTİLİ BONOLAR	33
F- VARLIĞA DAYALI MENKUL KIYMETLER (VDMK)	33
G- HİZMET KARŞILIĞI SAĞLANAN FONLAR	33
İ- MERKEZ BANKASI KAYNAKLI KREDİLER.....	34
K- EXİMBANK KAYNAKLI KREDİLER	34
III- TİCARİ BANKALARDA FON KULLANIMI.....	36
A- KREDİLER	36

1- Kredinin Tanımı.....	36
2- Kredilerde Aranılacak Başlıca Unsurlar	36
a- Kredide Vade Unsuru	36
b- Kredide Güven Unsuru	36
c- Kredide Verim Unsuru	37
d- Kredide Teminat Unsuru	37
B- TİCARET BANKALARINDA KREDİ TÜRLERİ.....	37
1- Kısa Vadeli Nakdi Krediler	38
a- Borçlu Cari Hesap Şeklinde Açılan Krediler	38
aa- Açık Kredi.....	38
ab- Kefalet Karşılığı Kredi.....	38
ac- Senet Karşılığı Kredi.....	38
ad- Emtia Karşılığı Kredi	39
ae- Hisse Senedi ve Tahvil Karşılığı Kredi	39
af- Temlik Karşılığı Kredi	39
ag- Maddi Teminat Karşılığı Kredi	40
ah- İşletme Rehni Karşılığı Kredi	40
ai- Vesaik Mukabili Kredi	41
b- İskonto ve İştira Kredileri	41
c- Döviz ve Prefinansman Kredileri.....	41
ca- Döviz Kredileri	41
cb- Prefinansman Kredileri.....	42
d- İhracat Kredileri.....	43
da- Eximbank Kaynaklı İhracat Kredileri	43
e- Merkez Bankası Kaynaklı Krediler.....	43
ea- Kısa Vadeli Senet Reeskontu	43
eb- Likidite Garantili Krediler	44
ec- Kabul Finansman Reeskont Kredisi	44

2- Orta ve Uzun Vadeli Krediler.....	44
3- Gayrinakdi Krediler.....	45

II. BÖLÜM

KREDİ YÖNETİMİ

A- KREDİ POLİTİKASI.....	49
B- KREDİLERDE TAHSİS VE	51

ONAY KREDİ TAHSİS BÖLÜMÜNCE DİKKATE ALINAN FİRMA KABUL KRİTERLERİ

1- Kredi Tahsis Bölümünce Kredi Tahsisinde Dikkat Edilen Genel Firma Kabul Kriterleri	54
2- Kredi Tahsis Bölümünce Kredilerin Tahsisinde Dikkat Edilen Genel Firma Başarı Kriterleri.....	54
3- Kredi Tahsis Bölümünce Firmalarda Dikkate Alınacak Diğer Çalışma İlkeleri.....	57
4- Kredi Tahsis Bölümünce Dikkat Edilen Sektörel Kriterler	61
C- KREDİLERİN İZLENMESİ.....	61
D- KREDİ İZLEME ŞEKİLLERİ	63
1- Firma Ara Finansal Tablolarının Değerlendirilmesi.....	64
2- Firmaya Yapılan Ziyaretler	65
3- Kredi Koşullarına Uygunluk.....	65
4- Diğer İzleme Kaynakları	67
E- KREDİLER İZLEME SERVİSİ RAPORLARI.....	67
1- Gün Sonu Raporları	68
2- Aylık Raporlar	68
3- Üçer Aylık Dönem Raporları.....	68

F- KREDİLERİN YENİDEN DEĞERLENDİRİLMESİ	
BÖLÜMÜ KREDİLERİ YENİDEN DEĞERLENDİRME	
BÖLÜMÜNÜN AMAÇLARI	69
1- Bankanın Kredi Kalitesi	69
2- Kredilerin Sektörel Yoğunluğu	70
3- Kredilerin Bankanın Kredi Politikasına Uygunluğu	70
4- Kredilerin Verimliliğinin Kontrolü	71
5- Kredi Yönetim ve Servisinin Kalitesi	71
6- Problemlili Kredilerin Tesbiti	72
7- Takipteki Kredilere Ayrılan Karşılıklar	73
G- UYGULAMADA KREDİLERİN YENİDEN DEĞERLEN-	
DİRİLMESİ	74
1- Üst Yönetim Desteğinin Olması	75
2- Objektif Olması	76
a- Kredilerin Yeniden Değerlendirme Görevinin Banka	
Teftiş Kuruluna Yapılması	77
b- Kredilerin Yeniden Değerlendirme Görevinin Tahsis	
Bölümü Tarafından Yapılması	77
c- Kredilerin Yeniden Değerlendirme Görevinin	
Bağımsız Bir Bölüm Tarafından Yapılması	78
H- KREDİLERİN MÜŞTERİ BAZINDA · YENİDEN	
DEĞERLENDİRİLMESİ	78
1- Müşteri Bazında İncelemede dikkat Edilmesi Gereken	
Hususlar	79
a- Kredi Kalitesinin Tesbit Edilmesi	79
b- Kredi Dosyasının İncelenmesi	80
c- Kredi Teminatlarının Rayiç Değerinin Tesbiti	81

d- Kredi Politikasına ve Yasalara Uygunluğun İncelenmesi.....	82
e- Kredi verimliliğinin Saptanması.....	82
I- KREDİLERİN PORTFÖY BAZINDA YENİDEN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	83
1- Kredi Portföyündeki Gelişmelerin İncelenmesi.....	83
2- Kredi Portföy Yöneticisinin Değerlendirilmesi.....	85
K- KREDİ DEĞERLİLİĞİ SINIFLANDIRMASI.....	85
1- 1. Sınıf Çok İyi Firmalar.....	87
2- 2. Sınıf İyi Firmalar.....	87
3- 3. Sınıf Orta Firmalar.....	88
4- 4. Sınıf Zayıf Firmalar.....	88
L- KREDİLERDE FİYATLANDIRMA.....	89
1- Banka Firma İlişkileri Yönüyle Kredi Fiyatlandırması.....	91
2- Kredinin Vadesinin Kullandırmaya Etkisi.....	92
3- Kredinin Geri Ödeme Şartlarının Fiyatlandırmaya Etkisi....	93
4- Asgari Maliyetin Fiyatlandırmaya Etkisi.....	93

III. BÖLÜM

BANKALARDA PROBLEMLİ KREDİLER VE ÇÖZÜM YOLLARI

A- PROBLEMLİ KREDİLERİN BAŞLICA NEDENLERİ.....	95
1- Firmadan Kaynaklanan Nedenler.....	96
a- Firma Yönetiminin Kalitesi.....	96
b- Ürün Kalitesi.....	97
c- Ürün Pazarlaması.....	97
d- Firma Mali Yapısı ve Teknolojisi.....	98
2- Çevreden Kaynaklanan Nedenler.....	98

a- Ekonomik ve Politik Nedenler	98
b- Doğal Çevre Nedenleri	99
c- Teknolojik Nedenler	99
3- Bankalardan Kaynaklanan Nedenler	99
a- Borçlu İstihbaratının Eksik Yapılması	100
b- Kredi Kullanım Amacı	100
c- Teminatların Yetersiz Alınması	101
d- Kredi Yönetim Hataları	101
e- Firmanın Yeterli Derecede İzlenmesi	101
f- Problemlı Kredide Önlem Alınmasında Gecikilmesi	102
B- PROBLEMLİ KREDİLERDE MALİYET	102
C- KREDİLERİN PROBLEMLİ HALE GELMESİNİ	
ÖNLEYECEK BAŞLICA ÖNLEMLER	104
1- Kredilerin İzlenmesi	104
2- Kredili Firmalarda Tehlikenin Önceden Tesbiti	104
a- Finansal Tablolardan Elde Edilen Erken Uyarı	105
aa- Bilançolardan ve Gelir Tablosundan Elde Edilen	
Bilgiler	105
ab- Alacakların Vadelerinin Uzaması	106
b- Firma Yöneticilerinden Elde Edilen Erken Uyarı	107
c- Firma Faaliyetlerinden Elde Edilen Erken Uyarı	108
d- Banka İşlemlerinden Elde Edilen Erken Uyarı	108
e- Diğer Erken Uyarılar	109
3- Problemlı Kredilerde Çözüm Önerileri	110
a- Bankanın Problemlı Müşteri ile Çalışmaya Devam	
Etmesi	111
aa- Problemlı Kredi Müşterisinin Durumunun	
İyileştirilmesi	111

ab- Firmanın Finansman Planının Hazırlanması	112
ac- Fon Kaynaklarının Tesbit Edilerek Finansal Yapının Güçlendirilmesi.....	113
b- Bankanın Elinde Bulunan Teminatların Paraya Çevrilmesi.....	114
c- Bankanın Takibe Geçmeyerek Beklemede Kalması	115
D- PROBLEMLİ KREDİLERDE BANKALAR UYGULAMASI VE KARŞILIKLAR KARARNAMESİ	116
1- Özel Takip.....	117
2- İdari Takip	118
a- Kredilerde Temerrüde Düşülmesi	118
b- Borçlu Cari Hesap Şeklinde Çalışan Kredilerde Vade Bitimi	119
3- Kanuni Takip.....	119

IV. BÖLÜM

FİRMA MALİ ANALİZİ

BİLANÇO KALEMLERİNİN AÇIKLANMASI

-AKTİF

A- DÖNEN DEĞERLER	122
1- Kasa	122
2- Bankalar	123
3- Tahviller.....	123
4- Alacaklar.....	124
a- Senetli Alacaklar	124
aa- Şüpheli Alacak Ayrılması.....	124
ab- Değersiz Alacaklar.....	124

b- Senetsiz Alacaklar.....	125
c- Ortaklardan Alacaklar	125
d- Diğer Alacaklar	125
5- Stoklar	127
6- Akreditifler	127
B- BAĞLI DEĞERLER.....	127
1- İştirakler.....	127
2- Diğer Aktifler	127
C- SABİT DEĞERLER	128
1- Maddi Sabit Değerler.....	128
2- Gayrimaddi Sabit Değerler.....	128
D- ZARAR	129
- PASİF	
A- KISA VADELİ BORÇLAR (CARİ BORÇLAR).....	130
1- Kısa Vadeli Banka Borçları.....	130
a- Açık Kredi	130
b- İmza Mukabili Kredi	130
c- Maddi Teminat Mukabili Kredi.....	130
2- Kısa Vadeli Esnaf ve Ticarethane Olan Borçlar.....	131
a- Senetli Borçlar.....	131
b- Senetsiz Borçlar	131
c- Müşteri Avansları	131
3- Kısa Vadeli Ortaklara Veya İşletme Sahibine Olan Borçlar	131
4- Kısa Vadeli Diğer Borçlar.....	132

B- UZUN VADELİ BORÇLAR.....	132
1- Uzun Vadeli Banka Borçları.....	132
2- Uzun Vadeli Esham ve Ticarathanelere Olan Borçlar	133
3- Uzun Vadeli Ortaklara ve İşletme Sahibine Olan Borçlar .	133
4- Uzun Vadeli Diğer Borçlar.....	133
C- ÖZSERMAYE (ÖZVARLIK).....	134
D- KÂR	135
1- Gelir Tablosu	135
a- Genel Yönetim Giderleri.....	135
b- Pazarlama Satış ve Dağıtım Giderleri	136
c- Şüpheli Alacak Karşılıkları.....	136
d- Araştırma ve Geliştirme Giderleri	136
e- Finansman Giderleri	136
f- Faaliyet Dışı Gelir ve Kârlar	136
g- Faaliyet Dışı Giderler ve Zararlar	136
E- ORANLAR YOLUYLA ANALİZ.....	136
F- ANALİZDE KULLANILAN ORANLAR	137
G- ORANLARIN TARİFİ VE SINIFLANDIRILMASI.....	138
1- Mali Bünyenin Sağlamlılık Derecesini Gösteren Oranlar ..	138
a- Cari Oranlar.....	138
b- Likidite Oranı	139
c- Borçlar Toplamı/Maddi Özvarlık Oranı.....	140
d- İşletme Sermayesi.....	141
da- Bütüt İşletme Sermayesi.....	141
db- Net İşletme Sermayesi	142
2- Mali Bünyenin İçinde Bulunduğu Durum Nedenlerini Gösteren Oranlar.....	144
a- Ticari Alacaklar/Satış Oranı	144

b- Stok Devir Hızı.....	145
c- Maddi Özvarlığın Devir Hızı	146
d- Maddi Sabit Değerler/Maddi Özvarlık.....	147
3- Sevk ve İdarenin Başarı Derecesini Gösteren Oranlar	148
a- Bilanço Kârı/Özvarlık Oranı.....	148
b- Bilanço Kârı/Aktif Toplam Oranı.....	148
c- Bilanço Kârı/Net Satışlar Oranı.....	149

FİRMA İNCELEME FİNANSAL TABLOLARI VE MALİ ANALİZ TEKNİĞİ

A- İNCELEME	149
1- İnceleme Nedir?	149
2- İnceleme Amacı	150
3- İncelemenin Prensipleri.....	151
a- Gizlilik.....	151
b- Tarafsızlık	151
c- Süreklilik	151
4- İstihbaratın Kaynakları.....	152
a- Özel Kaynaklar	152
b- Resmi ve Yarı Resmi Kaynaklar	153
5- İnceleme ile Saptanacak Unsurlar	154
a- Şahsi Durumla İlgili İnceleme	154
b- Mali Durumla İlgili İnceleme	155
c- Piyasa Durumu ile İlgili İnceleme	155
B- MALİ ANALİZ	155
1- Genel Açıklama.....	155
2- Bilanço	156
C- FİRMA DEĞERLENDİRME VE MALİ ANALİZ İÇİN	

TESBİT EDİLECEK BİLGİLER	157
--------------------------------	-----

SERBEST VARLIK HESAPLAMALARI

A- ŞAHİS FİRMALARINDA SERBEST VARLIK

HESABI	159
1- Bilanço İçi Varlık	159
2- Bilanço Dışı Varlık	159
a- Gayrimenkuller	159
b- İştirakler	159
c- Menkuller	159
d- Diğer Varlıklar	160

B- KOLLEKTİF ŞİRKETLERDE SERBEST VARLIK

HESABI	160
1- Bilanço İçi Varlık	160
2- Bilanço Dışı Varlık	160
a- Gayrimenkuller	160
b- Menkuller	160
c- Diğer Menkul Varlıklar	160

C- SERMAYE ŞİRKETLERİNDE SERBSET VARLIK

HESABI	161
1- Ödenmiş Sermaye	161
a- Kayıtlı Sermaye	161
b- Ödenmemiş Sermaye	162
2- İhtiyatlar	162
a- Ayrılması Zorunlu Olan Yedek Akçeler	162
b- Ayrılması İhtiyaç Olan Yedek Akçeler	162
3- Dağıtılmamış Kârlar	162
4- Karşılıklar	163

5- Değer Artış Fonu	163
D- DÜŞÜLEN DEĞERLER.....	164
E- EKLENEN DEĞERLER.....	165
1- Kefil Ortakların Varlık Toplamı	165
a- Şahıslarda	166
b- Sermaye Şirketlerinde	166
2- Firmanın Dış Ticaret İşlem Hacmi.....	166
SONUÇ	167
EK (TABLOLAR)	170
YARARLANILAN KAYNAKLAR	177

GİRİŞ

Cumhuriyet öncesinde Türk bankacılığı önemli bir gelişme gösterememiştir. Türk bankacılığı asıl gelişmesine ve gerçek anlamda bankacılığa 1980 sonrası dönemde Liberal ekonomiye geçişle başlamıştır. Günümüz ekonomilerinin en önemli özelliği parasal nitelikte olmalarıdır. Türkiye'de bankacılığın finansal ve yasal sorunları hemen her dönemde güncelliğini korumuştur. Türk bankacılığında diğer bir sorunda kaliteli hizmet verebilmesi için önemli yapısal değişikliklere gidilmesi zorunluluğunda kalınmasıdır.

Bankalar hizmet kalitesini arttırmak için düzenlemelerini yeniden yapma, örgütlenmelerini ve iş akımlarını müşterilerinin gereksinimlerine cevap verecek şekilde yeniden organize etmek zorundadırlar. Hizmet kalitesinin iyileştirilmesinde teknolojik donanım yanında yetişmiş insan unsurunda mutlaka gözönünde bulundurmaları durumundadırlar. Bu olgu bankacılığın gelişim süresi içinde önemini sürekli korumaya devam edecektir.

Türk bankacılığının en önemli eksikliklerinden biriside kredilendirme sürecinin yavaş işlemesidir. Ancak burada asıl sorun, Türkiye'de işletmelerin büyük çoğunluğunun henüz kurumsallaşmaması, muhasebe kayıt ve belge düzeninin tam oturmamış olması, kayıt harici işlemlerin aslına yakın veya aslından fazla olmasının önemi büyüktür. Türkiye'de işletmelerin büyük çoğunluğunun işlemlerinin kayıt dışı olmasından dolayı gerçek iş hacmi ve aktif büyüklüğünü bilançolarında görmek mümkün olmamaktadır. Bu durum ise kredi değerlendirmelerinin zaman almasına neden olmaktadır. Buna karşın kredi değerlendirmelerini ve onay-

lanmasını süratli bir Şekilde gerŐekleŐtiren bankalar rakipleri karşısında büyük avantaj elde ederler.

Türkiye'de Ticaret Bankacılığı ve Kredi Yönetimi konusu 4 bölüm halinde incelenmiŐtir.

I. Bölümde, Bankacılığın Tarihsel Gelişimi ve Ticaret Bankalarının Fon Kaynakları ve Fon Kullanımları,

II. Bölümde, Kredi Yönetimi detaylı bir Şekilde ele alınmıŐtır.

III. Bölümde, Ticari Bankalarda Problemleri Krediler ve Őzm Yolları,

IV. Bölümde ise Firma Mali Analizine yer verilmiştir.

I. BÖLÜM

I. BANKACILIĞIN TARİHİ

A- DÜNYA BANKACILIĞININ TARİHİ GELİŞİMİ

Dünyanın hemen hemen tüm dillerinde ufak bazı değişikliklerle birlikte İtalyanca "Banco" aslından geldiği ve zamanla bu kelimenin Banca olarak kullanıldığı sanılmaktadır. Banco sözcüğünün İtalyancadaki sözcük anlamı masa, sıra veya tezgah demektir. İlk bankerler olan Lombardiyalı Yahudiler, bankacılık benzeri işlemleri pazar yerine koydukları masa (Banco) üzerlerinde yaparlardı. İşte bu bankerlerden biri taahhütlerini yerine getiremeyip iflas ettiğinde halk bu bankerin masasına saldırarak kırardı. Bundan dolaydır ki batı dillerinde iflas eden kişilere banco kelimesinden gelen "Bankrunt" denir (1).

Aslında ilk bankacılık hizmetlerinin eski Sümer ve Babil'lere kadar dayandığı sanılmaktadır. Gerçektende Sümer'lerde M.Ö. 3500 yılında kurulan Mabet bilinen en eski banka kuruluşudur. Bu mabetlerin rahipleri ilk borç veren kişilerdir. Bu mabetlerin harman zamanı ödenmek üzere tohum, teçhizat vs. alımı gibi çifcilere ilk önceleri aynı daha sonralarıda parasal kredi açtıkları saptanmıştır. Hammurabi kanunlarında da Mabetlerin ödünç işlerini nasıl idare edeceği, borcun vadesinde nasıl tahsil edileceği, borçlunun mallarını ne şekilde borcun tasfiyesinde kullanılacağı açıklanmıştır. Ödünç işlerinde %12, %20, %33'ü aşmayacak oranda

(1) İlker Parasız, Para Banka ve Finansal Piyasalar, a.g.k., s.109.

faiz uygulanabileceğine izin verilmektedir. Ancak bu oranlar sadece maden, hurma ve tahıllar için geçerli idi. Yapılan ödünç işlemine karşılık her türlü taşınmaz mal ipoteline, taşınır mal rehnine ve hatta zengin ve saygın kişilerin kefaletine dahi yer verilmiş bulunmaktadır. Eski Yunan, Mısır ve Roma'da da bankacılık işleriyle uğraşan kurumlar bulunmakta, bunlarda Sümerler de yapılan tüm ödünç verme işlemleri ve bunların teminat ve tahsil usullerini uyguluyorlardı. Bu Mabetler, vatandaşlardan alınan ve karşılığında faiz verilmeyen emanetlerden ve bağışlardan oluşan bir sermaye birikimine sahiptirler. Bu nedendir ki eski Yunan Medeniyetinde de ilk bankacılar zengin Mabetlerden oluşmuştur. Eski Mısır'da tefeciliği ve bileşik faizi yasaklayan yasalar vardır. Eski Yunan'da zengin Mabetlerin yanısıra "Trabezitai" adlı özel bankerlerde bulunmaktaydı. Faizde herhangi bir sınırlama görülmemekteydi. Bu sebeple faizlerin yüksekliği karşısında bağımsız siteler büyük kentlerde devlet bankaları kurmuşlardır (2).

İstanbul'un 1453'te fethi ile İtalya'ya doğru bir göç hareketi başladı. Rönesans, sanat ve düşüncede reforma dinsel alanda önemli yenilikler getirdi. Batı ülkelerinde geçerli olan kilise hukuku yerine eski Roma hukukunun Liberal olan ilkeleri kabul edildi. Faiz yasağı ortadan kaldırılarak faiz meşrulaştırıldı. İşte bu değişiklik bankacılığın Avrupa'da gelişmesinin daha doğrusu Hristiyan aleminde gelişmesinin en önemli nedenlerinden birisidir. Rönesans ile birlikte meydana gelen yeni keşifler yeni buluşlar Avrupa'ya etkilemiştir. Bununsonucunda finans kuruluşlarında bir çok yapısal değişiklikler ortaya çıkmıştır. İşte bu dönemde (1609'da) ticaretin en yoğun ve en

(2) Tezer Öcal - Ö. Faruk Çolak, Para Banka a.g.k., s.12.

geliştiği yer olan Amsterdam'da, Amsterdam Bankası kuruldu. İŖte bu banka sabit değerde hesap parası olarak Filorini yarattı. Diğer taraftan aynı Ŗekilde Hamburg Bankası'nda banka markını yaratmıŖtır. Aynı dönemlerde 1637'de Vendeikte Venedik Bankası kurulmuŖtur. Bu bankada ek ve banknot kullanma sistemini geliŖtirmiŖtir. 17.yy.'da bankaların para piyasasında önemli bir göreve sahip olmalarına karŖın paranın istikrarsızlığı devam ediyordu. 1640'da İngiltere'de Kralın, tüccarların Londra kalesinde saklanan altın klelerine el koyması sonucu tüccarlar altınlarını Goldsmith denilen tüccarlara vererek karŖılıđında Ŗahadetname almaya baŖladılar. Goldsmith'ler kasalarında altınların atıl durduğunu görünce, bunların karŖılıđında borç istiyenlere Goldsmith Noter denilen kendi senetlerini vermeye baŖladılar. İŖte bu Goldsmith noterler zamanla aŖıveriŖlerde kullanılmaya baŖlanmış ve ilk banknot sistemini oluŖturmuŖtur. Nitekim 1694 yılında paradaki istikrarsızlığı ve hazinenin gereksinimini karŖılamak üzere İngiltere Bankası kuruldu. İngiltere Bankası bir devlet bankası ve bugünkü anlamda ilk Merkez Bankası'dır diyebiliriz (3).

18. yy.'dan itibaren bankaların ticari senet ve poliçelerin iskontosu karŖılıđında banknot ihracına baŖvurmaları diğer taraftan kendilerine yatırılan tasarruflar karŖılıđında sanayici ve tüccarlara açtıkları kredileri ekle kullandırmak suretiyle hesap parası sistemi yaratmaları, banknot kağıt paranın genel bir ödeme aracı olarak kullanılması, kıymetli evrakların geliŖtirilmesi ve sanayi devrimiyle birlikte krediye olan ihtiyacın artması bugünkü modern bankacılığın geliŖmesine önemli ölçüde g kazandırmıŖtır.

(2) Tezer cal - . Faruk olak, Para Banka, a.g.k., s.13.

B- TÜRK BANKACILIĞININ TARİHİ GELİŞİMİ

Türk bankacılığının tarihi gelişimi iki önemli başlık altında incelenecektir.

1- Osmanlı Döneminde Bankacılık

2- Cumhuriyet Döneminde Bankacılık

1- Osmanlı Döneminde Bankacılık

16. yy. sonlarından itibaren gerileme dönemine giren Osmanlı İmparatorluğu ile hızlı ekonomik ve teknik gelişmelere sahne olan Avrupa ülkeleri arasında politik, siyasi ve ekonomik dengeler Osmanlı Devleti aleyhine bozulmaya başladı. 18. ve 19.yy.'larda Avrupa'nın Sanayi devrimini gerçekleştirmesi buna karşın Osmanlı ekonomisinin Avrupa'da gerçekleştirilen sanayi devrimine ayak uyduramaması ve küçük esnaf ve sanatkârlara dayanan kapalı bir ekonomi içinde kalınması dengeleri bir daha kurulamayacak şekilde bozdu (4).

1839 Tanzimat dönemi başlarına kadar geçen dönemde Osmanlı Devletinde bankacılık izlerine rastlanamamaktadır. Bunda Türklerin özellikle askerlik, yöneticilik, terzilik, şapkacılık, ayakkabıcılık, kalaycılık, nalbantlık, berberlik gibi meslekler dışında ticaret, sarraflık, bankerlik gibi meslekleri Türk ve müslüman olmayan kimselere bırakmalarının önemi büyüktür. Ayrıca müslümanlığın faiz ve faizciliği yasaklaması bu tür işlerin gayri müslümlerin eline geçmesine neden olmuştur. Dolayısıyla sermaye birikimini de bu kesimin elinde toplamıştır. Buna karşın Osmanlı devletinin her geçen gün artan askeri ve idari harcamaları Musevi, Ermeni ve Rum

(4) Bankalar Birliği Yayını, Bankacılar 5, a.g.k., s.49.

azınlıklardan oluşan Galata Bankerleri (sarrafları) tarafından karşılanıyordu (5).

Bu Galata Bankerlerinin faaliyetlerini bugünkü anlamda bankacılık olarak görmemekle birlikte bu bankerler kambiyo işlemleri yapmakta hazineye borç vermekte devlet tahvillerini satın almakta, senet iskonto etmekte, vergi gelirlerinin toplanmasında ve transfer edilmesinde aracılık yapıyorlardı. Kurdukları finansman ağları ile Galata Bankerleri Osmanlı Devletinin iç ve dış finansmanında bir nevi tekel oluşturmuşlardır (6).

Osmanlı hazinesinin aşırı finansman ihtiyacı 19.yy. ortalarında banka kavramını Osmanlı toplumunun gündemine getirmiştir. Osmanlı Hükümeti yurt içinde ve Avrupa'da nüfuzu yüksek J. Alleon ve Thedor Baltazzi adlı iki Galata Bankeri ile bir anlaşma yaparak 1847 yılında "Bank-ı Dersaadet" (İstanbul Bankası)'in kurulmasına destek oldu. Bu banka 1852 yılına kadar faaliyetini sürdürmüştür (7).

Cumhuriyetten önce ülkede faaliyet gösteren bankaların hemen hemen tamamı yabancı sermaye ve yabancı iştirakleriyle kurulmuştur. Diğer taraftan merkezleri dışarıda bulunan birçok bankada Osmanlı topraklarında şubeleri vasıtasıyla faaliyet gösteriyorlardı. Hatta bunlardan 13 tanesi Cumhuriyet döneminde de faaliyetlerine devam etmişlerdir. Bunların içinde en önemli ve önde geleni "Bank-ı Osmani Şahane" yani Osmanlı Bankası 1863 yılında kurulmuştur. Bankaya 30 yıl süre ile çeşitli imtiyazlar verilerek Osmanlı Devletinin her yerinde Hazine işlemlerinin bu banka

(5) İlker Parasız, Para Banka ve Finansal Piyasalar, a.g.k., s.111.

(6) Haydar Kazgan, Galata Bankerleri, a.g.k., s.27.

(7) İlker Parasız, Para Banka ve Finansal Piyasalar, a.g.k., s.111.

tarafından yapılması kabul edilmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar bu imziyazlı konumunu sürdüren banka 1930 yılında T.C. Merkez Bankasının kurulması ile tüm imtiyazlarını kaybetmiştir (8).

Cumhuriyet dönemi öncesi kurulan kurulan ulusal banka sayısı oldukça azdır. Mithat Paşa Nis Valisi iken 1861 Yugoslavya'nın Pirot kasabasında ilk Zirai Kredi Sandığı olan "Memleket Sandıkları"nı kurmuştur. Bu ulusal bankacılığın ilk adımı olarak görülmektedir. Mithat Paşa halkın elindeki az ve dağınık paraları biraraya getirerek ihtiyaç sahiplerinin emrine sunmak ve halkı tasarruf alışkanlığına sevk etmek amacıyla 1868 yılında İstanbul Emniyet Sandığını kurmuştur. Sermayesiz olarak kurulan İstanbul Emniyet Sandığı 1907 yılında Ziraat Bankasına bağlanmıştır. 1856-1875 yılları arasında esas amaçları Osmanlı Devletine borç vermek olan 11 yabancı sermayeli banka kuruldu. (Tablo 1) II. Meşrutiyetin yarattığı yeni akımların etkisiyle İttihat ve Terakki Cemiyetinin teşvikiyle 1908 yılından sonra gelişmeye başlayan Ulusal Bankacılık özellikle I. Dünya Savaşından sonra hız kazanarak 1908-1923 yılları arasında 11'i İstanbul'da 13'ü de Anadolu'da olmak üzere toplam 24 Ulusal Banka kurulmuştur. (Tablo 2) (9).

2- Cumhuriyet Döneminde Bankacılık

Cumhuriyetin ilan edildiği 1923 yılında Türkiye'de 35 banka faaliyet gösteriyordu. Bunlardan 22'si ulusal sermayeli, 13'ü ise yabancı sermayeli idi. Ulusal bankalar, sayıca yabancı bankalardan çok olmalarına rağmen, bu bankaların çoğu mahali ihtiyaçlara cevap veren tek şubeli mahali bankalardı. Daha geniş bir alanda faaliyet gösteren bazı ulusal bankalar ise, ekonominin kredi ihtiyacını

(8) T.Bankalar Birliği Yayını, Bankacılar 5, a.g.k., s.51.

(9) T.Bankalar Birliği Yayını, Bankacılar 5, a.g.k., s.51.

karşılacak güce sahip olamadıklarından, kredi piyasası mali yapıları daha güçlü olan yabancı bankaların hakimiyeti altına girmiştir (10).

a- Ulusal Bankacılık Dönemi (1923-1932)

Cumhuriyetin ilk on yılı bankacılık alanında en önemli gelişmelerin yapıldığı dönem sayılabilir. Sermaye ve vasıflı iş gücünün yetersiz olduğu bir ekonomik ortamda devlet liberal ekonomi politikaları takip ederek, özel teşebbüs aracılığıyla ekonomik kalkınmayı gerçekleştirmek istiyordu. Ancak, devletin desteği olmadan özel sermaye ile ekonomik kalkınmanın başlatılması mümkün değildir. Bu nedenle "İzmir İktisat Kongresinde" ortaya atılan "Milli Ekonominin ancak Milli Bankacılık sisteminin oluşturulması ile kurulabileceği" fikri devlet tarafından da benimsenerek, 11. Meşrutiyetten sonra başlayan Ulusal Bankacılık akımı hızla gelişmeye başlamıştır (11).

Bu dönemde T.C. Ziraat Bankası (1926) Anonim Şirket nizamnamesi ile Ziraat Bankası A.Ş. statüsüne kavuşturuldu. Yine bu dönemde (1924 yılında) Cumhuriyet döneminin özel sermaye ile kurulan ilk özel bankası olan Türkiye İş Bankası kuruldu. İzmir iktisat kongresinde sanayi gurubunun ihtiyaçlarına cevap verecek bir sanayi bankasının kurulması önerileri doğrultusunda 1925 yılında Sınai ve Maadin Bankası kurulması, 1927 yılında yine devlet eliyle kurulan özel amaçlı bankalardan bir diğeri de Emlak ve Eytam Bankası'dır. Bu banka daha sonra 1946 yılında kurulan Emlak Bankasına devredilmiştir (12).

(10) T.Bankalar Birliği Yayını, Bankacılar 5, a.g.k., s.53.

(11) İlker Parasız, Para Banka ve Finansal Piyasalar, a.g.k., s.112.

(12) T.Bankalar Birliği, Bankacılar 5, a.g.k., s.53.

Ulusal Bankacılık dönemi olan 1923-1932 döneminde ulusal sermayeli geniş amaçlı bankaların yanında çok sayıda tek şubeli mahalli banka kurulmuştur. Bu bankalar daha çok kuruldukları bölgedeki tüccar ve sanayicinin kredi ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik çalışmalardır. Ulusal bankacılık 1930 yıllarına kadar hızla gelişmiş, 1923 yılında 18 olan Ulusal Banka sayısı 1930 yılı sonunda 44'e yükselmiştir. Bu bankalar içinde ünvanları bugün değişmiş olmakla birlikte faaliyetlerine devam edenler, Eskişehir Bankası T.A.Ş. (ES-BANK), Akhisar Ticaret Bankası (T.TÜTÜNCÜLER BANKASI), İzmir Esnaf ve Ahali Bankası (EGEBANK), Kocaeli Halk Bankası (TÜRK EKONOMİ BANKASI), Denizli İktisat Bankası (İKTİSAT BANKASI) ve Türkiye İmar Bankası'dır. (Tablo III) (13).

b- Bankacılıkta Devletçilik Dönemi (1933-1945)

Cumhuriyetin ilk yıllarında özel teşebbüsün çeşitli teşviklerle özendirilmesi ve sanayileşmenin özel teşebbüsle gerçekleştirilmesi amaçlanmasına rağmen özel sektörün sermaye yetersizliği nedeniyle 1934 yılında 1. sanayi planı yürürlüğe konuldu. Bu plan sanayileşmenin kurulacak Kamu İktisadi Teşebbüsleri aracılığıyla hızlandırılmasını öngörüyordu. Buna karşın yatırımları finanse edecek düzeyde kredi imkanlarının bulunmaması ve özel teşebbüs kaynaklarının büyük hacimli bankalar kurmaya yeterli olmaması bankacılığın gelişmesi için "Devlet Bankacılığı" dönemi diye adlandırılabilir bir dönemi başlattı.

Bu dönemde 1. sanayi planı programı doğrultusunda kurulan il banka Sümerbank olmuştur. Sümerbank 1933 yılında mevcut sanayi tesislerini yönetmek, yeni tesisler kurmak, ulusal ekonomiye

(13) Öztin Akgüç, 100 Soruda Türkiye'de Bankacılık, a.g.k., s.28.

katkıda bulunacak sanayi kuruluşlarına iştirak etmek ve bankacılık işlemleri yapmak amacıyla Kamu İktisadi Teşebbüsü (KİT) statüsü ile kurulmuştur.

Yine bu dönemde 1933 yılında kurulan diğer bir bankada Belediyeler Bankası'dır. (İLLER BANKASI) banka, şehir ve kasabaların su, kanalizasyon, elektrik hava gazı gibi kamu yatırım ve hizmetlerine yönelik harcamalarını orta ve uzun vadeli kredi ve teknik yardımlarla desteklemek şehir imar planlarının yapılmasına yardımcı olmak amacıyla özel amaçlı bir ihtisas bankası niteliğinde kurulmuştur, 1945 yılında bankanın faaliyet alanı genişletilerek belediyeler yanında il ve köy idareleri ile bunların bayındırlık işlemlerinde kavrayacak şekle getirilmiş, mali imkanları da arttırılmıştır. Banka faaliyetine halen devam etmektedir (14).

Bu dönemde kurulan iki önemli devlet bankasından biri olan Etibank (1935) madencilik alanında destek ve kaynak sağlamak amacıyla kurulmuştur. İkinci banka olan Denizcilik Bankası (1937) ise denizcilik sektörüne destek ve kaynak sağlamak amacıyla kurulmuştur.

Halk Bankası ve Halk Sandıkları ise 1938 yılında kurularak ekonomi ve mali gücü yetersiz olan küçük sanatkâr ve esnafın kredi ihtiyacını karşılamak amacıyla oluşturulmuştur. 1950 senesinde statüsünde yapılan değişikliklerle bankanın sermaye yapısı güçlendirilmiş ve banka esnaf, esnaf dernekleri ve kooperatifleri gibi kuruluşların kredi ihtiyaçlarını karşılamakla görevlendirilmiştir. Daha sonraki yıllarda ise halk sandıkları tamamen halk bankasına devredilmiştir.

(14) Özin Akgüç, Cumhuriyet Döneminde Bankacılık Alanda Kuramsal Gelişmeler, Türk Bankacılığının 50. Yılı, a.g.k., s.22.

Bankacılıkta devletçilik döneminin en belirgin özelliği devlet bankalarıyla özel amaçlı büyük bankaların kurulmuş olmasıdır. Bu dönemin bankacılık sektörü için diğer bir özelliğide 1929 ekonomik krizinin etkilerinin sektörde yoğun ve yıkıcı bir şekilde yaşanmış olmasıdır. Bu dönemde ağırlıklı olarak tarım sektörüne kredi vermiş olan mahalli bankalar faaliyetlerini durdurmak zorunda kalmıştır. Özellikle 1930'dan sonra tek şubeli mahalli bankaların gelişimi durma noktasına gelmiştir. 1929-1944 yılları arasında 23'ü ulusal banka 9'u da yabancı sermayeli banka faaliyetlerine son vermiş veya tasfiyeye uğramış birçok bankada şube kapatmak zorunda kalmıştır (15).

c- Özel Bankacılığın Gelişim Dönemi (1945-1960)

Türkiye'nin 2. Dünya savaşına girmemesine rağmen 2. Dünya Savaşı ekonomik dengelerinin bozulmasına neden oldu. Kaynakların kısıtlı olduğu ülkede savunma harcamalarının sürekli artması Merkez Bankası kaynaklarına başvurulmasına neden oldu. Buna bağlı olarak iç borçlanma ve enflasyon da artmaya başladı. II. Kalkınma planında 100'den fazla fabrikanın kurulması amaçlanırken savaş, sanayi alanındaki gelişmeyi durdurdu.

Savaşın bitmesinden itibaren ekonominin canlanmaya başlaması dış borç ve yardımlarla kaynakları genişleyen kamunun tarım ve ulaşımı genişletici yönde yatırımlara başlaması üretim hacminin artmasını sağladı. Ülkede genişlemeye başlayan üretim artışı piyasada para ve kredi ihtiyacını arttırırken tasarruflarında artmasına yol açtı. Piyasada tasarruf hacminin artması bankacılık sektörünün çekici bir faaliyet alanı olarak canlanmasını sağladı.

(15) Öztin Akgüç, 100 Soruda Türkiye'de Bankacılık, a.g.k. s.29,30,31.

(1938-1948) on yılda on mahalli 1 özel amaçlı ve iki yabancı olmak üzere 13 banka faaliyetine son vermesine karşın savaş sonrasındaki piyasasının canlanmasında 1950 yılına kadar 6 özel sermayeli banka kuruldu. Savaştan sonraki 1950'li yıllar Türkiye için siyasi ekonomik ve toplumsal açıdan bir dönüm noktası oldu. 2. Dünya savaşı sonrasında tek parti CHP'nin devletçilik ilkesinden uzaklaşmaya başlaması ve kredi içinde devletin ekonomiye müdahalesine karşı çıkan bir eğilimin oluşması ve bu arada çok partili döneme girilerek yeni kurulan Demokrat Parti'nin özel sektöre ağırlık veren liberal bir ekonomi politikasını benimseyen bir program ortaya çıkarması Türkiye'nin ekonomik politikasını derinden etkilemiştir (16).

Bu dönemde özel bankaların hızlı bir gelişme içine girerek 1950-1960 yılları arasında 3'ü özel kanunlarla olmak üzere 24 yeni banka kurulmuştur. 1945-1960 döneminin bankacılık sektörü açısından en önemli özelliği özel sermayeli bankaların hızlı bir gelişim göstererek şube bankacılığının yaygınlaşması değişik ihtiyaçlara cevap verebilecek yeni kredi türlerinin oluşturulmasıdır. 1944-1960 yılları arasında kurulan, bankalararası birleşmeler dahi 30 yeni bankanın 3'ü devlet imkanları ve özel kanunlarla kurulan (DENİZCİLİK BANKASI-T. VAKIFLAR BANKASI-T. ÖĞRETMENLER BANKASI) bankalarıdır. (Tablo 3) (17).

Bu dönemde bankaların şube sayılarında da yaklaşık 4 katına varan bir artış olmuştur. 1944 yılında 405 olan banka şube sayısı 1959 yılında 1759'a yükselmiştir. Türkiye Sanayi Kalkınma Bankası'nda yine bu dönemde 1950 yılında kurulmuştur.

(16) Avni Zarakoğlu, Cumhuriyetin 50. Yılında Memleketimizde Bankacılık, T.B.B.M., 61, s.93.

(17) T. Bankalar Birliği Yayını, Bankacılar, a.g.k., s.58.

Bankacılık sektöründe meydana gelen olumlu bir kurumsal gelişme de bankacılık mesleğinin gelişmesi bankalar arasında dayanışma sağlanmasıdır. Haksız rekabetin önlenmesi, bankalar arası yeknesaklığın sağlanması ve uygulanması amacıyla 1958 yılında çıkarılan 7129 sayılı Bankalar Kanunu ile TÜRKİYE BANKALAR BİRLİĞİ kurulmuştur. Ancak savaş sonrası ekonomide ve bankacılık sektöründe meydana gelen canlılık uzun süre devam ettirilememiştir. Ekonomide artan enflasyon baskısına ve istikrarsızlık ortamını gidermek için hükümet 1958'de TL.'nin devalüa edilmesini Merkez Bankası kredilerinin kısıtlanmasını banka kredilerinin dondumasını da içine alan geniş çaplı kontrol tedbirleri almıştır. 2. dünya savaşından sonra planlı kalkınma düşüncesi canlanmaya başlarken bankacılık sistemi 1950'lerin sonlarında tekrar sarsıntı geçirmeye başlamıştır. (Tablo IV) (18).

d- Planlı Dönemde Bankacılık (1960-1980)

1950'li yılların sonlarına doğru ortaya çıkan istikrarsızlık ve durgunluk 1958 istikrar programı ile belli dengeye getirilmiştir. 1960'lı yılların başı çok sayıda bankanın faaliyetlerine son verdiği ve tasfiye olduğu bankacılık sektöründe önemli ölçüde mevduatın çekildiği bir dönem oldu. 1960-1961 yılları arasında 15 banka faaliyetine son vermek zorunda kaldı.

1960 ihtilali ile siyasi ortamda yaşanan önemli değişikliklerin etkisiyle bütün sektörlerde durgunluk başladı. Ekonominin belli bir plan dahilinde canlandırılıp geliştirilmesi ve ekonomik ve sosyal hedeflerin kısa ve uzun dönem planlarının hazırlanıp hükümetlere sunulması için 1960 yılında Devlet Planlama

(18) T.Bankalar Birliği Yayınları, Bankacılar 5, a.g.k. s.59.

Teşkilatı (DPT) kuruldu. DPT'nin kuruluşu Türkiye ekonomisi ve bankacılığı için yeni bir dönemin başlangıcı oldu.

1. Planlı dönemde (1963-1967) mevcut kredi kurumlarının ekonomisinin farklı kredi ihtiyaçlarına cevap veremediği ticari banka kredilerinin orta ve uzun vadeli krediler olarak kullanılmasının bankaların ticari kredilerinin önemli bir bölümünü donmuş alacak durumuna dönüştürdüğü bu durumun ise mali sistemin sağlıklı gelişmesini engellediği saptanmıştır. Bu saptama doğrultusundan hareketle ekonominin değişik gereksinmelerine cevap verebilecek farklı finansman kuruluşlarının oluşturulması mevcutlarında da gerekli iyileştirmelerin yapılması önerilmiştir. Bu öneriler doğrultusunda ilk olarak turizm sektörünü finanse etmek ve gelişmesine yardımcı olmak amacıyla 1960 yılında T.C. Turizm Bankası kurulmuştur. Bu banka 1955 yılında kurulan Türkiye Turizm Bankasının aktif ve pasifini devir alarak faaliyetine başlamıştır.

Sektöre orta ve uzun vadeli kredilerin destek olarak gelişmesinde de çok önemli katkılarda bulunulmuştur. Yine plan çerçevesinde altı ticari bankanın iştirakiyle 1963 yılında özel sermayeli kalkınma bankası olarak Sınai Yatırım ve Kredi Bankası (SYKB) kuruldu. Bankanın kuruluş amacı Türkiye de mevcut ve kurulacak özel sınai kuruluşlarına orta ve uzun vadeli yatırım ve işletme kredisi sağlamak sermaye piyasasının gelimesine yardımcı olmak yerli ve yabancı sermayenin sınai kuruluşlarına iştirak etmelerini kolaylaştırıcı olarak gösterilmiştir. 1964 yılında kurulan Devlet Yatırımcı Bankası ile KİT'lerin plan hedeflerine uygun yatırımlarına kredi sağlamak, borçlanma garantisi vermek amacıyla

kurulmuştur. Devlet Yatırım Bankası daha sonra 1987 yılında Türkiye İhracat Kredi Bankasına dönüştürülmüştür.

Cumhuriyet döneminde yabancı sermaye iştiraki ile kurulan ilk banka Amerikan-Türk Dış Ticaret bankası 1964 yılın da kurulmuştur. Yabancı sermayenin banka içindeki payı zaman içinde azalarak 1970 yılında ünvanı değiştirilmiş ve Türk Dış Ticaret Bankası olmuştur (19).

2. Kalkınma planı döneminde (1968-1973) bankacılık sisteminde bir büyüme olmamıştır. Bu dönemde 1968 yılında 7 bankanın ortaklığı ile madencilik sektörünün kredi ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla Maden bankası kurulmuştur. Bu sektörün çok ilişkili olması nedeni ile banka 1974 yılında tasfiye edilmiştir.

Bu dönemde şube bankacılığının yaygınlaştırıldığı ve özellikle ticari bankaların şube sayısında çok hızlı bir artış görülmüştür.

3. Planlı kalkınma döneminde (1973-1978) bankacılık sektörünün genişlemesinden çok mevcut kaynaklarının daha verimli ve ihtiyaçlara cevap verecek şekilde kullanılmasının sağlanmasını sabit kıymet masraflarını düşürecek şekilde birleşmelerin desteklenmesini kaynak yaratma potansiyeli bulunmayan yeni ihtisas bankalarının kurulmamasını, özel sektörün ihtisas bankasının kurulmasını teşvik edilmesini özel sektör yatırımlarını kredilendirilecek ve yurt dışında çalışan işçi tasarruflarını değerlendirmek ve yatırımlara yönlendirmek amacıyla bir kalkınma bankasının kurulmasını öngörüyordu. Bu dönemde bankacılık alanında en önemli gelişme 1975 yılında Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankasının (DESİYAP) kurulmasıdır. Halka açık büyük anonim şirket statüsüyle kurulan bu (19) H.İrfan Aşkent, Planlı Kalkınma Döneminde Türk Bankacılığı, a.g.k. s.40.

kamu bankası 1989 yılında T.C. Turizm Bankası ile birleştirilerek T. Kalkınma Bankasına dönüştürülmüştür. Bu dönemde 1977'de kurulan diğer bir bankada Arap Türk Bankası'dır. Sermayenin %60 Arap Bankaları'na ait olan banka Cumhuriyet döneminde yabancı sermaye çoğunluğu ile kurulan ilk bankadır (20).

Yine 1970'li yıllarda ortaya çıkan bir gelişme Holding bankacılığı olarak ortaya çıkan bir eğilimle ekonomideki güçlü holdingler bankalarının yönetimlerinde etkili olmaya başladılar. Bu gelişmeler sayesinde Türk bankacılık sistemi az sayıda büyük bankanın sisteme hakim olduğu oligopolistik bir yapıya dönüşmüştür.

e- Bankacılıkta Serbestleşme ve Dışa Açılma (1980 Sonrası)

4. Planlı kalkınma döneminde içine alan bu dönemde 1980 yılından sonra planlı dönem şeklen olmasa bile fiilen ortadan kalkmış ve uygulanan liberal ekonomi politikaları ve ekonominin dışa açılması bankacılık sektöründe çok hareketli bir dönemin başlamasına neden olmuştur.

1 Temmuz 1980'den itibaren faiz oranlarının serbest bırakılması ile mevduat ve kredi faizleri hızla yükselmeye başlamıştır. Aynı dönemde banka kuruluşları hızla çoğalmaya başladı. Sermaye piyasası yasasının çıkarılması İstanbul Menkul Kıymetler Borsasının yeniden canlandırılması finansman bonusu mevduat sertifikası tahvil alım ve satımı, repo işlemleri, hazine bonusu ihracı, varlığa dayalı menkul kıymet ihracı gibi finansal araçların piyasaya girmesi bankaların düşük maliyetli fonlarını büyük ölçüde daralttı.

(20) Faik Birol Dündar, Türkiye'de Planlı Dönemde Para Politikası, a.g.k., s.72.

Bu dönemde bankacılıkta elektronik bilgisayar dönemi başladı. Bilgisayar alanında yaşanan hızlı gelişmeler haberleşmede bilgi edinmede büyük kolaylıklar getirdi. Bankaların kısa vadeli likidite ihtiyaçlarının karşılanması veya likidite fazlalıklarının değerlendirilebilmesi amacıyla T.C. Merkez Bankası bünyesinde TL. ve döviz alım satımının yapılabilirdiği Interbank (Bankalar arası) piyasası kuruldu. Az şubeli banka sayısında büyük artış oldu. Bunlar daha ziyade toptan bankacılık ve yatırım bankacılığına kaydılar. Bankalar sermaye piyasasına yönelik faaliyetlerini arttırmak için bünyelerinde menkul kıymetler müdürlüğü kurarak yatırım fonlarını başlattılar (21).

Bilgisayar alanında sağlanan gelişmelere paralel olarak bankalar ATM (Otomatik vezne), tüketici kredileri, konut kredileri, taşıt kredileri, kredi kartları gibi bireysel bankacılık hizmetlerine ağırlık verdiler. Bu dönemde ülkede çok sayıda yabancı banka şubeleri faaliyete geçti. Bunlar, Türk bankacılığının gelişmesinde olumlu katkılar sağladı. Türk bankacılığında dışa açılma ve ülkemizdeki yabancı banka şubeleriyle hizmet alanında rekabet yine bu dönemde başladı. Türk bankaları kaynak maliyetlerini düşürebilmek amacıyla yurt dışındaki yabancı bankalardan yoğun şekilde sendikasyon kredisi temin ederek bunu ülkede plase ettiler. 1980-1995 tarihine kadar kurulan yerli ve yabancı bankalar oldukça fazladır. (Tablo V, VI).

C- TİCARİ BANKALARIN İŞLEVLERİ

Yasalarımızda banka tanımı yapılmamış olmakla beraber, Ticaret (mevduat) bankaları, geniş kitle ve tüzel kişilerden mevduat

(21) T.Bankalar Birliği Yayını, Bankacılar, a.g.k. s.62.

ve diğ er iş lemler altında geri ö denmesi gereken fonlar (kaynaklar) kabul eden ve kendi hesabına kredi veren ekonomide kaydi para yaratan mali kurumlar olarak tanımlanabilir (22). Ayrıca bankalar her türlü finansal hizmeti veren finansal girişimler olarak da tanımlanmaktadır. Temel işlevleri mevduat kabul etme ve kredi verme olmakla beraber ticari bankaların sundukları finansal hizmetleri ve yaptıkları işleri daha ayrıntılı olarak aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür.

– Mevduat kabulü veya diğ er borçlanma şekilleriyle kaynak fon toplaması,

– Kredi (ödünç) verme (Tüketici kredileri, faktoring, forfeyting gibi),

– Kabul, aval, garanti, teminat mektubu gibi gayrinakdi kredi verme,

– Finansal kiralama (leasing) şirketlerine iştirak,

– Yurt iç i havale, yurt dış ı para transferi işlemleri,

– Kendi ya da müşteri hesabına;

a) Mevduat sertifikası, hazine bonoları, finansman bonoları, başka bankalar tarafından kabul edilmiş veya aval verilmiş poliçeler gibi para piyasası araçlarının alınıp satılması,

b) Döviz ve döviz ticaret hesapları kabul etmek,

c) Basılı veya külçe altın alım satımı,

d) Her türlü menkul değerler,

(22) Öztin Akgüç, Türkiye'de Bankacılık, a.g.k., s.5.

e) Finansal futures, opsiyon sözleşmeleri alım satımı,

– Ödeme araçlarının çıkarılması ve yönetimi: (Garantili ve garantisiz çekler, kredi kartları, seyahat çekleri gibi),

– Menkul değerlerin çıkarılıp satılmasına katılmak suretiyle müşterilere hizmet sunmak (under-writing-aracı yükümü taahhütlü satış) gişe hizmetleri vermek,

– Portföy yönetimi ve müşterilerine danışmanlık,

– Kıymetli evrakların tahsili ve muhafazasını yapmak,

– Finansal varlıkların muhafazasını yapmak,

– Kiralık kasa hizmetleri vermek,

– Kredi ve referans hizmetleri vermek.

Günümüzde ticari bankacılığın temel işlevleri şöyle sıralanabilir.

1- ARACILIK: Elllerinde fon fazlası olan kişi ve kuruluşlarla fona gereksinim duyan kişi ve kuruluşlar arasında aracılık yaparlar, köprü görevi görürler.

2- KAYNALARLA AKICILIK SAĞLAMAK: Bankacılık sisteminin amaçlarından biriside ülke içinde ve uluslararası alanda kaynaklara akıcılık sağlamaktır.

3- FONLARI HAREKETLENDİRME: Bankalar, ekonomide atıl olan fonları banka sisteminin içine çekerek fonlara hareketlilik kazandırır.

4- KAYNAK KULLANIMI İYİLEŞTİRMEK: Bankalar, topladıkları kaynakları verimli, kârlı alanlara ve ülkenin öncelikli

sektörlerine aktararak, ekonomide kaynak kullanımını etkileyerek ekonomik kalkınmaya katkıda bulunmaktadırlar.

5- KÜÇÜK VE KISA SÜRELİ FONLARI BÜYÜK ÖLÇEKLİ VE UZUN SÜRELİ FONLARA DÖNÜŞTÜRME:

Bankalar, bireylerden topladıkları küçük ve kısa süreli fonları ekonomide büyük hacimli ve uzun süreli fonlar haline dönüştürerek ülkenin ihtiyaç duyduğu büyük yatırımların finansmanına olanak sağlarlar.

6- KAYDI PARA (BANKA PARASI) YARATMA:

Ticari bankaların en önemli özelliklerinden birisi mevduat toplayarak satınalma gücü yaratabilmeleridir. Bankaların üzerine çek çekilebilmesi imkanı, çeklerin bir ödeme aracı olarak kullanılması, hesaplar arasında çok kolay aktarımda bulunabilmesi, bankaların kaydi para yaratmalarına olanak sağlamaktadır.

Günümüzde bankalar kredi kartları çıkartmaları yönüyle piyasaya yeni bir ödeme aracı sürmüşlerdir. Bankalar müşterilerine kredi açması ve bu kredi limitleri dahilinde çek keşide etme hakkı tanınması ve kredi kartları uygulaması ilede banka parası yaratabilmektedirler. Ancak Merkez Bankasının mevduat munzam karşılık oranı halkın gelir düzeyi ve davranış biçimi, halkın elindeki paranın bankalara yatırılması oranı ve ülkedeki banknot hacmi kaydi para tutarını etkilemektedir.

7- PARA POLİTİKASININ ETKİNLİĞİNİ ARTTIRMASI:

Bir ülke ekonomisinde etkil bir kredi politikasının oluşturulabilmesi için gelişmiş bir bankacılık sisteminin olması gerekir. Merkez bankalarının para politikaları ile ilgili olarak kullandıkları, avans ve reeskont faiz hadleri, açık piyasa işlemleri

mevduat munzam karşılık oranları, disponibilitate oranı selektif (seçici) kredi kontrolü kredi tasarılarının saptanması gibi araçlar, gelişmiş bir bankacılık sisteminin olması şartıyla ekonomi üzerinde etkili olmaktadır. İşte ticaret bankaları bu para politikalarının uygulanmasında önemli bir rol üstlenmekte ve bu para politikası aletleri ancak bankalar aracılığı ile etkili olmaktadır.

8-GELİR VE SERVET DAĞILIMININ ETKİLEME:

Ticari bankalar verdikleri krediler ve izledikleri kredilendirme politikaları ile ekonomideki gelir ve servet dağılımını önemli ölçüde etkileyebilmektedirler. Kapalı bir fabrikanın kredilendirme ile yeniden faaliyete geçmesi veya yeni bir yatırımın banka kredileri ile bitirilip çalışmaya başlaması ekonomide yeni bir iş ve katma değer artışı demektir.

9-ULUSLARARASI TİCARETİ GELİŞTİRME:

Ticari bankalar bankacılık sisteminin geliştirdiği ve uyguladığı çeşitli kredilendirme ve ödeme şekilleri ile uluslararası ticaretin güvenli bir ortamda gelişmesine ve artmasına yardımcı olmaktadır (23).

D- TİCARİ BANKALARIN YAPILARI

Ticari bankaların belli başlı yapısal özelliklerini aşağıdaki şekillerde incelemek mümkündür.

1- Az ve Çok Şubeli Bankalar

Bizim ülkemizde bu sisteme uyan bir ticari bankacılık sistemi bulunmaktadır. Ancak ülkemizde çok şubeli bankaların egemen olduğu bir banka sistemi mevcuttur. Oligopol piyasası görünümündeki bu sistemde genelde çok şubeli bankalar aralarında

(23) Öztin Akgüç, Türkiye'de Bankacılık, a.g.k., s.7-8.

anlaşarak, mevduat faiz oranlarını kredi faiz oranlarını, hatta hizmet komisyonlarını ortak belirlerler. Çok şubeli bankalar yaptıkları işlemlerin çeşitliliğini ve hacim olarak büyüklüğünü şube sayılarının çokluğu nedeniyle az şubeli bankalar karşısında büyük ayrıcalığa sahiptirler. Bu avantajlarından dolayı mali piyasalarda belirleyicilik rolünü ellerinde tutarlar (24).

2- Bankacılık Sektöründe Birleşmeler

Bankaların birleşmelerinde etkili olan başlıca faktörleri aşağıdaki gibi sıralayabiliriz.

- Bankayı yönetebilmek profesyonel kadroları kurmakta karşılaşılan zorluklar yönetici kadrosunun sınırlı ve az sayıda olması.

- Bankaların özellikle genişleyen perakende bankacılık alanında işlemlerini farklılaştırarak piyasadaki pazar paylarını arttırmak veya en azından korumak.

- Nüfusun önemli kısmının şehir merkezleri dışında yaşaması nedeniyle yeni şubeler açmak yerine buna mevcut banka kolaylıkları aracılığıyla hızla ulaşma gayreti.

- Bankalar, mevduat kredi ve iş hacminde sektörün gerisinde olan büyümelerini telafi etmek, arttırmak, kredi sınırlarını genişletmek, diğer bankaların ve banka dışı finansal araçların rekabet baskısına karşı koymak ve yetişmiş personel gücüne kavuşmak.

- Büyüyen kiredi, mevduat ve iş hacmi ile sektördeki finansal prestijini ve politik gücünü arttırmak gayretleri,

(24) Tezel Öcal-Ö. Faruk Çolak, Para Banka, a.g.k., s.15.

Bilindiği üzere bankacılıkta yoğunlaşma olgusuna da rastlanmaktadır.

Bankacılık sektöründe yoğunlaşma olgusunun meydana gelme nedenlerini kısaca şöylece sıralayabiliriz.

– Bankalar, yoğunlaşma nedeniyle ortaya çıkacak maliyet düşüşleri verim artışları ile ülke içinde ve uluslararası ilişkilerde daha güçlü olabilme güdüsüyle yoğunlaşmaya gitmektedir.

– Tek ve az şubeli bankaların şube açmalarındaki zorluklar tek ve az şubeli bankaların pazar paylarını düşürmektedir.

– Bankalar arası ve yabancı bankaların rekabeti güçlü bankaların oluşmasını gerekli kılmaktadır.

Ancak son üç dört yıldan bu yana Türkiye'de yapılan uygulamalarda, banka sahipliğinin yaygınlaştırılması ve banka sermayesinin belli ellerde toplanması engellenmeye çalışılmaktadır. Diğer yandan tekelci olmamak kaydıyla çok şubeli bankacılık ve bankaların birleşmeleri teşvik edilmektedir (25).

3- Holding Bankacılığı

Türkiye'de faaliyette bulunan ticari bankalardan T.İş Bankası ve T.Ticaret Bankası (kendi sandıklarının denetimi) hariç diğer ticari bankaların tümü belli grup ve holdinglerin kontrolü altında bulunmaktadır. 3182 Bankalar kanununda (madde 18 ve madde 41 gibi) bir kişi veya grubun veya bir holdingin bir ya da birden fazla bankaya egemen olması için dolaylı önlemler varsa da sözkonusu önlemler etkili olmamış, Türkiye'de hemen hemen özel bankaların tümü belirli kişi, grup veya holdinglerin denetimi altına girmiştir.

(25) İlker Parasız, Para Banka ve Finansal Piyasalar, a.g.k. s.122.

Holding Bankacılığının gelişmesinde (i) Hızla büyüyen firmalarının finansman ihtiyaçlarının karşılanması, (ii) Az bir özkaynakla geniş bir kaynağı denetime alma, (iii) Finansal pazarlardaki fon akımlarını denetime alma, (iv) Diğer Holdinglerle rekabette geri kalmama gibi nedenler etkili olmuştur.

4- Parakende ve Toptan Bankacılık

Parakende bankacılık ülke geneline yayılmış küçük, orta veya büyük ölçekli firmaların kredi taleplerini ve geniş halk kitlelerinin tasarruflarını bankalarında toplamaya yönelik her köşe başında ve caddede bir şube esasına dayanır. Parakendeci bankacılıkta, bankacılıkla ilgili her türlü işlemler ülke genelinde çok geniş bir ortamda yapılmaktadır. Toptancı ticari bankacılık ise ekonomik faaliyetlerin son derece çeşitlilik göstermesi belirli konularda uzmanlaşmış bankaların eksikliğini hissettirmiştir. Son on yıldan bu tarafa büyük firmaların finansal problemlerini çözebilecek veya çözüm yolları önerebilecek tahvil veya para piyasalarında Interbank para piyasaları gibi toptancı piyasalarında hızlı iş yapan banka gereksinimi artmıştır. Diğer taraftan haberleşme ve bilgisayar teknolojisinde gerçekleştirilen yeniliklerin finans sektöründe geniş çaplı uygulama alanı bulması ve işleri büyük ölçüde kolaylaştırması toptancı bankacılığın gelişmesine destek olmuştur. Gelişen yeni tekniklerle bankalar şubelerinde pazarlama birimleri kurarak daha rekabetçi bir yapıya kavuşmuşlardır. Genelde mevduat kredi ve perakendeci işlemlere ağırlık veren çok şubeli bankalar, hacimleri büyü ticari veya sanayi firmalarının kredi veya diğer finansal hizmetlerini karşılamada yetersiz kalmışlardır. Bu durum müşterileri ile yakın ilişki kuran çok hızlı karar alıp uygulamayabilen az şubeli

bankaların toptancı piyasalarda çalışmasına yönelik gerekli ortamı sağlamıştır.

Ülkemizde 1980 sonrası yıllarda toptancı bankacılık konusunda önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Toptancı bankalar menkul kıymet ihracına aracılık ve alım satım, dış ticaretin finansmanı, kısa vadeli kredi işlemleri, faktoring, forfaiting, leasing gibi işlemlerle beraber firmaların çeşitli finansal gereksinimlerini karşılayacak organizasyonu kurmuşlardır (26).

II. TİCARİ BANKALARDA FON KAYNAKLARI

Ticari Bankaların başlıca fon kaynakları şu şekilde sıralanabilir.

A-ÖZKAYNAKLAR

1- Ödenmiş Sermaye

Anonim şirketler olarak kurulan bankaların özkaynakları ortakların sermayeye iştiraklerinden oluşmaktadır. Öz sermaye bankaların ilk işlemeye başlayabilmeleri için gerekli olan ilk fonu oluşturur. Bilindiği üzere bankalar halktan mevduat kabulü ve bunu krediye dönüştürerek işe başlarlar. Sermaye yeterliliği, kârlılık ve aktiflerinin kalitesi ticaret bankacılığını sisteminin sağlamlık ve güvenilirlik derecesini ölçmekte kullanılabilecek en önemli kıstastırlar.

Bankalarda sermayenin ilk işlevi, kuruluş ve faaliyete geçişte oluşacak giderleri karşılamak ve ilk işlemleri yapacak fonu oluşturmaktır. Diğer taraftan sermaye zararların karşılanmasında kullanılarak sorunların çözümünde yardımcı olur.

(26) İlker Parasız, Para Banka ve Finansal Piyasalar, a.g.k., s.123.

2- Yedek Akçe

Bankalar tarafından bir emniyet unsuru olarak muhtemel zararların karşılanması amacıyla oluşturulan fonu teşkil eder. Bankalar da bir anonim ortaklık olduğundan T.T.K.'nin 466-467'inci maddelerine göre kârlarından kanuni yedek akçe ayırmak ve bu karşılığı T.C. Merkez Bankası nezdinde hazine adına açılan kanuni yedek akçeler karşılığı devlet tahvili hesabına yatırmak zorundadırlar. Ayrıca T.T.K.'nin ve banka ana mukavelesinin mecburi kıldığı kanuni yedek akçelerden başka yıllık kârlarının %5'ini ileride olması muhtemel zararlar karşılığı olarak ayırmak zorundadırlar. Bu zorunluluk ayrılan karşılıklar toplamı ödenmiş sermayenin tamamına eşit oluncaya kadar devam eder (27).

3- Karşılıklar

Mevduatlar için ayrılan munzam karşılıkların dışında, yasal takipteki tahsili imkansız hale gelmiş değersiz alacaklar için ayrılan karşılıklardır. Bu söz konusu karşılıkların yasal karşılıklardan ayrılan en önemli özelliği banka kâr da etse zararda etse ayrılabilen fonlardır.

B- MEVDUATLAR (TL.)

Banka kaynakları içinde en önemlisi ve en büyük fon gerçek veya tüzel kişilerin birikimleri yani mevduatlarından oluşur.

Mevduat istenildiği zaman veya belli bir vade sonunda geri alınmak üzere bankalara ödünç verilen para demektir. Bugünkü gelişmiş ekonomi ve toplumlarda insanlar veya tüzel kişiler ellerinde veya kasalarında bulunan parayı tamamen harcamazlar. Bir

(27) Tccer Öcal- Ö. Faruk Çolak, Para Banka, a.g.k., s.29.

kısmını ihtiyat güdüsünden veya spekülâtif amaçlar için veya ani ihtiyaçlar için ellerinde tutarlar. İşte bu nedenlerden dolayı söz konusu birikimlerin elde veya kasada saklanması yerine bankada mevduat olarak tutulması kişi veya kurumların ödemelerini kolaylaştırır, para sahibini risklerden kurtarır. Bankalar mevduatlarını arttırabilmek için müşterilerinin senet, çek, tahvil ve kuponlarını hazine bonolarını tahsil ederek bunları müşterilerinin hesaplarına geçerek mevduat yaratır. Öte yandan bankaların müşterilerine açtıkları kredilerin mevduat hesaplarına alınması ile de mevduat yaratılır. Türkiye'de bankalar, kendisine yatırılan mevduatları mevduat sahiplerine göre 6 gruba ayırmak ve bunları vadeli vadesiz olarak sınıflandırmak zorundadırlar. Mevduat gruplarını şu şekilde sıralayabiliriz (28).

1- Tasarruf Mevduatı

- a- Vadesiz tasarruf mevduatı
- b- Vadeli tasarruf mevduatı

2- Mevduat Sertifikası

- a- 100 milyon liradan küçük küpürlü
 - 1 ay vadeli
 - 3 ay vadeli
 - 6 ay vadeli
 - 12 ay vadeli
- b- 100 milyon liradan büyük küpürlü
(100 milyon dahil)
 - 30, 91, 182, 365 gün vadeli

(28) T.C. Merkez Bankası, Mevduat Türleri ve Vade Dilimleri Hakkında Tebliğ, 24 Nisan 1994, 21914 Sayılı Resmi Gazete, s.3.

- 3- Resmi Kuruluşlar Mevduatı
 - a- Vadesiz resmi mevduat
 - b- Vadeli resmi mevduat
- 4- Ticari Kuruluşlar Mevduatı
 - a- Vadesiz ticari mevduat
 - b- Vadeli ticari mevduat
- 5- Bankalar Arası Mevduat
 - a- Vadesiz bankalar mevduatı
 - b- Vadeli bankalar mevduatı .
- 6- Diğer Kuruluşlar Mevduatı
 - a- Vadesiz diğer mevduat
 - b- Vadeli diğer mevduat

1- Tasarruf Mevduatı

Gerçek kişiler tarafından bu nam altında açtırılan ve ticari işlemlere konu olmayan mevduat "tasarruf mevduatı" olarak tanımlanmakta ve bu hesaplar üzerine çek keşide edilmesi ticari iş olarak kabul edilmemektedir. (Bankalar Kanunu Md. 34/2) (29).

2- Mevduat Sertifikaları

Bankalar tarafından çıkarılan mevduat sertifikalarına ilişkin düzenlemeler TCMB tarafından yayınlanan tebliğler ile getirilmiş olup, bu düzenlemeler uyarınca kıymetli evrak olma özelliğini taşıyan ve hamiline olarak belli kúpürlerde ve içerikte mevduat sertifikası bankalar tarafından çıkarılabilmektedir (30).

(29) Bankalar Kanunu, a.g.k., s.36.

(30) T.C. Merkez Bankası-Mevduat Sertifikaları Hakkında Tebliğ, 9.2.1988 Tarih ve 19720 Sayılı Resmi Gazete, 2 Nolu Tebliğ.

3- Resmi Kuruluşlar Mevduatı

Genel ve katma bütçeli daire ve kurumların, yerel yönetimlerin, mahkemelerin, savcılıkların, icra ve iflas dairelerinin, tereke hakimliklerinin mevduatı "resmi kuruluşlar mevduatı" olarak tanımlanmaktadır.

-- Genel Bütçeli Daire ve Kuruluşlar:

Devlet bütçesi ile idare edilen ve bütçe kanunlarında gösterilen devlet daireleri ile bunlara bağlı kuruluşlardır.

-- Katma Bütçeli İdareler:

Bütçe kanunu dışında idare edilen Genel Muhasebe Kanunu'na göre giderleri özel gelirlerle karşılanan kamu kuruluşlarıdır.

-- Yerel Yönetimler:

Halkın yerel nitelikteki hizmet ve ihtiyaçlarını karşılamak üzere, kuruluş ve esasları kanunla belirtilen ve karar organları seçimle oluşturulan kamu-tüzel kişilerdir. Bunlar;

İl Özel İdareler, Büyük Şehir Belediyeleri, Belediyeler, Köyler olarak bir ayrıma tabi tutulmaktadır.

-- Mahkemeler, Savcılıklar, İcra ve İflas daireleri ve Tereke Hakimlikleri:

Mahkemelerin genel yönetim giderleri ile yargılamanın, icra, iflas, veraset ve intikal işlemlerinin, resmi bilir kişilik hizmetlerinin yürütülmesi, hükümlülerin cezalarının infazı, eğitimleri ve tutukluların muhafazası amacıyla Adalet Bakanlığı bütçesinden yapılan tahsilatlarla ilgili paralardır (31).

(31) T. Bankalar Birliği Yayını, Bankacılar Dergisi, No. 11, a.g.k., s.34.

4- Ticari Kuruluşlar Mevduatı

Geçrek kişilerin ticari işletmelerine, her çeşit ortaklıklara, kamu iktisadi teşebbüsleri ile bunlara bağlı müessese ve bağlı ortaklıklara, genel ve katma bütçeli kuruluşlarla yerel yönetimlerin ticari işletmelerine, döner sermayeli kuruluşlara, vakıfların, derneklerin, sendikaların, birliklerin ve mesleki kuruluşların kurdukları veya katıldıkları ticari işletmelere, sigorta şirketlerine ve özel finans kurumlarına ait mevduat "ticari kuruluşlar mevduatı" olarak tanımlanmış bulunmaktadır.

5- Bankalar Arası Mevduat

Bankaların (Kamu iktisadi teşebbüsü olarak kurulan bankalar ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası dahil) ve özel kanunlarına göre mevduat kabulüne yetkili bulunan kuruluşların birbirlerine yaptıkları mevduat "Bankalararası mevduat"dır.

6- Diğer Kuruluşlar Mevduatı

Kanunla kurulmuş sosyal güvenlik kurumlarına, vakıflara, demeklere, meslek teşekküllerine, sendikalara, kanunla veya kanuna dayanılarak kurulmuş tasarruf sandıklarına, resmi ve özel idare, müessese ve ortaklıklarla mesleki teşekküllerde yalnız kendi mensuplarına ait olmak üzere sağlık, sosyal yardım ve tasarruf sağlamak amacıyla kurulan sandıklara ait paralar, noter teminat ve emanet paraları, mahkemeler, savcılıklar, icra ve iflas daireleri ve tereke hakimlikleri nezdindeki paralar, mahkemelerce tevdi mahalli gösterilmek suretiyle yatırılan paralar, yöneticiler tarafından apartman yönetimi ile ilgili olarak yatırılan paralar, elçilik ve konsolosluklara ait paralar, uluslararası kuruluşların Türkiye'deki büro ve

temsilciliklerine ait paralar, fonlara ait paralar ile bunların dışındaki paralar "diğer mevduat" başlığı altında toplanmaktadır.

Mevduat vadesi bakımından ise mevduatları;

- Vadesiz mevduat
- Vadeli mevduat
- İhbarlı mevduat

şeklinde 3'e ayırabiliriz.

Vadesiz mevduat; Bankalarda istenildiği zaman çekilmek üzere bulundurulan tevdiata vadesiz mevduat denir.

Vadeli Mevduat; Bankalarda belirli bir vade sonunda çekilmek kaydıyla bulundurulan tevdiata vadeli mevduat denir.

İhbarlı Mevduat; Bankalarda, ihbar tarihinden belli bir müddet sonra çekilmek kaydıyla yapılan tevdiata ihbarlı mevduat denir (32).

C- DÖVİZ TEVDİAT HESAPLARI

Türkiye'de yerleşik ve tüzel kişiler ile dışarıda yerleşik gerçek ve tüzel kişiler arasında vadeli veya vadesiz olarak yabancı para cinsinden açılan hesaplara döviz tevdiat hesapları denilmektedir. Türkiye'de uzun yıllardan bu tarafa yaşanan yüksek enflasyon kişi veya kurumları birikimlerini döviz cinsinden elinde tutmaya zorlamıştır. Enflasyondan korunmanın çaresi olarak yabancı paraya sürekli yoğun talep olmaktadır. Döviz tevdiat hesapları, bankaların en önemli fon kaynaklarının başında gelmektedir (33).

(32) T. Bankalar Birliği Yayını, Bankacılar Dergisi, 11, s.36.

(33) İlker Parasız, Para Banka ve Finansal Piyasalar, a.g.k., s.194.

D- YURT DIŞI SENDİKASYON KREDİLERİ

Sendikasyon, borç vermekten doğan riskin birden çok bankaya dağıtıldığı bir kredi işlemidir. Ticari bankalar sendikasyon kredileri ile sağladıkları yurt dışı kredileri yurt içinde müşterilerine Türk Lirası veya döviz kredisi olarak kullandırırılar.

E- BANKA GARANTİLİ BONOLAR

Bu menkul kıymetler, bu krediyi kullandırmış bulunan bankanın kredi garantisi altında, sermaye piyasası kurulundan alınan izin ile halka arzedilmekte ve banka yeniden fon oluşturmaktadır. Banka garantili bonolar en az 3 ay, en çok 2 yıl vadeli çıkarılabilmektedirler.

F- VARLIĞA DAYALI MENKUL KIYMETLER (VDMK)

Ülkemizde 1990 yılından itibaren yaygınlaşmaya başlayan tüketici kredilerinin teminatlarını oluşturan alacak senetleri karşılığında bankalara 1992 yılında yapılan yasal düzenleme ile portföydeki alacakların %90'lara kadar çıkabilen varlığa dayalı menkul kıymet ihraç etme izni verilmiştir. Bu yasal düzenleme ile bankalar bu alacakları karşılığında halka tekrar VDMK ihraç ederek yeniden fon oluşturmuşlardır (34).

G- HİZMET KARŞILIĞI SAĞLANAN FONLAR

Bankaların müşterileri lehine yaptıkları finansman bonusu satış ve garantörlük komisyonu, kambiyo işlemleri aracılık veya taahhüt komisyonları, yurtdışı ve yurtiçi teminat mektubu komisyonları, senet tahsil komisyonları, menkul kıymet alım satım ve

(34) T. Bankalar Birliği Yayını, Bankacılar Dergisi, S. 11, a.g.k., s.29.

saklanması komisyonları, Türk lirası ve döviz hesapları havale komisyonları, kupon tahsil komisyonları, kredi kartları komisyonları gibi hizmetlerden dolayı elde ettikleri komisyonlarda bankalar için önemli fon kaynaklarından sayılmaktadır.

İ- MERKEZ BANKASI KAYNAKLI KREDİLER

Bankalar geçici nakit gereksinimlerini karşılamak için merkez bankasından reeskont veya avans şeklinde kısa vadeli kredi alırlar.

Bankalar sağladıkları bu fonları tekrar ekonominin çeşitli alanlarında faaliyet gösteren işletmelere plase ederler.

K- EXIMBANK KAYNAKLI KREDİLER

Türk Eximbank tarafından ihracatçı vasfına haiz ihracatçı firmalarla, ihracat bağlantılı mal üreten imalatçı firmaların işletme sermayesi ihtiyaçlarının ihracata hazırlık aşamasında desteklenmesi amacıyla Türk menşei malların, serbest dövizle ve Türk Eximbanka "İhracat Kredi Sigortası" yaptırmak koşuluyla kesin olarak ihracı taahhütü karşılığı kullandırılmak üzere aracı bankalara tahsis edilir.

Kredi, İhracat Sayılan Yurt İçi Satış ve Teslimler, Transit Ticaret, Takas, Bağlı Muamele, Sınır ve Kıyı Ticareti hükümleri çerçevesinde yapılan ihracatlar ve 1615 Sayılı Gümrük Kanunu'nun "Geçici Muaflık" ile ilgili maddeleri kapsamında ithali yapılan malzemenin ihracı için kullandırılmaz.

İhracatçı vasfı, ihracatçı belges ile imalatçı vasfı ise sanayi sicil belgesi veya kapasite raporu ile teşvik edilir. İhracatçı deyimi ise ihracatçı vasfına haiz imalatçıları da kapsar.

Türk Eximbank'ın ihracat kredisi, ihracatı teşvik kararı ve bu karara ilişkin tebliğ hükümleri dahilinde vergi resim ve harç istisnasından yararlandırılır. Kaynak kullanımını destekleme fonuna ilişkin hususlarda ilgili karar, tebliğ ve genelge hükümleri çerçevesinde işlem yapılır.

İhracat bedelinin tahsilatında söz konusu edilen serbest döviz T.C. Merkez Bankasınca alım satımı yapılan konvertibl dövizler, aramızda ikili bankacılık anlaşması bulunan ülkeler hesapları kanalıyla gelen dövizler ve K.K.T.C.'ne yapılan ihracat karşılığı elde edilen TL'ları serbest dövzi olarak kabul edilir.

Krediye aracılık eden bankalara, Türk Eximbank'ca genel kredi Limiti Tahsis edilerek, kredi nam ve hesabına bu limitler içerisinde kullandırır.

Türk Eximbank tarafından aracı bankalarca kullandırılan Sevk Öncesi İhracat Kredileri, ihraç konusu mal sınıflarına göre,

- Sanayi Ürünleri,
- Tarım ve Madencilik Ürünleri,
- Gıda, Kesme Çiçek, Halı-Kilim, Görüntü ve Ses Bantları ve Renkli Televizyon Ürünleri,
- Cam ve Seramik Ürünleri,

olmak üzere 4 ayrı isim altında kullandırılır (35).

III- TİCARİ BANKALARDA FON KULLANIMI

A- KREDİLER

1- Kredinin Tanımı

Bir bankanın gerçek veya tüzel kişilere yasaların gösterdiği sınırlar dahilinde belli bir süre sonra tahsil edilmek kaydıyla teminatlı ya da teminatsız olarak nakit teminat ya da kefalet verme şeklinde tanımlayabiliriz.

2- Kredilerde Aranılacak Başlıca Unsurlar

a- Kredide Vade Unsuru

Bir kredi işleminden söz edebilmek için, kredide asıl olan paranın belli bir zaman sonra kredi veren bankaya geri ödenmesi gerekir. Kredi konusu bir hizmetin görülmesi dahi olsa mutlaka bir zaman unsuru vardır. Her ne kadar gayrinakdi kredilerde özellikle kamu kurum ve kuruluşlarına ait işlerle ilgili verilen teminat mektupları süresiz olsa dahi teminat mektubu konusu için mutlaka süresi bulunmalıdır. Kredinin süresinden önce kapanıp tekrar talep edilmesi aranan unsurlardandır ve kredinin seyyaliyetini gösterir. Kredilerde seyyaliyetin sağlanabilmesi için firmaların kaldırabileceği kredi limitinin üstünde kredi kullanılmaması ve hakiki ticari işlemlerde, doğan alacak senetlerinin teminata alınması zorunludur.

b- Kredide Güven Unsuru

Bankalarca verilen kredilerin belli bir süre sonunda yani vadesinde ödeneceğinden emin olunması kredinin güven unsurudur. Bir kredide güven unsurunun yok olması, kaybedilmesi, kredinin tahsilinin tehlikeye düşebileceğini gösterir. Bu nedenle kredide

güven unsuru kredilerin en önemli unsurlarından sayılır. Bu nedenle bankaları istihbarat işlerine çok önem verirler ve özellikle kredi verdikleri kişi ve kuruluşların mali, ticari ve iktisadi durumları ile faaliyetlerini yakından izlerler (36).

c- Kredide Verim Unsuru

Bilindiği üzere bankalar faiz ve komisyon gelirleri için kredi verirler, hizmet görürler. Bankalar kredi faizi dışında kredi firmalarına diğer finansal hizmetleride sunarlar ve bunlar karşılığında belli bir komisyon alırlar bu da kredilerin verimliliğini olumlu yönde etkiler.

d- Kredide Teminat Unsuru

Gerek kredinin, gerekse borcun işin veya hizmetin yapısında çeşitli nedenlerle (ekonomik kriz, firmanın mali yapısının bozulması, firma sahibinin vefatı gibi) yerine getirilememe tehlikesi vardır. Borcun zamanında ödenmemesi, iş veya hizmetin vaktinde veya hiç yerine getirilememesi riski her zaman mevcuttur. İşte bu durumda riskin azalması veya artması, kredili firmanın borcunu ödeyememesi veya yükümlülüklerini zamanında yerine getirememesi ya da bundan kaçınması kredinin teminatına göre artar ya da azalır. Bu nedendirki kredi teminatlarının sağlam olmasına azami gayret gösterilmesi gerekmektedir (37).

B- TİCARET BANKALARINDA KREDİ TÜRLERİ

- 1- Kısa vadeli nakdi krediler
- 2- Orta ve uzun vadeli nakdi krediler
- 3- Gayrinakdi krediler

(36) Murtaza Kölemezli, Banka Kredileri, a.g.k., s.130.

(37) İlker Parasız, Para Banka ve Finansal Piyasalar, a.g.k., s.199-200.

1- Kısa Vadeli Nakdi Krediler

- a- Borçlu cari hesap şeklinde açılan krediler
- b- İskonto, iştirak kredileri
- c- Döviz ve prefinansman kredileri
- d- İhracat kredileri

a- Borçlu Cari Hesap Şeklinde Açılan Krediler

aa- Açık Kredi: (Teminatsız kredi-kasa kolaylığı kredisi)

Bu kredi, müşterilerine sadece kredi değerliliğine güvenilerek imzası karşılığı verilen kredilerdir. Açık krediler genellikle günlük ihtiyaçlara cevap vermek kısa sürede kapatılmak amacıyla kasa kolaylığı sağlamak amacıyla çok itibarlı ve moralitesi çok yüksek kişi veya kurumlara verilmektedir (38).

ab- Kefalet Karşılığı Kredi:

Bu tür kredilerde, kredi borçlusu kişi veya tüzel kişilerin imzaları dışında bir veya daha fazla kefalet imzası karşılığında verilen kredilerdir. Kefalet müessesesi ile kefil, asıl borçlunun borcunu yerine getirememesi halinde borcu ödeyeceğini taahhüt etmektedir. Bankalar uygulamada genellikle müşterek müteselsil borçlu ve kefil sıfatıyla kredi sözleşmesini kefil veya kefillere imzaltırmaktadırlar (39).

ac- Senet Karşılığı Kredi:

Bu kredi türünde kredinin teminatı olarak alınacak senetlerin ticari münasebetten doğan muteber imzalı hakiki alacak senetlerinin olması ve bankaya teminat cirosu ile devredilmesi gerekir. Bu kre-

(38) T. İş Bankası Yayınları, No. 3, Bankamızda Kredi Tekniği ve Yönetimi, s.65.

(39) Tezer Öcal-Ö. Faruk Çılak, Para Banka, a.g.k., s.40.

dide ticari münasebetten doğmayan hatır senetlerinin teminata alınmaması gerekir. Senet karşılığı kredi faiz dışında faiz tahakkukuna esas teşkil eden adat üzerinden %2 komisyon tahsiline olanak sağlamaktadır (40).

ad- Emtia Karşılığı Kredi:

Ticari, zirai ve sınai malların bankaya rehni karşılığında kullandırılan bir kredi türüdür. Bu kredide dikkat edilecek, husus rehin alınan malların kolay bozulan cinsinden olmaması yanında kolay paraya çevrilebilen ve kolay depolanabilen mallar olmasına dikkat edilmelidir. Emtia karşılığı kredi kullandırılmadan önce emtia değerlerinin bilinmesi ve rehin alınan emtianın aynı gün sigortalanması gerekir.

ae- Hisse Senedi ve Tahvil Karşılığı Kredi:

Borsada kote edilmiş hisse senetleri ve tahviller karşılığında açılan bir kredidir. Rehin alınan çek, hisse senedi ve tahvillerin itfa edilmemiş olması (vadesinin gelmemiş faiz ve temettü kuponlarının ödenmemiş olması) üzerlerinde mahkeme yasağı bulunmamasına dikkat edilmelidir (41).

af- Temlik Karşılığı Kredi:

Gerçek kişi veya tüzel kişiler ile devlet kurumları ve kuruluşlarından doğmuş veya doğacak olan alacakların bankaya devir veya temlik edilmesi karşılığında kullandırılan bir kredi türüdür.

Ülkemizde çok sık kullanılan bir kredi türü değildir. Sebebi ise, temlik veren kişi veya kuruluşun muhatap kurum tarafından iyi

(40) Belkıs Seval, Kredilendirme Süreci ve Kredi Yönetimi, s.74.

(41) Belkıs Seval, Kredilendirme Süreci ve Kredi Yönetimi, a.g.k., s.75.

gözle bakılmaması mali durumun bozulduğu gibi bir kaniya kapılmalarından dolayı en son başvurulacak bir teminat veya kredi olarak görülmektedir. Halbuki senetsiz alacaklar için en uygun kredilerden birisi olması gerekir. Temlik karşılığı kredinin gelişmemesinin bir diğer nedenide bazı ihale makamı kamu kurum ve kuruluşlarının ihale şartnamesinde doğan veya doğacak istihkak alacağıının temlik edilemeyeceği şartının konulmuş olmasıdır.

ag- Maddi Teminat Karşılığı Krediler:

Bu tür krediler genellikle teminata konu olan şeyin adı ile anılırlar. Nakit rehni karşılığı kredi, döviz tevdiat rehni karşılığı kredi, ipotek karşılığı kredi, altın rehni karşılığı kredi, mevduat rehni karşılığı kredi, mevduat sertifikası karşılığı kullanılan kredilerdir.

ah- İşletme Rehni Karşılığı Kredi:

Ülkemizde bu tür kredi çok yaygın kullanılmamaktadır. Ticari işletme rehninde, ticari işletmenin tüm unsurları rehin kapsamına girmektedir. Şöyleki, ticari işletmenin ünvanı veya adı işletmenin faaliyetine tahsis edilen makinalar, aletler, nakil vasıtaları, motorlar ile işletmenin ihtira beratları marka ve lisansları model ve resimleri gibi sınai hakları da rehin konusu kapsamına girmektedir. Rehne konu edilen tüm unsurların rehin sözleşmesinde yer alması ve sözleşmenin noter taktikinden geçirilerek 10 gün içerisinde ticaret siciline tescil ettirilmesi gerekir. Nakil vasıtalarının ise ayrıca trafikte dosyasına tescil edilmesi ve rehne konu olan tüm malların sigortalarının yaptırılması gerekmektedir (42).

(42) İlker Parasız, Para Banka ve Finansal Piyasalar, a.g.k, s.206.

ai- Vesaik Mukabili Kredi:

İhracatı yapılan mala ait vesaiklerin poliçelerin bankaya teminat gösterilerek karşılığında alınan kredilerdir.

b- İskonto ve İştira Kredileri

Borçlusunu aynı şehirde bulunan bono veya poliçelere iskonto edildiği tarihten vade sonuna kadar (protesto songünü) geçen süreye göre hesaplanarak faiz ve diğer yasal kesintilerin senet tutarından düşülmesinden sonra kalan miktarın müşteriye (senet son cirantası) ödenmesidir.

İştira kredisi ise borçlusunu başka yerde bulunan senedin iskonto işlemleridir. İskonto işleminden farkı faizden ayrı faiz adatı üzerinden %2 komisyon alınmasıdır. Ayrıca, senet vadesinde 45 günden uzun olması gerekir...

İskonto ve istira işlemlerinde senetler temlik cirosu ile devredilebilir. Temlik cirosu ile senetlerin mülkiyeti bankaya geçmiş olur. Ancak iskonto ve istira kredileri günümüzde önemini yitirmiş olduğundan bankalarca pek itibar edilen bir kredi türü değildir (43).

c- Döviz ve Prefinansman Kredileri

ca- Döviz Kredileri

Döviz kredilerinin ihracat karşılığı dövizlerle veya döviz kazandırıcı yurt dışı taahhüt gelirleri ile kapatılması şeklinde kullanılır. Ticaret bankaları bu kredileri ya kendi döviz pozisyonlarından ya da yurt dışı sendikasyon kredilerinden veya Eximbank'tan temin ettikleri kredilerden kullanırlar.

(43) T. İş Bankası Yayını, No. 3, Bankamızda Kredi Tekniği ve Yönetimi, s.85.

Ticaret bankaları döviz kredilerini kullandırken, ihracatçının daha önceki yıllardaki ihracat tecrübesi, gerçekleştirmiş olduğu toplam ihracat miktarı, ihracatı vadesinde yapıp yapmayacağı, akreditifin karşı bankaca açılıp açılmayacağı, akreditifin teyitli ve gayrikabili akreditif olup olmadığı, ihracat bedeli dövizlerin bankaya getirilip getirilmeyeceği konusundaki tutum ve davranışı vesaiklerin tam takım olup olmadığı gibi konuları bilmek isterler.

Eğer döviz kredisi sevk öncesi ihracat hazırlık kredisi olarak kullanılacak ise, firmadan alınacak ihracat taahhüdü karşılığında FOB tutarı esas alınarak %75 oranında kullanılır.

Eğer döviz kredisi sevk sonrası ihracat kredisi olarak kullanılacak ise, vade azami 45 gündür. Kredi vesaik tutarının tahsil yoluyla kapatılır ve borçlu cari hesap şeklinde kullanılır ve vesaikin FOB tutarının %75 tutarında kredi kullanılır.

cb- Prefinansman Kredisi (Ön Ödeme Kredisi):

Prefinansman kredileri, ihracat ve döviz kazandırıcı faaliyetlerle ilgili mal ve hizmet alımının finansmanında kullanılmak üzere, gerçek kişi veya tüzel kişi firmaların bizzat kendileri tarafından yurt dışındaki alıcı veya uluslararası finans kuruluşlarından döviz veya efektif olarak sağlanıp, Türkiye'deki bankalar veya özel finans kuruluşları aracılığı ile yurda getirilip Türk Lirasına çevrilmek suretiyle kullanılan anapara faiz ve masrafların ihracat ve döviz kazandırıcı faaliyetlerden sağlanan dövizlerle ödenmesi gereken ve azami 1 yıl vadeli olan kredilerdir (44).

(44) İlker Parasız, Para Banka ve Finansal Piyasalar, a.g.k., s.208-209.

d- İhracat Kredileri

Ticaret bankalarının ihracatçılara ya kendi kaynaklarından ya da Merkez Bankası ve Eximbank kaynaklı reeskont kredileri vasıtasıyla kullandıkları kredilerdir.

da- Eximbank Kaynaklı İhracat Kredileri:

Bilindiği üzere Türk Eximbank'ın amacı ihracatın artırılması ihraç ürün ve hizmetlerinin çeşitlendirilmesi, ihracatçıların uluslararası piyasada rekabet edebilmeleri için gerekli mali desteğin verilerek bu piyasalardan azami ölçüde pay alınması ve ihracata yönelik yatırımların desteklenmesidir.

Eximbank, bu amaç doğrultusunda gerekli kredi programını yaparak hangi tür ihraç mallarının ve hangi tür yatırımların destekleneceğini yurt dışı mütahitlik hizmeti veren kuruluşların rekabet gücünün artırılması için gerekli miktarda ve zamanında finansman desteği sağlar. Bu krediler sevk öncesi olduğu gibi sevk sonrası ihracat kredisi şeklindedir olabilir. Ancak ihraç mallarının mutlaka sigorta ettirilmesi gerekmektedir (45).

e- Merkez Bankası Kaynaklı Krediler

İhracat teşvik amacıyla Merkez Bankası'nda ticari bankalara kaynak tahsis etmek suretiyle ve bu bankalar aracılığıyla kredi kullandırmaktadır.

ea- Kısa Vadeli Senet Reeskontu:

Banka sistemine, plasmanlarından doğan geçici likidite ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla, portföylerindeki vadelerine en

(45) Türk Eximbank-Eksimbank Kaynaklı İhracat Kredileri, 17.05.1995 Tarihli Genelge.

çok 92 gün kalmış ticari senetlerin iskontosu karşılığı kullandırılmaktadır.

eb- Likidite Garantili Krediler

Kısa vadeli senet reeskontu sistemine geçilirken orta vadeli (5-8 yıl) reeskont kredileri uygulamasına son verilmiş, bankalara açtıkları en az iki yıl vadeli yatırım kredileriyle Kalkınma Bankalarının (TKB, TSKB, SYKB, Türk Eximbank) ihrac edilen tahvillerden satın aldıkları kısımların %50'si için kısa vadeli reeskont penceresi kapsamında yatırım kredilerinin itfa planına, kalkınma bankaları tahvillerinin ise portföylerinde bulundurdukları süreye bağlı olarak en çok 5 yıl süre ile likidite garantisi tanınmıştır.

ec- Kabul Finansmanı Reeskont Kredisi:

İhracatçılarımızın vadeli satışlarından doğan alacaklarının finansmanı yoluyla dış ticaretin gelişmesine katkıda bulunmak amacıyla, yurt dışındaki bir bankanın geçerli ödeme garantisini içeren kredili veya kabul kredili ihracata ilişkin senetlerle, uygun vesaiki ibraz ve amir bankaca kabul edilmiş gayrikabili rücu akreditiflerin iskontosuna dayalı olarak ihracatçılara döviz üzerinden düzenlenmiş poliçelerin reeskontu karşılığında en çok 120 gün süre ile reeskont olanağı sağlamaktadır (46).

2- Orta ve Uzun Vadeli Krediler

Ülkemizde orta vadeli krediler ikinci beş yıllık kalkınma Planı (1968-1972) hedefleri doğrultusunda kullandırılmaya başlanmıştır. Firmaların yeni yatırımlar gerçekleştirebilmesi mevcut tesis ve teçhizatlarının yeni teknolojiye dönüştürülmesi, işletme

(46) TC. Merkez Bankası Kaynaklı Krediler Genelgesi.

sermayesi ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla genellikle Kamu Bankalarının uygulamakta olduğu bir kredi türüdür. Orta vadeli krediler 2-5 y vadeli olan kredilerdir. 5 yıldan uzun vadeli kredilere ise uzun vadeli krediler denilmektedir.

Ticari bankaların orta ve uzun vadeli kredi kullandırmaktan kaçınmalarının sebebi ticari bankaların asıl fon kaynaklarının özellikle vadesiz ve 1 aydan 1 yıla kadar vadeli ve ağırlıklı olarak 3 ay vadeli de yoğunluk kazanmış olması yanında sıfır maliyetli fon kaynaklarının olmamasından kaynaklanmaktadır. Ticaret bankaları kaynakları ile plasmanlarının (kredilerinin) vadelerini birbirine uygun düşürmek zorunda olduklarından orta ve uzun vadeli kredilere kaynak ayırmak istememektedirler. Bu nedenledirki orta ve uzun vadeli krediler genellikle Merkez Bankası ve resmi bankalarca uygulanmaktadır. Ticaret Bankaları ise, bu tür krediye orta vadeli olarak ancak, firmanın mali bünyesinin ileri derecede bozulması halinde başvurmaktadırlar (47).

3- Gayrinakdi Krediler

Bankaların nakdi krediler dışında müşterilerine kullandırdıkları kredilere genel olarak Gayri Nakdi Krediler denilmektedir.

Bankaların krediler konusundaki çalışma alanlarından bir diğeri ve bankacılık işlemleri içinde oldukça önemli bir yer tutan Gayri Nakdi kredilerdir. İsmindede anlaşılacağı üzere bu tür işlemlerde bankalar müşterilerine nakit olarak para kullandırmazlar. Buna karşılık herhangi bir konuda yetkili imzalarını taşıyan bir garanti (Kefalet) mektubu verirler. Bankalarca bu konuda verilen ga-
(47) Belkıs Seval, Kredilendirme Süreci ve Kredi Yönetimi, a.g.k., s.88.

rantiler uygulamada çok çeşitli konularda ve alanlarda karşımıza çıkmaktadır.

Bankaların yurt içinde ve yurt dışında bulunan gerçek ve tüzel kişiler lehine bir malın teslimi bir işin yapılması veya bir borcun ödenmesi ve benzeri akla gelebilecek çeşitli yasal konularda işi yüklenenin yükümlülüğünü önceden kararlaştırılan şartlara uygun olarak yerine getirmesini sağlamak için verdikleri garanti belgelerine Teminat Mektupları denir. Bu mektuplarda bankalar, söz konusu yüklenimin yerine getirilmemesi durumunda; (Malın teslim edilmemesi, işin yerine getirilmemesi, borcun ödenmemesi gibi) belli bir meblağı nakit olarak kayıtsız şartsız ödeyeceklerini garanti ederler.

Bankalar teminat mektubu vermekle, kendi saygınlığını ve güvenilirliğini müşterisinin kullanmasına izin vermektedir. Teminat mektuplarında gerçek ve tüzel kişileri, karşı yüklenimde bulunan kişilerin saygınlığı ve güvenilirliğinin yerini bankaların saygınlığı ve güvenilirliği alır. Bu şekilde ilgili işlemlerde hız ve güvenlik sağlanmış olur. Bundan dolayı teminat mektuplarının çalışma yaşamında ve bankacılık işlemleri arasında önemli bir yeri bulunmaktadır. Çeşitli konularda değişik arttırma, eksiltme ve ihalelere katılan müteahhit firmalar veya kişiler işletme sermayelerini işin yapımı süresince bağlamak istemedikleri için banka teminat mektuplarından yararlanarak daha az para kullanıp daha büyük çapta iş yapma olanaklarını ararlar.

Hukuki tarafı ne olursa olsun, ilerde nakit ödeme riski taşımaya karşın, temina mektuplarında müşteriye ödünç nakit para verilmemektedir. Müşteriye verilen şey bir garanti mektubudur. Bu nedenle teminat mektuplarında bankalar, faiz yerine yaptıkları ga-

ranti işleminden dolayı karşılığında müşterilerinden komisyon tahsil ederler. Ancak, ileride yüklenimin yerine getirilmemesi durumunda bir nakit ödeme borcu söz konusu olacağı için teminat mektubu verilmesi bir gayri nakdi kredi işlemidir. Bu durumda banka teminat mektubu tutarını muhatap daire veya kuruluşa nakit olarak ödeyecek ve ödediği parayı lehine mektup verdiği müşterisinden faiziyle birlikte tahsil etme yoluna gidecektir.

Bilindiği gibi teminat mektupları bankaların komisyonlu işleri arasında yer alan oldukça önemli bir gelir kaynağıdır. Bu sebeple her banka şubesi bulunduğu piyasada taahhüt işlerini yapan kuruluşların teminat mektuplarını kendisinde toplamaya portföyünü geliştirmeye ve daha fazla gelir sağlamaya çalışır.

İç ticaretle ilgili teminat mektuplarını

- Geçici teminat mektupları
- Kati teminat mektupları
- Avans teminat mektupları
- Serbest konulu teminat mektupları olarak sıralayabiliriz.

Yurt dışına hitaben verilen gayri nakdi krediler ise,

- İthalat Akreditif kredisi
- Kabul-Aval kredileri
- Yurtdışı müteahhitlik hizmetleri ile ilgili dövize natık teminat mektupları.

II. BÖLÜM

KREDİ YÖNETİMİ

Kredi yönetimi, kredilendirme oluşumu içinde bankanın politikalarını organizasyonunu ve yönetim kademelerinin kararlarını birleştiren en son aşamadır.

Kredi yönetimi, esas itibariyle bankaların şube organizasyonlarında tam anlamıyla kendini göstermektedir. Bankaların kredilendirmeye ilişkin uygulamalarının banka politikaları ile tutarlı ve uyumlu olması ve krediye ait faiz ve anapara ödemelerinin zamanında yapılması, aksaklık ve problemlerinin önceden tespitini sağlayacak biçimde yönetim ve yönlendirilmesi çabalarını içermektedir (48).

Kredi yönetimi ticaret bankalarında banka az veya çok şubeli oluşuna ve organizasyon yapısına, kredilerin çeşitliliğine, üst yönetimin amaçlarına, mevcut personelin bilgi ve becerisine göre bankadan bankaya farklılık gösterebilmektedir. Genellikle çok şubeli bankalarda kredi yönetim ve organizasyonu daha kapsamlı ve daha uzmanlaşmış bir yapıya sahiptir. Az şubeli bankalarda ise tüm kredi işlemleri tek bir servis tarafından yürütülmeye çalışılır. Ancak ne şekilde olursa olsun etkin bir kredi yönetimi sağlıklı bir kredi politikası ve bu politikanın uzman krediciler ve yöneticiler arasındaki koordinasyonu ve bankanın gereksinimlerine yönelik organizasyon ve sistem ile desteklenmesi kaydı ile gerçekleşebilir. Bu nedenledirki kredi yönetiminin başlıca safhaları şunlardır;

(48) Osman AY, Bankacılık Uygulamasında Plasman Yönetimi-İnterbank Yayınları, No. 85, s.14.

- A- Kredi politikası
- B- Kredilerde onay
- C- Kredilerin izlenmesi
- D- Kredi portföyünün değerlendirilmesi

A- KREDİ POLİTİKASI

Bankaların kredi politikasını bankanın temel yönetim felsefesi ile kredilerle ilgili uygulamaların birleştirilmesi olarak tanımlamak mümkündür.

Kredi politikası bankaların yönetim tarzını yansıtmakla beraber, bankanın kredilere yaklaşımının tutucumu yoksa liberalmi olacağını önemli ölçüde belirler. Bankaların aktif mevcutları arasında en önemli payı kredilerin oluşturduğu dikkate alınacak olursa, sözkonusu kredilerin yönetimine ilişkin politikanın tüm banka organizasyonu üzerinde önemli bir etkisi olacağı muhakkaktır. Aslında yazılı şekilde olması gereken kredi politikası kredi işlemlerinin sınırlarını tanımlamak yanında kredi yöneticilerinin bu sınırlar çerçevesinde karar almasını sağlar. Bankalarda belirli bir kredi politikası bulunmaması halinde her yönetici kendi düşünce ve birikimine göre karar vereceğinden yönetim açısından bütünlükten sapma sorunları ile karşı karşıya kalınabilecektir.

Bir bankanın kredi politikasında bulunması gereken unsurları şöylece sıralamak mümkündür.

- Kredilerin onaylanmasına ilişkin sistemin ana hatları
- Kredilerin sınıflanması
- Kredi tastik mercilerinin limitleri
- Kredilerin izlenmesi ve değerlendirilmesine ilişkin bir sistemin oluşturulması

- Kredilendirme standartları
- Kredilendirme limit, standart ve onay uygulamalarına istisna teşkil eden durumlar.

Birçok kredi uygulamasında aşağıdaki unsurlarında bulunması gerekir.

- Tercih edilen ve edilmeyen kredilerle ilgili açıklamalar.
- Kredi türleri
- Kredi vadeleri
- Teminatlarla ilgili belirlemeler.
- Kredi fiyatlandırma politikaları
- Pazar tanımları
- Belgelendirmeye yönelik yöntem ve uygulamalar.

Kredi politikası genellikle üst yönetim olan Genel Müdürlük, ilgili genel müdür yardımcısı ve krediler pazarlama seksiyonu tarafından belirlenir ve yönetim kurulu tarafından onaylanır. Oluşturulan bu kredi politikasının izlenmesi gözden geçirilmesi, aksayan yönlerinin düzeltilmesi kredilerden sorumlu üst yönetimin sorumluluğundadır.

Ticaret bankalarının kredi politikası yukarıda anılan durumlar dışında aşağıda belirtilen hususlarda gözönünde bulundurmaları zorundadır.

- Limit aşımı depasmanlar
- Vadesinde tahsil edilemeyen alacaklar
- Teminatların yetersiz ve marjlarda noksanlık bulunması
- Zamanında alınamayan hesap vaziyetleri
- Dönemsel olarak izlenmeyen krediler

- Geri ödenmeye ilişkin vade anlaşmasının değiştirilmesi
- Kredi sözleşmesine uyulmaması
- Kredilerin bir sektörde yoğunlaşmasının giderilmesi
- Bankanın verim standartlarına uymayan krediler

Bankaların kullandıkları kredilerde yukarıda bahsi edilen istenmeyen durumların ortaya çıkması halinde durumun mutlak süratle ilgili sorumlu bölüm veya kişiye rapor edilmesi ve bu raporlama sonucunda gerekli önlemleri almaya yönelik kredinin problemsiz tahsilatı ile ilgili her türlü harekete geçilmelidir (49).

B- KREDİLERDE TAHSİS VE ONAY

Kredi onay makamlarını her makamın bir üst makamının onayını gerektirmeden tahsis edebileceği kredi miktarının belirlendiği ve bu limitlere kadar kontrolün o makam tarafından sağlandığı yerler olarak tanımlamak mümkündür.

Bir ticaret bankasının kredilendirme görüşü ne kadar tutucu ise kontrol mekanizmasında o kadar tutucu olacağı kesindir.

Bu tür durumlarda sistemin bir ucunda kredi yöneticisine hiçbir yetki vermeyen "merkezi onay" sistemi yer almaktadır. Burada bu şekliyle kredi yöneticisi krediyi bir paket olarak hazırlayan ve onay yetkisi olan mercie veya komiteye sunan departman veya kısım niteliğindedir. Bu sistemin en önemli avantajı kredilerde yeknesaklığın sağlanmasıdır. Bu durum, diğer taraftan kredi yöneticisinin inisiyatifinin azalmasına yokolmasına ve bütün yükün onay merkezine bırakılarak bankadaki işlemlerin yavaşlamasına, üst yönetimin üzerine gereğinden fazla iş olmasından dolayı işlerin aksamasına neden olabilecektir.

(49) Belkıs Seval, Kredilendirme Süreci ve Kredi Yönetimi, a.g.k., s.251.

Bu sistemde, gerek mevduat mudisi gerekse kredi müşterisi ile yüz yüze direk muhatap olan şube veya departmanın hiçbir yetkisi bulunmamaktadır. Bu şube veya kısım müşteri ile genel merkez arasında aracılık yapmakta ve işi nihai olarak talimatla sonuçlandırmaktadır. Bu durum yetkisiz kişilerle görüşmesinden dolayı müşteri üzerinde olumsuz etki yaratmaktadır. Üst yönetimdeki yetkili kişilerin müşterilerle direk muhatap olmamaları ve şube birimi kadar yakından tanımamaları onların talep ve isteklerine gereği gibi cevap verememe problemini ortaya çıkaracaktır. Bu yönüyle de şube çalışma ve kârlılık yönüyle olumsuz etkilenecektir.

Bankalarda kredi onay sisteminin diğer bir yönünde ise, kredi yöneticisine tam yetki veren "merkezkaç onay" sistemi olarak adlandırabileceğimiz sistem bulunmaktadır. Bu sistemin avantajı kredi müşterisinin kredi hakkında en yetkili ve bilgili kişi ile doğrudan doğruya temas halinde bulunması bankanın şube kredi yöneticisini karar veren kişi olarak müşterinin kredi taleplerine daha hızlı cevap verebilmesidir. Tam yetkili bir kredi yöneticisinin problemleri açık ve net bir şekilde çözüme ulaştırması mümkün olmaktadır. Aksi takdirde sorunlar birimler arasında gidip gelmekte ve çözüm yolu ise uzamaktadır. Rakip bankalar karşısında ise tam yetkili şube kredi yöneticileri daha avantajlı olabilmektedir. Diğer taraftan fiyatlandırmada da rakiplerinden daha avantajlı konumda olmaktadır. Bu sistemde daha çok iş alınmakta dolayısıyla banka kârlılığı olumlu yönde etkilenmektedir.

Ancak, bu sistem daha çok ferdi beceri, kabiliyet, kapasite, tecrübe ve cesarete dayandığından, genel organizasyon içindeki uygulamalarda farklılıklara ve tutarsızlıklara yol açabilir. Bu durum ise üst yönetimin kontrolü kaybetmesine neden olabilir.

Yukarıda bahsedilen; kredi yöneticisine hiçbir yetki vermeden "Merkezi Onay" sistemi ile kredi yöneticisine tam yetki veren "Merkezkaç Onay" sistemi yöntemlerinin sakıncalarını giderebilecek ve orta bir yol olarak kabul edebileceğimiz diğer üçüncü bir yol ise her şube veya kademeye veya birime tecrübelerine, beceri ve kabiliyetlerine kapasitelerine uygun olan miktarlarda ve belirli sınırlar dahilinde yetki vermek ve her şube veya kademeyi veya birimi belirli sınırlar içinde onay merkezi haline getirmek en uygun yol olabilir. Bu sistemde de, en üstte en yüksek kredi miktarlarını onaylayacak kredi komitesi ve yönetim kurulu bulunmaktadır (50).

Ancak ülkemizdeki uygulamaya bakacak olursak, kredi onay makamlarının bankalar kanununun 44. maddesi ile belirlenmiş olduğunu görürüz. Bankalar kanunu 44. maddesine göre;

1- "Kredi komitesine genel müdürlüğe, bölge veya şube müdürlüklerine devredilecek kredi açma yetkilerinin kapsam ve sınırları yönetim kurulunca tespit olunur. Yetki devri veya yönetim kurulunca kredi açılması genel müdürlüğün yazılı önerisi üzerine olur.

Bir gerçek veya tüzel kişiye açılacak kredi sınırının tesbitinde yönetim kurulu, en fazla kredi komitesine öz kaynakların %5 diğer organlara %1 tutarındaki kredi açma yetkisini devredebilir."

2- Yetki sınırlarının tesbitinde bir kişiye ve onun sınırsız sorumlulukla katıldığı ortaklıklara açılan kredilerin toplamı birlikte dikkate alınır.

3- Krediler, banka ve benzeri kredi kurumlarının mukabil ga-

(50) Belkıs Seval, Kredilendirme Süreci ve Kredi Yönetimi, a.g.k., s.254.

rantisi ile verilen teminat mektupları ve bakanlıkca belirlenecek esas ve şartlar dahilinde yurt dışı müteahhitlik hizmetleri için yurt dışına ve uluslararası ihaleler için yurt içine verilen teminat mektupları hariç olmak üzere ancak adına açıldıkları kişilere kullanılabilir.

Bankalar kanunu 44. maddesinde de görüldüğü üzere, genel müdürlükte yani üst yönetimde yönetim kurulu, kredi komitesi, şubelerde şube kredi komitesi, bölgelerde ise bölge kredi komiteleri kredi onay mercilerini oluşturmaktadır (51).

KREDİ TAHSİS BÖLÜMÜNCE DİKKATE ALINAN FİRMA KABUL KRİTERLERİ

1-Kredi Tahsis Bölümünce Kredi Tahsisinde Dikkat Edilen Genel Firma Kabul Kriterleri

Şubelerin kredi tahsis müdürlüğüne sundukları kredilerde bankadan bankaya küçük değişikliklerle aşağıdaki hususlar aranmaktadır. Bunlar;

- a- Sektörde çalışma süresinin en az 3 yıl olması,
- b- Dış ticaret yapan firmalar için dış ticaret işlem hacminin yıllık en az 1.000.000 \$ olması,
- c- Asgari toplam satışların en az 20.000.000.000.- TL. düzeyinde bulunması,
- d- Ciroya göre borçlanma oranının maksimum %30'u aşmamış olması (Banka Borçları/Ciro),
- e- Ciro ve kâr rakamlarının yıllar itibariyle reel anlamda

(51) Bankalar Kanunu, Md. 44, s.53.

artış gösteren seyir izlemesi ve son iki yılda üstüste zarar eden firmaya teklif yapılmaması,

$$\frac{\left(\frac{\text{Son Yıl Ciro}}{\text{Bir Önceki Yıl Ciro}} \right) - \text{Yıllık Enflasyon}}{1 + \text{Yıllık Enflasyon}}$$

Reel Büyüme:

f- Firmanın yeni yatırım aşamasında bulunmaması, (Tevsii ve modernizasyon çalışmaları hariç),

g- Gerek firmanın, gerekse ortak ve yöneticilerinin son üç yıl içerisinde protesto veya karşılıksız çek kaydının bulunmaması, ancak son üç yıl içerisinde T.C. Merkez Bankası kaldırısı yapılmış olmak kaydıyla en fazla dört adet karşılıksız çek veya protesto dikkate alınmayabilir.

h- Kambiyo mercilerince ithalat ve ihracat işlemlerine takyidat konulmamış olması, ancak kaldırılmış olanlar dikkate alınmayabilir.

i- Yat ve kotra gibi küçük tonajlı deniz araçları dışında gemi ve uçak alımı-yapımı, madencilik, besicilik, (tavuk, yumurta, büyük ve küçükbaş hayvan) ve basın-yayın sektörlerinde yer alan firmalarla kredi çalışmalarının ilgili ihtisas bankalarına bırakılması,

k- Sermaye temini niteliği taşıması nedeniyle, mal alımına yönelik teminat mektupları verilmesinden mümkünse kaçınılması, işin gereği olarak verilmesi durumunda da mutlaka maddi teminat alınması gerekir.

2–Kredi Tahsis Bölümünce Kredilerin Tahsisinde Dikkat Edilen Genel Firma Başarı Kriterleri

Bu kriterlerde bankadan bankaya göre çok az değişme ile birlikte, kredi tahsisinde gözönünde bulundurulmaktadır. Buna göre;

a- İşletmenin gerek boyut itibariyle, gerekse de yer aldığı sektör itibariyle rantabl olması,

b- Firmanın çalıştığı sektörde diğer firmalar karşısında (ürün, maliyet, varlık yapısı, pazarlama vb. üstünlüğü) rekabet gücü olması,

c- Firmanın iyi bir ürün ve pazar dağılımına sahip olması,

d- Firma yöneticilerinin deneyimli ve başarılı olmalarının yanısıra, yönetim sistemlerinin iyi olması,

e- Firmanın bankalar nezdinde kredi değerliliğinin yüksek olması.

Yukarıda sıralanan kriterlere uygunluğu sağlanan firmalar için;

– İç piyasaya yönelik satış yapanlarda teminata %30 marjlı hakiki ve ticari ilişkiden doğan senet alınması,

– Teminata ipotek alınması söz konusu ise, ekspertiz değerinin en az %60 fazlasıyla, TL. ihracat ve döviz kredilerinde vergi, resim ve harç istisnası olması nedeniyle en az %100 fazlasıyla ipotek tesis edilmesi, teklif edilecek kredi tutarının gayrimenkul ekspertiz değerini aşmaması,

– Teklif edilecek kredi toplamının firma serbest varlığının %90'ını aşmamasına dikkat edilmelidir. Ancak ihracatçı birlikleri, KDV iadesi, KDV ertelenmesi, geçici ithalatla ilgili ve ihale makamlarına hitaben verilecek teminat mektuplarında serbest varlık %50 oranında dikkate alınmalıdır.

– Sigorta kapsamına giren kredi teminatlarının "dain ve mürtehin" sıfatıyla banka adına sigortalanması gerekir.

– Kredi yöneticisince firmayla olan görüşmelerde, mevduat çalışmasının da ön planda tutulması ve firma mevduatlarının titizlikle takip edilmesi, özellikle ticari mevduat çalışmalarına ağırlık verilmesi, kredi teklifi aşmasında uyulması gereken diğer koşullar olup, bu koşullara aykırı kredi teklifinde bulunulmamalıdır.

3- Kredi Tahsis Bölümünce Firmalarda Dikkate Alınacak Diğer Çalışma İlkeleri

a- Tüm firmaların genel müdürlükçe öngörülen asgari verim oranı (nakit kredilerde %10, gayri nakit kredilerde %3) sağlamaları esas olup, bir dönem sonunda bunu gerçekleştirmeyenlerin takibeden dönemde tasfiye edilmesi yoluna gidilmesinde yarar vardır.

b- Küçük ve riskli firmalar, verimsiz büyük firmalar ile vadesiz ticari mevduat çalışması olmayan firmalar banka portföyünden çıkarılması gerekir.

c- Bunların yerine genel firma ve kredi değerlendirme kriterlerine uygun orta ölçekli kuruluşların banka portföyüne kazandırılmasına çalışması gerekir.

d- Ancak nakit fazlalıkları için büyük ölçekli firmalarla dönemsel proje bazında ilişkiye girilmesinde fayda vardır.

e- Şubelerin çalıştıkları veya çalışacakları firmalarda vadesiz ve ticari mevduatı ön planda tutmaları. Kabul kriterlerine uyan firmalarda dahi bankaya kaynak sağlamayanlarla çalışılmasından kaçınılmalı veya kaynak sağlar hale getirilmelidir.

f- Bankayla kredi ilişkisinde bulunan firma ortak ve yöneticilerinin vadeli vadesiz Türk Liraları ile vadeli vadesiz döviz tevdiat hesaplarının bankaya alınması gerekir.

g- Nakdi ve gayrinakdi kredilerin kullanım yerlerini detaylı olarak belirtilmesi. Nakdi kredilerin işletme dışı faaliyetlerde kullanılmaması, gayrinakdi kredilerin kullandırım yerlerinin açıkça belirtilmesi gerekir.

h- Kredi müşterileriyle olan banka ilişkilerinin bir paket halinde değerlendirilmesine çalışılmalıdır. Kredi veriminin yükseltilmesi için firma, ortak ve yöneticileri ile çevrelerinin vadeli vadesiz mevduat, sigorta, kredi kartı, sermaye piyasası işlemleri, çek senet tahsilatları gibi bankacılık hizmetlerinden gelir elde edilmesine çalışılmalıdır.

Buna bağlı olarak şube pazarlama servislerindeki firma sorumluları, firmalarına ait bankacılık ürün performanslarından bizzat sorumlu olmalıdırlar.

i- Şube müşteri temsilcileri firmalarla her yılbaşında kapsamlı ve detaylı görüşmeler yaparak en az 6 aylık finansman ihtiyaçlarını öğrenip, bu süreye yetecek şekilde kredi teklif etmeleri sık sık kredi teklifi ile üst yönetimi aşırı işe boğulmamalıdır.

j- Diğer taraftan yatırımlarını tamamlamış, sezon içerisindeki işletme sermayesi ihtiyacı için kredi talebinde bulunan

firmalarla turizm sezonu kapanmadan (azami 6 ay vadeli) tahsil edilmek kaydıyla da ilişkiye girilmesinde fayda vardır.

k- Hazır giyim sanayii, daha titiz bilanço analizleri yapılması halinde kârlı bir sektör olduğu görülecektir. Bu sektördeki firmalarla çalışılması yararlı olacaktır.

l- Firmaların verim, likidite ve risk bakımından sürekli izlenmesi gerekmektedir.

m- Pamuklu, yünlü, suni ve tabii elyafa dayalı mensucat sanayiinde fiyatın istikrara kavuşması olumlu gelişmeleri de beraberinde getireceğinden banka için çalışılmasında fayda görülmelidir.

n- Otomotiv yan sanayinde tevsi ve modernizasyon yatırımlarını tamamlamamış, kaliteli ve ucuz mal üretemeyen firmalar için önümüzdeki yıllar oldukça sıkıntılı geçecektir. Özellikle gümrük birliğine tabi olacağımız 1995 yılı sonundan veya 1996 yılı ortalarından itibaren teknolojik ve finansal yetersizliği olan firmalarda ciddi sorunlar ortaya çıkacaktır. Bu nedenle bu sektörde firma araştırması yapılırken gerek teknolojik, gerek finansal açıdan gelecek projeksiyonu yapılması, sadece rekabete dayanma gücü olan firmalarla çalışılmalıdır.

o- İşlenmiş sebze, meyve ile dondurulmuş sebze meyve yanısıra tütün fındık üzüm ve deri konfeksiyon da 1995 yılında ihracatta öncelikli sektör konumunu koruyacaktır.

ö- İnşaat sektöründe faaliyet gösteren ülkemizin önde gelen kuruluşlarının yurt dışı taahhütlük hizmetlerinde asgari risk ve azami verim unsuruna dikkat edilerek bu tür projelerde taşaron olarak yer alan firmaların işlemlerini detaylı incelemek ve Bulgaristan-

Irak-Türk Cumhuriyetleri gibi ödeme sorunları olan ülkelerde inşaat muhatabının bir Avrupa ülkesinden olması şartıyla aracılık edilebileceği gözönünde bulundurulmalıdır.

p- Türkiye'nin önde gelen ve bir kısmı dünya markalarını üreten-pazarlayan büyük ölçekli, fakat kredi kabul kriterlerinden sapmalar gösteren bazı firmalarla, özellikle porje bazında fiyatlandırılarak ve teminatlandırılarak çalışılabilir. Özellikle bu tür firmalarla müşteri çek-senedi olarak ve alınacak çek-senet miktarının marjını yüksek tutarak risk güvencesi ve verimlilik maksimize edilebilir.

r- Ülkenin önde gelen grupları hariç, bir firmaya veya firmalar grubuna 50 milyar TL'sından fazla nakit kredi verilmemelidir.

s- Finans sektöründe faaliyet gösteren Factoring ve Leasing gibi finans kurumlarının önümüzdeki yıllarda da canlı bir sektör konumunda olacağı gözden uzak tutulmamalıdır.

t- Her türlü firma (güçlü-güçsüz, moraliteleri iyi-kötü) Türkiye Cumhuriyetleriyle ilgilenmektedirler. Bu nedenle firma seçiminin titizlikle yapılması gerekir. Özellikle bu ülkelerin ödeme sorunları dikkate alınmalıdır. Ayrıca bu ülkelerde ticaret barter ağırlıklı olması nedeniyle ülkeye getirilen ürünlerin pazar ve teknolojik uyumu, ithalatçının stok taşıma gücü gibi faktörlere dikkat edilmelidir.

4-Kredi Tahsis Bölümünce Dikkat Edilen Sektörel Kriterler

Firma ve kredi değerlendirme kriterlerinin sektörler itibariyle farklılık gösterdiği ve firma uygunluğunun saptanması sırasında bir takım sorunlar yaratacağı gözönüne alınarak, genel firma ve kredi değerlendirme kriterlerine ilave olarak sektörler itibariyle de ayrı ayrı tesbitler yapılmıştır. Söz konusu tesbitler genel kriterlerin detayı niteliğinde olup banka şubelerinin değerlendirmelerinde çalıştıkları veya çalışacakları firmanın hangi sektörde yer aldığını belirlemeleri ve ilgili sektöre ait kriter rakamlarını dikkate almaları gerekir. Söz konusu kriterler ekte yer almaktadır. Pazarlama çalışmalarının planlı olarak yürütülmesi bakımından, sektör kriterlerine uymayan firmalarla kredi ilişkisine girilmemesinde fayda vardır. Sektörel bazdaki kriterler il, ilçe ve bölgeye göre farklılık gösterebilir ve göstermelidir. (Tablo VII)

C- KREDİLERİN İZLENMESİ

Banka üst yönetiminin krediyi tahsisinden sonra kredinin tamamen unutulup bir köşeye konularak soruna bitmiş diye bakılmaması gerekir. Kredinin tahsisi ve kullanılması ile geri dönüşü arasında geçen süre içerisinde kredili kişi veya kuruluşun kredi değerliliği yükselebilir, azalabilir tamamen yok olabilir veya tesbit anındaki durumunu koruyabilir. Ancak ülkemizde kredi kalitesinin artıp azalmadan aynı seviyede sabit kalması son derece az rastlanan bir özelliktir. Kredi yöneticisi elindeki tüm teknik imkanlarla çok sayıda kredi müşterisini izlemek ve kredi ilişkilerini gözden geçirmek zorundadır (52).

(52) Cevat Sarıkamış, Ticaret Bankalarından Kredi Kararlarının Verilmesi, Banka Dergisi, Cilt VI, s.7.

Kredilerin denetimi, krediler bölümü içinde bulunan bir servis tarafından yerine getirilebileceği gibi ayrı bir bölüm tarafından da yerine getirilebilir. Burada bankanın kredi portföyünün boyutları ve çeşitliliği arttıkça kârlılık güvence ve kredilerin seyyaliyeti açısından denetimi güçleşmektedir. Bundan dolayı kredi denetim işlemi bankalarda ayrı bir birim tarafından yürütülmektedir. Bankalarda bilgisayar aracılığı ile sürdürülen kredi izleniminin güvenilir ve kolay bir biçimde yapılması denetim için gerekli olan zamanı kısaltmaktadır. Diğer taraftan kredi denetimi sadece kredilerin geri dönmemesini önleyici bir işlem olmakla kalmaz. Aynı zamanda müşterilerle ilişkilerin daha yoğun ve aralıksız olmasına yardımcı olur.

Birçok işletmenin başarısızlık nedenlerinin başında işletme sahip ve yöneticilerinin başarısızlıklarının yanında hatalı yönetim kararları gelmektedir. Bu hatalı kararların sonuçları ise hesap dönemi sonunda işletmenin kâr zarar hesabına ve bilançosuna yansımaktadır. İşte bankanın kredi izleyici ve denetimcisinin işletme yönetiminin hatalı ve zayıf yönlerini bulup bundan kendi üst yönetimini haberdar etmeli diğer taraftan kredi bölümünün hatalı karar ve tahminlerini önlemesi gerekir. Burada şahıs firması veya tüzel kişi emrine tahsis edilen kredinin kredi tahsis koşullarına uygun olarak kullanılıp kullanılmadığının izlenmesi ve kredi tahsis koşullarına aykırı kullandırmalarda gerekli düzeltici önlemlerin alınması gerekir (53).

Bizim ülkemizde olduğu gibi, ekonomik istikrarsızlığın sürekli olduğu ekonomilerde kredi veren bankalar çeşitli kredi

(53) Mübin Dikci, Bankalarımızda Plasman Politikası, a.g.k., s.53.

müşterilerinin risk durumunu devamlı izlemek durumundadırlar. Bankaların riskini arttıran ekonomik istikrarsızlığın yanısıra işletmelerin faaliyetlerinden doğan zararların özkaynaklarını sürekli aşındırmasında firmaların kredi değerliliğinin zayıflamasına veya yok olmasına sebep olabilir.

Genel olarak Likitite sıkıntısı içinde olan firmalar önceden aldıkları kredilerin geri ödemelerini yeni sağladıkları kredilerle yapmaktadırlar. Kredi uzatma istekleri kabul edilmeyen firmaların başka bankalardan kredi bulmak veya atıl varlıklarını nakde dönüştürerek batmaktan kurtulmaları gerekir. Özellikle ard arda zararlar sonucu özsermaye azalmaya başladığında kredi veren bankaların anapara geri ödemeleri ve faiz ödemeleri giderek tahsil edilemez duruma gelmektedir. Bu durumda işletmenin kendisine özellikle yatırım, finansman, pazarlama ve yeni stratejiler belirleyerek kendini düzlüğe çıkarması gerekir.

Merkezkaç organizasyon yapısında kredilerin müşteriye yakın birim veya ünitelerce tahsis veya kullanılması bankanın karar verme sürecini hızlandırmakta müşteri ile bankanın daha uyumlu daha verimli ve sürekli çalışmayı özendirir (54).

D- KREDİ İZLEME ŞEKİLLERİ

Bankalarda kredilerin etkili bir şekilde izlenebilmesi bir risk ölçme sisteminin bulunması gerekir. Kredinin onay sürecinde kredi riskinin derecesinin bilinmesi lazımdır. İşte risk derecesinde meydana gelebilecek iyileşme ve kötüleşmenin yani değişimlerin izlenmesi kredinin izlenme ve denetimin en önemli araçlarından birisidir. Bankacılık sistemi içindeki organizasyonlardan en zor ve pahalı (54) Niyazi Berk, Bankalarda Pazara Yönelik Kredi Yönetimi, Esbank Yayınları, s.85.

olanı, kredi izleme işlevi olan organizasyondur. Bundan dolayıdırki her türlü büyük küçük risk derecesindeki firmaların aynı yoğunlukta izlenmesi mümkün değildir. Daha doğrusu çok pahalı ve zaman alıcı bir işlemdir. Gerçekten de bankada riski yüksek olup düşük notu olan firmalara ayrılan zaman düşük riskli çok iyi kredi kalitesine sahip firmalara ayrılan zamandan daha çok olmak zorundadır. Kredi izleme birimi hangi firmaların ne yoğunlukta izleneceğini belirleyerek çalışmalarını bu doğrultuda yapacaktır.

Kredilerin izlenmesinde;

1- Firma ara finansal tablolarının değerlendirilmesi;

Bankada kredi riski yüksek olan firmanın üç aylık dönem sonlarında olmak üzere yılda en az dört defa değerlendirilmesi gerekir. Bunun neticesinde firmanın mali bünyesinin ve risk derecesinin nasıl bir seyir izlediği iyi durumdamı olduğu yoksa kötüye doğru mu gitmekte olduğunun tesbit edilmesi zorunludur. Kredi yöneticisi bu tesbit neticesinde kredinin devam edip etmeyeceğine mevcut kredinin yeterli olup olmadığına dolayısıyla kredinin arttırılıp arttırılmayacağına karar verecektir. Ancak, bankacılık sisteminin karşılaştığı en önemli sorun ülkemizde büyük firmalarda dahil olmak üzere çok sayıda firma ara dönemlerde finansal tablo hazırlamamaktadırlar. Burada bankalar firmaları zorlamak suretiyle veya özel ilişkileri sayesinde hiç olmazsa senede bir veya iki ara mizan ve finansal tablo ile firmayı yeniden değerlendirme yoluna gitmektedirler (55).

(55) Belkis Seval, Kredilendirme Süreci ve Kredi Yönetimi-Muhasebe Enstitüsü Yayını, No: 59, s.258.

2- Firmaya yapılan ziyaretler;

Bankacılıkta bir kredinin tahsis aşamasından önce ve kredi tahsisinden sonra yapılacak en iyi izleme, işletmenin muhasebe ve büro işlerini yürüttüğü merkezini veya imalatta bulunduğu fabrikanın yerinde ve çalışırken görülmesi için yapılan ziyaretlerdir. Firma görülmeden firma değerlendirmesi ve kredi değerlendirmesi yapılması olanaksızdır. Tahsisten sonra yapılan izleme ve yeniden değerlendirmeler için de firmanın yerinde ziyaret edilmesi zorunludur. En ince ayrıntısına kadar yapılan finansal analizler dahi eğer firma yerinde ziyaret edilip görülmedi ise mutlaka eksik yapılmış sayılır. Kaldı ki firmanın şubeye verdiği finansal tabloların ne derecede doğru olup olmadığı ancak yerinde görmek ve yerinde incelemekle ve yerinde gerekli soruları sorup cevaplarını almak ve doğruluğunu finansal tablolardan kontrol etmek gerekir.

Firma ziyaretlerinin yoğunluğu firmanın risk büyüklüğüne ve derecesine göre sık veya aralıklı yapılacaktır. Ancak, firma değerlendirme çalışmalarında firma ziyaretinin mutlaka yapılması gerektiği hatırdan çıkarılmamalıdır.

Müşteri firmaya yapılan ziyarette, firmanın üretim teknolojisi, ürün çeşitleri, pazarlama organizasyonu, firma sahiplerinin mesleki başarıları, yöneticilerin kalitesi ve mesleki başarı ve kabiliyetleri, firmanın satış başarısı, pazardaki payı ve rekabet gücü hakkında bilgiler edinilmesi oldukça faydalıdır (56).

3- Kredi koşullarına uygunluk;

Bankacılıkta firmalara kredi tahsis edilirken kredi mutlak suretle belli koşullara bağlanmak zorundadır. Kredi koşulları, fir-
(56) Niyazi Berk, Bankalarda Pazara Yönelik Kredi Yönetimi, Esbank Yayınları, s.57.

maca alınan kredinin hangi iş ve alanlarda kullanılacağı, kredinin teminatının nelerden oluşacağı, yani ödemelerin nasıl yapılacağı ve vadelerinin nasıl olacağı kredinin tahsisinden önce firma ile yapılan görüşme ve ziyaretlerde net ve açık şekilde konuşulup mutabakata varılmalıdır. Firma bu koşullara uymak ve şartlarını yerine getirmek zorundadır. Aksi halde kredi koşulların kısmen veya tamamen uyulmamış sayılacağından banka krediyi kullandırmaktan kaçınacak ve firmayı kredi koşullarını yerine getirmeye zorlayacaktır. Diğer taraftan, firmanın kredi koşullarından bir kısmını yerine getirmemesi kredi yöneticisinin müşteriye bakış açısını daha işin başında olumsuz yönde etkileyecektir. Bu tür firmalarda, kredi ilişkisine hiç girilmemesi ileride doğacak problemin işin başında çözülmesi demektir. Ancak burada kredi koşullarını kısmen yerine getirememenin zorunluluktan mı yoksa kasıtlı olarak mı yerine getirilemediğinin bilinmesinde fayda vardır. Çünkü kredi koşullarını, eskisinin maddi değer olarak eşiti veya daha iyi şartlarla değiştirmek her zaman mümkündür.

Kredinin tahsis koşullarına uyulup uyulmadığının tesbiti krediler izleme bölümünün ilk ve en önemli görevlerinden birisidir. İzleme bölümü, bu kontrolü şubenin gönderdiği bilgilerden oluşan dosyanın incelenmesi ile firmanın borçlu cari veya alacaklı cari hesap hareketleri, teminattaki çek veya senetlerin borçlu istihbaratları, vadesinde tahsil edilip edilmedikleri, firmanın tahsil edilemeyen çek veya senetlerine sahip çıkıp çıkmamasını izleyerek yapabilir. Bunun yanında gerektiğinde firmanın merkez veya fabrikasında da gerekli kontrolü yapabilir (57).

(57) Selim Seval, Kredileri Tahsis ve İzleme İlkeleri-Seminer, Tebliğ Notları 1988 İstanbul.

4- Diğer izleme kaynakları;

Kredilerin izlenmesinde firma hakkında günlük basın veya haftalık aylık ekonomik yayınlardan elde edilen bilgiler firmanın iş kolu ile yapılan üretim ve pazar değerlendirmeleri firmanın iş kolunda rekabet durumu hakkında bilgi verir. Firmanın bağlı olduğu ticaret odası veya sanayi odasındaki dosyaları firmanın çalıştığı satıcı firmalar, tapu kayıtları, vergi dairesi ve SSK ile ilgili durumu eski yıllardan ödenmeyen vergi borcu ve sigorta prim borcu bulunup bulunmadığının izlenmesi gerekmektedir. Diğer taraftan firmanın ortalama mevduatındaki sürekli azalışın kredi limitlerinin sürekli aşımli kullanılmasının, faiz tahsilatlarının hiçbir surette zamanında yapılamaması, firmanın teminata veya tahsilata verdiği çek ve senetlerinin zamanında tahsil edilemeyerek sürekli karşılıksız çıkması ve protesto olması, firmanın satıcılara verdiği senetlerin ödenmeyerek protesto edilmesinin izlenmesi firma kredisinin gidişatı hakkında önemli bilgiler edinilmesini sağlayacaktır (58).

E- KREDİLER İZLEME SERVİSİ RAPORLARI

Genelde krediler tahsis ve krediler uygulama bölümlerinin ayrıldığı organizasyonlarda rapor düzenlemenin önemi oldukça büyüktür. Krediler tahsis bölümü krediler uygulama bölümünün izlemeye aldığı firmalardan bilgi sahibi olmaması nedeniyle durumu bozulan firmalara yeni ilave kredi tahsis etmeye devam edebilir. Her ne kadar krediler tahsis ve krediler uygulama servisleri birbirinden kesin ayrı birim dahi olsalar bile bu iki bölüm arasında birbirini tamamlayan bağ mevcuttur. Krediler izleme uygulamadan sorumlu bölümün firma hakkında elde ettiği tüm olumsuzlukları en

(58) Niyazi Berk, Bankalarda Pazara Yönelik Kredi Yönetimi, Esbank Yayınları, s.57.

kısa zamanda krediler tahsis bölümüne iletmesi gerekir. Aksi halde elde edilen bilgiler için boşuna zaman kaybedilmiş olacaktır (59).

Krediler izleme bölümü tarafından hazırlanan başlıca raporlar şunlardır;

1- Gün Sonu Raporları

Şubelerde kullanılan kredilerle ilgili olarak bir kredinin vadesinde ödenmemesi kredi tahsis şartlarına uyulmadan kredi kullanılması, bir teminat mektubunun tazmin edilmesi ve nakde dönüşen teminat mektup bedelinin tahsil edilememesi neticesinde kredinin sorunlu kredi haline dönüşmesi gibi ve buna benzer durumları krediler izleme bölümü gün sonunda hazırlayacağı bir rapora alınan önlemleride etkileyerek tahsis bölümünü haberdar eder.

2- Aylık Raporlar

Aylık raporlar bir ay içinde meydana gelen önemli olayların gün sonu raporlarından özetlenerek toplu bir değerlendirmesinin yapılmasıdır. Bu söz konusu aylık raporda bir ay içerisinde en fazla hangi olayın olduğu, bu olayların hangi şubelerde ve hangi firmalarda, bu firmaların hangi iş kolunda bulunduğu gibi tüm bu bilgiler aylık raporlarda gösterilir.

3- Üçer Aylık Dönem Raporları

Bankacılıkta üçer aylık dönemler oldukça önemlidir. Krediler izleme bölümüne üçer aylık dönemler olan her yılın Mart sonu, Haziran sonu, Eylül sonu ve Aralık sonunda diğer raporlardan daha kapsamlı bir rapor hazırlayarak tüm kredilerin sektörel bir dağılımı

(59) Belkıs Seval, Kredilendirme Süreci ve Kredi Yönetimi Muhasebe Enstitüsü Yayını, No. 59, s.260.

yapılır. Bu sektörel dağılım üzerinde gerekli inceleme ve değerlendirme sonuçları raporlarda gösterilir. Ekonominin sektörleri olumlu veya olumsuz yönde etkileyip etkilemediği araştırılır.

F- KREDİLERİN YENİDEN DEĞERLENDİRİLMESİ BÖLÜMÜ

Kredilerin yeniden değerlendirilmesi bölümü veya birimi, krediler tahsis ve krediler izleme bölümünden ayrı olarak bağımsız üçüncü bir bölüm tarafından bankanın tüm kredi portföyünü yeniden değerlendirmeye yönelik önemli ve yönlendirici nitelikte bir bölümdür. Bu bölümün en önemli görevi kredi portföyünün değerlendirilmesinde kredi kalitesinin ortaya konması en önemlisi olmaktadır. Bunun yanı sıra yönetim kurulunun saptadığı şartlara uygunluğun kontrolü, tüm kredi portföyünün kapsamlı şekilde değerlendirilmesi ve problemlili kredilerin ve sektörlerin ortaya çıkarılması da bölümün önemli görevlerindedir.

Kredileri Yeniden Değerlendirme Bölümünün Amaçları

Banka üst yönetimi kredi değerlendirme bölümüne gerçek manada stratejik bir görev verecekse, bu görevi yerine getirecek kişilerin bankanın amaç ve politikalarını çok iyi bilmesi gerekir.

Kredi değerlendirme bölümünün başlıca amaçları şunlardan meydana gelmektedir.

1- Bankanın Kredi Kalitesi

Kredi değerlendirme bölümü bankanın tüm kredilerini tek tek değerlendirerek bütün banka portföyünün risk değerlendirmesini

yapar. Yapılan bu değerleme neticesinde kredilerin geri dönüşü yani ödenebilirliği konusunda ortaya bir rapor çıkacaktır. İşte bu rapor yönetim kurulunca banka üst yönetimlerine krediler tahsis ve krediler izleme bölümüne kredi yöneticilerince yeni kredi işlemlerinde yardımcı olacaktır. Bankanın kredi portföyünün iyi olması kredilerinin kalitesinin iyi olmasına bağlıdır. Krediler değerlendirme bölümünün en önemli görevi bankanın kredi kalitesinin yükseltilmesi ve bunun için gerekli önlemlerin ve çözüm önerilerinde beraberinde gösterilmesidir.

2- Kredilerin Sektörel Yoğunluğu

Bilindiği üzere bankacılık sektörü oldukça hareketli ve sürekli değişim içinde olan bir sektördür. Kredileri değerlendirme bölümü kredi yöneticilerinin kalitesi yanında kredi personelinde kalitesini değerlendirmelidir. Ayrıca kredilerin sektörel yoğunlaşmasının ekonomik dalgalanmalara karşı ne derecede duyarlı bulunduğunun incelenmesi ve bunun neticesinde mevcut problemliler alanların tesbit edilmesi diğer taraftan ileriye dönük problemliler sektörlerin belirlenmesi gerekmektedir. Bu bölüm banka için olumlu görülen yeni alan ve sektörleride ortaya koyabilmelidir.

3- Kredilerin Bankanın Kredi Politikasına Uygunluğu

Bankanın tüm kredi portföyünün kredi değerlendirme bölümü tarafından tek tek incelenmesi sırasında kredilerin bankanın kredi politikasına uygun olarak oluşturulup oluşturulmadığı, yasalara aykırılığın bulunup bulunmadığı tesbit edilerek üst yönetime belli önlemler ve önerilerde bulunur. Krediler değerlendirme bölümü, görevinin stratejik önemi gereği kredilerin bankanın kredi

politikasına ve yasalara aykırılığın tesbiti yanında bu uyumsuzlukların nasıl neden ve niçin meydana geldiklerinin ortaya çıkarılması gerekmektedir. Bundan dolayıdırki kredi yeniden değerlendirme bölümü, bankanın kredi politikasına uygunluğu değerlendirirken, kredi politikasında gerçekçi olup olmadığını ve banka açısından yeterli olup olmadığının tesbit edilerek gerekli görülen değişikliklerin üst yönetime önerilmesi gerekir.

4- Kredilerin Verimliliğinin Kontrolü

Krediler değerlendirme bölümü, kredi portföy değerlendirmesi yaparken, kredilerin verimli kullanılarak kullanılmadığının ve bankanın kârlılık amaçlarına ne ölçüde ulaşıp ulaşamadığının incelenip ortaya çıkarılması gerekir. Ancak, burada verimlilikle ilgili bankaya uygun olduğu kadar, firmalarında, ürütücü olmayan bir sistem uygulanmalı ve gerektiğinde bu kârlılık sisteminde değişiklikler yapılabilmelidir. Portföyün verimlilik yönünden tek tek incelenmesi, gerekli önlem ve önerilerin yapılması neticesinde bankanın kârlılığının önemli ölçüde artması mümkündür. Bankanın kredi portföyünün devamlı surette değerlendirilmesi banka kârlılığının ne gibi seyir izleyeceğinin ve nereye ulaşıp ulaşamayacağını bilinmesinde de oldukça faydalı olacaktır. Bu nedenle söz konusu bölümün sürekli olarak kârlılık sistemini izlemesi, gerekli gördüğü değişiklikleri ve önerileri tepe yönetime bildirmesi gerekmektedir.

5- Kredi Yönetim ve Servisinin Kalitesi

Bankaların kredi portföylerinin kalitesi ve verimliliği kredi yöneticilerinin ve kredi servislerinin başarısına ve etkin yönetimleri

sonucudur. Burada dikkat edilmesi gereken konu her zaman kredi portföyünün kalite ve kârlılığı ile kredi yönetiminin kalite ve başarısı arasında doğrudan doğruya direkt bir ilişki olması doğaldır. Bazen ekonomik şartların çok uygun ve kâr marjlarının yüksek olduğu durumlarda vasat biryönetimle dahi oldukça iyi neticeler yakalamak mümkün olabilmektedir. Ülke ekonomisinin bozulduğu, istikrarın yok olduğu rekabetin had safhaya çıktığı sektörel problemlerin arttığı ortamda dahi iyi sonuç alabilmek kredi yönetiminin başarısının bir göstergesidir. Çünkü böyle olumsuz koşullarda iyi sonuçlar elde etmek bankalar açısından oldukça zor olmaktadır.

Kredileri değerlendirme bölümü yukarıda bahsedilen koşulları dikkate alarak kredi yönetiminin ve krediler servisinde kalitesini değerlendirir. Bu değerlendirmeyi yaparken ise kredilerin bankanın kredi politikasına uygunluğunun, kredi onay mercilerinin kredi izleme bölümünün ve problemlili krediler bölümünün çalışma etkinliği üzerinde dikkatle durulur.

6- Problemlili Kredilerin Tesbiti

Kredileri yeniden değerlendirme bölümünün en önemli görevlerinden biriside problemlili veya ileride problem olabilecek kredilerin bilinmesi gereğidir. Kredi değerlendirme bölümünün tüm kredi portföyünü tek tek incelemesi sırasında mutlak suretle problemlili veya ileride problemlili hale gelebilecek kredileri ortaya çıkaracaktır. Kredi değerlendirme bölümü kredileri incelemesi esnasında sorunlu kredilerin daha çok hangi sektörlerde yoğunlaştığını ve hangi sektörlerin ekonomik dalgalanmalara duyarlı olduğunu tesbit ederek üst yönetime gerekli öneri ve önlemleri göstermelidir.

Ancak kredi izleme yönetiminin kredi portföyü üzerinde tekin bir inceleme göstermesi halinde sorunlu veya ileride sorunlu hale gelebilecek krediler zaten ortaya çıkartılmış, alınması gereken önlemler ise alınmış olacaktır. Eğer krediler izleme bölümü portföy üzerinde etkin bir çalışma yapmıyor ve sorunları ortaya çıkaramıyorsa, kredi tahsis bölümü ve izleme bölümü sorunların gerisinde kalacağından sorunlar ancak krediler yeniden değerlendirme fonksiyonunu kredi portföyünü tektek kapsamlı bir şekilde incelemesi sırasında belirlenmiş olacaktır.

Krediler yeniden değerlendirme bölümünün yapmış olduğu bu görev kredilerdeki zayıf ve yasal düzenlemelere karşı aykırılığı tesbit etmenin yanısıra kredi yönetimindeki zayıflıklarında ortaya çıkarması yönünden çok önemli olmaktadır.

7- Takipteki Kredilere Ayrılan Karşılıklar

Takipteki kredilerden tahsili güç olanlar için ayrılan zarar karşılıklarının yeterli olup olmadığının kredileri yeniden değerlendirme departmanı yöneticilerince sürekli olarak değerlendirilmesi gerekir. Bu nedenle:

– Geçmiş yıllardaki kredi zararlarından bugüne kadar yapılan tahsilatların başarılı sayılıp sayılamayacağı ve bu yönde alınması gereken başlıca önlemlerin ne olacağı.

– Geçmiş yıllar için yapılan tahminlerinde göz önünde bulundurularak ileriye dönük ortaya çıkabilecek sorunlu kredilerin tahmininin yapılması.

– Problemlı kredilerin gözden geçirilerek bunlardan tahsil kabiliyeti fazla olanların üzerlerine azami gayretle gidilmesi ve bu kredilerin hangileri olduğunun belirlenerek gösterilmesi.

– Bankanın toplam kredi portföyünün kalitesinin ortaya çıkarılarak risk derecesinin tesbit edilmesi, toplam kredi portföyü içerisinde sorunlu kredilerin portföyün kaçta kaçını teşkil ettiğini belirleyerek gerekli önlem ve önerilerde bulunmalıdır.

– Ülkenin içinde bulunduğu ekonomik ve sosyal durumun yakından izlenerek geleceğe yönelik yorum ve tahminlerde bulunulması.

– Bankanın geçmiş yıllarda oluşan veya mevcut zararları karşılayabilme kabiliyetinin ortaya çıkartılması gerekir.

Kredileri yeniden değerlendirme departmanı kredilerle ilgili zarar karşılıklarının ayrılması sırasında takip edilen yolun gerçeğe uygun olup olmadığını ve ayrılan zarar karşılığının yeterliliğini saptamak durumundadır (60).

G- UYGULAMADA KREDİLERİN YENİDEN DEĞERLENDİRİLMESİ

Krediler yeniden değerlendirme departmanının bankanın üst yönetimi tarafından belirlenerek yönetim kurulu tarafından onaylandıktan sonra bankanın kredi politikasına alınması gerekir. Gerek kredi tahsis bölümünce gerekse kredi izleme bölümünce, kredi yeniden değerlendirme departmanının amacının çok iyi bilinmesi ve anlaşılması gerekir.

Genel olarak kredileri yeniden değerlendirme departmanı yönetim kuruluna karşı sorumlu olmakla birlikte hazırladığı raporları krediler tahsis ve izleme bölümlerinde gönderir. Krediler yeni-

(60) Belkıs Seval, Kredilendirme Süreci ve Kredi Yönetimi, Muh. Enstitüsü Yayını, No. 59, a.g.k. s.264.

den değerleme departmanı senede en az bir defa olmak üzere portföyün tamamı hakkında genel bir görüŖe sahip olabilmek amacıyla tüm kredileri teker teker kapsamlı bir Ŗekilde inceler. Bu incelemede kredi portföyünün kalitesi, sorunlu kredilerin durumu, bankanın kredi politikasına ne derecede uyulduğu kredi zarar karŖılıklarının yeterli olup olmadığı, kredilerden gerekli verimin sağlanıp sağlanamadığı, kredi yönetici ve personelinin yeterli düzeyde bulunup bulunmadığı gibi konulardaki görüŖ ve önerilere yer verilerek yönetim kuruluna sunulur. Krediler yeniden değerleme departmanının kredi yönetici ve personeli üzerinde yaptırım yetkisi bulunmamaktadır.

Krediler yeniden değerleme bölümünün etkin bir Ŗekilde görev yapabilmesi için:

- 1- Üst yönetimin desteğinin olması
- 2- Objektif olması
- 3- Saygın bir kadroya sahip olması gerekir.

1- Üst Yönetimin Desteğinin olması

Kredileri yeniden değerleme departmanı tamamen kurmay nitelikte bir yönetim fonksiyonudur. Yaptığı değerlendirmeleri yönetim kuruluna rapor etmekle görevlidir. Bu departmanın başarılı olabilmesi için yönetimin mutlak surette desteğinin olması zorunludur. Yönetimin desteğini sağlayamayan bir kredileri yeniden değerleme departmanının başarılı olması oldukça zordur. Üst yönetim söz konusu bölüme bu desteği verirken bölümün yaptığı işlere karıŖmaması gerekir. Aksi taktirde bölümün yaptığı incelemelerden istenilen netice alınamayabilir. Üst yönetim, bölümün yaptığı görevin banka için çok önemli olduğunu banka personeline anlatmalıdır.

2- Objektif Olması

Bankanın tüm bölümleri gibi krediler yeniden değerlendirme bölümünde mutlak surette objektif olması gerekir. Anılan bölümün objektifliğinin oldukça zor olmasına karşın bu konuda yapılan tenkit ve olumsuzluklara direnmesi gerekir. Bölümün tarafsız ve objektif yapısını koruması için üst yönetimin hoşuna gitmeyen inceleme ve raporlarında kabullenmesi hem ilgili bölümün kendisine güvenini arttıracak hem de banka bünyesinde pozisyonu güçlenecektir.

3- Saygın Bir Kadroya Sahip Olması

Bankanın tüm departmanlarında olduğu gibi kredilerin yeniden değerlendirilmesi üst yöneticilerinin bankanın tüm kredi yöneticileri, kredi servisi personeli ve tüm personel arasında mutlak surette saygınlığının ve güvenilirliğinin olması gerekir. Bu departmanın yönetici ve personeli portföyün incelenmesi sırasında sorunları ortaya çıkararak bunların çözüm önerilerininide beraberinde sunarak aynı zamanda yönetim kurulu ve üst yönetime danışmanlık görevinde de bulunmuş olurlar. İşte bu nedenedirki söz konusu görevi ifa edenlerin oldukça uzman kişilerden seçilmiş olması zorunludur.

Ancak bankalar arasındaki uygulamada bu departmanın organizasyon şemasındaki yeri her bankaya göre değiştiği gibi bu görevin bankadan bankaya farklılık gösteren değişik örgütsel yapı içerisinde gerçekleştirildiği görülmektedir.

Uygulamada karşılaşılan başlıca kredileri yeniden değerlendirme örgütsel yapılarını şu şekilde sıralayabiliriz.

a- Krediler Yeniden Değerlendirme Görevinin Banka Teftiş Kurulunca Yapılması:

Bankalardaki bu uygulamanın azda olsa teftiş kurulunca oluşturulan bir grup veya gruplar tarafından yapıldığı görülmektedir. Ancak bu uygulamada teftiş kurulunca yapılan incelemede kredi politikasına uygunluk, yasalara aykırılık, verimlilik gibi fazla ayrıntıya yönelindiğinden çok fazla zamana ihtiyaç duyulmaktadır. Kaldığı teftiş kurulunun bankacılığın diğer fonksiyonlarının da banka iç mevzuatı ve yasalar yönüyle de inceleme gibi bir görevi bulunmaktadır.

b- Krediler Yeniden Değerlendirme Görevinin Krediler Tahsis Bölümü Tarafından Yapılması

Bu görevin yukarıda bahsedilen teftiş kurulunca yapılmasına oranla daha fazla yaygın olan, krediler yeniden değerlendirme görevinin kredi tahsis fonksiyonunu yürüten bölümce yapılmasıdır. Bu görevin krediler tahsis bölümünce yerine getirilemesinin faydaları bulunduğu gibi zararları da bulunmaktadır. Bilindiği üzere krediler yeniden değerlendirme bölümü inceleme raporlarına en çok ihtiyaç duyan bölümlerin başında krediler tahsis bölümü geldiğinden, bu fonksiyonun krediler tahsis birimince yapılmasının yararları çok fazladır. Ancak, bu şekilde bir organizasyon yapısında krediler tahsis bölümünün inceleme ve raporlamada bağımsızlığını ve tarafsızlığını korumada oldukça zorluk çekecektir. Diğer taraftan bir görevi yapanla, kontrol eden birimin mutlaka ayrıca birbirinden bağımsız olması gerektiği prensibinin dışına çıkmış olmaktadır. Bu durumda belli koşullarda kredi tahsisine karar veren bölüm yetkililerinin bu defa aynı krediyi yeniden değerlendirmesi sırasında, kredi

koşullarını ve işlemlerini objektif olarak değerlendirmesi oldukça güç olacaktır. Krediler yeniden değerlendirme işlevinin krediler tahsis bölümünce yapılmasının bir diğer sakıncalı yönü ise krediler yeniden değerlendirme işlevi uzmanlık isteyen bir bölüm olup, kendine özgü kuralları ve yöntemleri vardır. Krediler tahsis bölümünün bu göreve yeterince zaman ayırması gerekmektedir. Ancak, uygulamada bu iki bölüm birleştirildiğinde krediler yeniden değerlendirme işlemine yeterince sahip çıkılamadığını ve aman ayrılmadığı tesbit edilmiştir.

c- Krediler Yeniden Değerleme Görevinin Bağımsız Bir Bölüm Tarafından Yapılması

Ülkemiz bankalarında en yaygın görülen uygulama; krediler tahsis bölümü, krediler izleme veya uygulama bölümü ve krediler yeniden değerlendirme bölümü görevinin birbirinden bağımsız ayrı ve doğrudan doğruya genel müdüre bağlı bölümler tarafından yerine getirilmesi uygulamasıdır. Bu örgütsel yapının en önemli avantajı bağımsız ve tarafsız değerlendirme olanağının sağlanmış olmasıdır. Ancak burada dikkat edilmesi gereken husus üst yönetimde tutumunu objektif bir şekilde ortaya koyması ve hoşuna gitsede gitmesede bölüm görüşlerine sahip çıkması gerekir. Aksi takdirde sahipsiz ve desteksiz bir yeniden değerlendirme bölümü, organizasyonda nereye yerleştirilirse yerleştirilsin başarıya ulaşma şansı yoktur.

H- KREDİLERİN MÜŞTERİ BAZINDA YENİDEN DEĞERLENDİRİLMESİ

Müşteri bazında firmaların ne kadar zamanda değerlendirme-lerinin yapılacağı firmaların risk dereceleri göz önünde bulunduru- larak belirlenmelidir. Risk derecesi yüksek firmaların yeniden

değerlendirilmeleri daha sıklıkta yapılmalıdır. Firma hakkında bazı sinyallerin alınması durumunda ise risk derecesinin ne olduğuna bakılmaksızın firma en kısa zamanda yeniden değerlendirmeye tabi tutulmalıdır.

Kredilerin yeniden değerlendirilmesinin asılamacı kredi portföyünün tümü hakkında bilgi sahibi olunarak görüş oluşturulmasıdır. Ancak, portföy hakkında kapsamlı ve detaylı bir görüş esahip olabilmek için müşteri bazında firmaların dikkatli bir şekilde inceleme ve değerlendirmeye tabi tutulması gerekir (61).

1- Müşteri Bazında İncelemede Dikkat Edilmesi Gereken Konular

Firmaların müşteri bazında incelenmesi sırasında mutlak suretle incelenmesi ve üzerinde özellikle durulması gereken konular sırasıyla;

- a- Kredi kalitesinin tespit edilmesi
- b- Kredi dosyasının incelenmesi
- c- Kredi teminatlarının rayiç değerlerinin tesbiti
- d- Kredi politikasına ve yasalara uygunluğun incelenmesi
- e- Kredi verimliliğinin saptanması gerekir.

a- Kredi Kalitesinin Tesbit Edilmesi

Bilindiği üzere kredi kalitesini, kredilerin geri ödenmeme riski veya diğer bir ifadeyle kredilerin geriye ödenebilirlik durumu olarak tanımlayabiliriz. Bu nedenledirki müşteri bazında kredileri yeniden değerlendirme bölümünün asıl ve en önemli görevi firma kredi kalitesinin bilinmesini sağlamaktır. Müşteri bazında kredi ka-

(61) Selim Seval, Kredileri Tahsis ve İzleme İlkeleri Seminer Tebliğ Notları, 1988, İstanbul.

litesi tesbit edilirken krediler tahsis bölümünden firma hakkındaki risk derecesi ile kendi bölümünün firma hakkında risk derecesinin farklı olup olmadığı farklı ise nedenlerinin ortaya konulması diğer taraftan firmayla ilgili kredi izlemenin yeterli ölçüde yapıp yapılmadığının bilinmesinde yarar vardır.

Kredilerin müşteriye tahsis edilip kullanıldığı zamanki risk derecesi ile incelemeye tabi tutulduğu zamanki risk derecesi arasında hiç bir fark olmayabileceği gibi daha iyi olabileceği veya zaman içerisinde daha kötü bir duruma doğru gitmesi mümkündür. İşte kredileri değerlendirme fonksiyonunun temel amacı kredi kalitesindeki bozulmaları müşteri bazında ortaya çıkarmak ve çözüm önerilerini göstermektir.

b- Kredi Dosyasının İncelenmesi

Bankalarda tüm kredili firmaların ayrı ayrı kredi dosyaları mevcuttur. Firma kredi işlemi ile ilgili tüm belgeler bu dosyada toplanmalıdır. Bunlar, firmanın her yıl düzenli olarak vermesi gereken BK. 46. Maddesine göre zorunlu olan hesap vaziyeti, vergi dairesinden tasdikli bilanço ve kâr zarar tablosu, genel kredi sözleşmesi, kredi teminatları ile ilgili ipotek belgesi, resmi senet, menkulrehni var ise rehin sözleşmesi, firma istihbarat raporu, oda faaliyet belgesi, firma yetkililerinin noter tasdikli imza sirkülerleri, firma ana sözleşmesinin Ticaret Sicil Gazetesinde yayınlanmış aslı gibi, bir kredi dosyasında bulunması gereken tüm belgeler kredi değerlendirme bölümü tarafından incelenerek noksanlıklar tesbit edilir. Gerekli görülmesi halinde firmaya bizzat gidilerek incelemelerde bulunulur. Dosyalarda bu belgelerde görülmeyenler dikkatle nok edilerek incelenir.

c- Kredi Teminatlarının Rayiç Değerlerinin Tesbiti

Kredilerin sağlamlığının kredilerin geri ödenebilirliği ile ilgili olduğu bilinen bir gerçektir. Kredilerin teminatının iyi olup olmadığı ise kredinin geri ödenmesi sırasında paraya çabuk ve piyasa rayiç değerinden dönüşmesi ile ortaya çıkar. Bundan dolayı kredi teminatlarının piyasa rayiç değerleri tüm kredilerde olduğu gibi problemlili kredilerde çok daha önemlidir. Teminatın alındığı zaman ki ekspertiz değeri ile teminatın yeniden değerlendirilmesinin yapıldığı andaki değeri arasında teminata değer yükselmesi olabilir. İşte bu nedenle yeniden değerlendirme sırasında, kredinin ilk tahsisinde teminata alınmış olan bütün teminatların piyasası rayiç değerlerinin yeniden tahmin ve tesbit edilmesi zorunluluğu vardır.

Teminatların piyasa rayiç değerlerinin yeniden değerlendirilmesi sırasında teminatların mutlaka kontrolü gerekir. Kredinin tahsis edilip teminatın alındığı günden, yeniden değerlemenin yapılacağı güne kadar geçen zamanda teminatın geçerliliğinde ve niteliğinde bir değişiklik olup olmadığı değerini azaltan nedenlerin bulunup bulunmadığı teminatın alınması anında yasal hata yapıp yapılmadığı gibi tüm detayların tekrar gözden geçirilmesi gerekir. Özellikle ev, apartman, arsa, tarla, bağ, bahçe, fabrika gibi gayrimenkullerin yeniden değerlendirilmede kredi kontrol yetkili personelinin kredinin teminatını oluşturan gayrimenkulü mutlak surette yerinde görmesi gerekli ve zorunludur. Aksi halde teminatların akibeti hakkında belgeler ve dosyalar üzerinden bilgi sahibi olunacaktır. Bu da kredilerin sağlamlığının bilinmesi açısından oldukça yetersiz ve hayali bir değerlendirme olacaktır. Bu ise istenilen ve arzu edilen bir yeniden değerlendirme şekli değildir.

d- Kredi Politikasına ve Yasalara Uygunluğun İncelenmesi

Kredilerin yeniden değerlendirilmesi ve kontrolünde dikkat edilmesi gereken konulardan biriside kredilerin yasal zorunluluklara ve bankanın kredi politikasına ne derecede uyum gösterdiğinin incelenmesidir. Bankalar kanununda özellikle kredilerle ilgili bir çok yasal zorunluluklar getirilmiş bulunmaktadır. Bu yasal düzenlemelere ilave olarak bankanın kendi kredi politikaları doğrultusunda hazırlanan banka bünyesi içinde geçerli iç genelge ve genel mektuplar ile belirlenen birçok talimat mevcuttur. Banka kredi tahsis bölüm yöneticisi bir krediyi tahsis ederken tüm bu yasal zorunluluklara ve bankanın kendi iç genelgelerini ve genel mektuplarını gözönünde bulundurmak zorundadır. Bu nedenle kredi kontrol yöneticisininde kredilerle ilgili bankanın iç genelgelerini ve yasal zorunlulukları iyi bilmesi ve doğru yorumlaması gerekir.

e- Kredi Verimliliğinin Saptanması

Banka kredi portföyünün müşteri bazında yeniden değerlendirilmesi yapılırken, bu kredi çalışmasından dolayı bankanın elde ettiği tüm verimin bir incelemesinin yapılması gerekir. Yapılanbu verim hesabından sonra firmanın bankaya faydalı olup olmadığı anlaşılacaktır. Eğer firma, kredi, vadesiz mevduat ve komisyonlu işlemler yönüyle şubeye gerekli verimi sağlamıyor ise şubece firma verimli hale getirilmek için yakın takibe alınmalı şayet buna rağmen firmadan gerekli verim elde edilemiyorsa risk getirmeyecek şekilde tasfiyeye alınmalıdır. Bankacılık uygulamalarında görüldüğü üzereTürkiye genelinde, büyük ölçekli olan firmalar bankalara verim bırakmayan firmalardır. Buna karşın orta

altı, orta ve orta üstü firmalar bankalara daha çok verim bırakan firmalar olarak görülmektedir. Rekabetin oldukça yoğun olduğu bankacılık sektöründe her banka tek tek firmalarının mutlak surette verim hesabını yapmaktadır. Banka lehine elde edilen gelirler en ince ayrıntısına kadar hesaplanmakta firma kaybına sebebiyet vermemek için en az verim düzeyine kadar inilmektedir. Hatta bazı firmalarda başa baş düzeyinde çalıştığı dahi görülmektedir. Bu durumda ise firmadan ya ileride faydalanacaktır, ya da yan firmalarından gerekli verim sağlanmaktadır.

I- KREDİLERİN PORTFÖY BAZINDA YENİDEN DEĞERLENDİRİLMESİ

Kredilerin portföy bazında yeniden kontrol işlemi, genellikle bankanın tüm portföyü en az yılda bir defa değerlendirilir. Bu değerlendirme yöneticilerin değişimlerinde veya gerek duyulması anında da yapılır.

Bankanın kredi portföyü denilince tüm şubelerin portföyleri toplamı anlaşılır. Ancak bir şubenin veya bölgenin kredi portföyüde ayrıca inceleme konusu yapılabilir.

Kredilerin portföy bazında incelenmesinde başlıca iki konu üzerinde durulmasında fayda vardır.

- 1- Kredi portföyündeki gelişmelerin incelenmesi
- 2- Kredi portföyü yöneticisinin değerlendirilmesi

1- Kredi Portföyündeki Gelişmelerin İncelenmesi

Yaptığı inceleme ve değerlendirmelerle tamamen bağımsız ve tarafsız olan kredi yeniden değerlendirme yöneticisi, kredi kul-

landırmanın tamamen dışındadır. Bu nedenle kredi yöneticisinin işlerinin çokluğu ve kredi yönetimi dışında daha birçok görevi ve sorumluluğunun bulunmasından dolayı göremediği veya gözden kaçırdığı birçok gelişmeyi kredi kontrol yöneticisi rahatlıkla görebilir.

Portföyün değerlendirilmesi aşamasında aşağıdaki gelişmelerin gözönünde bulundurulmasında fayda vardır.

- Kredilerin risk sınıflarındaki gelişmeler ne yönde seyretmektedir.
- İzleme bölümünün yakın takibe aldığı firmaların toplam portföy içindeki oranı nedir? Ve ancak hangi oranda olmalıdır.
- Bankanın toplam portföyünde risk değişimleri nasıldır?
- Krediler hangi sektörlerde yoğunluk göstermektedir.
- Krediler hangi bölgelerde daha çok yoğunluktadır.
- Bankanın problemlili kredilerden tahsilattaki başarı oranı nedir ve ne olmalıdır?
- Sektörel kredi dağılımının toplam krediler içindeki oranında meydana gelen değişimler hangi sektörlerle doğru olmaktadır.
- Vade sonlarında tahsil edilemeyen kredilerin toplam krediler içindeki oranı nedir?
- Bankanın kredi politikalarına ve yasal zorunluluklara uymayan krediler hangi boyuttadır.
- Toplam kredi verimliliğinde değişimler ne yöndedir.
- Problemlili ve tahsil kabiliyeti olmayan kredilere yeterli karşılık ayrılmamaktadır?

- Bankanın kredi müşterilerinin sayısında ve ortalama kredi hacmindeki değişmeler ne yönde olmaktadır.
- Bankanın kredi kalitesinde değişmeler nasıldır?

İşte bankanın kredi kontrol yöneticisi bütün bu değerlendirmeleri yaparken bu konuların çözüm önerilerinide beraberinde ortaya koyarak üst yönetime raporlamalıdır.

2- Kredi Portföy Yöneticisinin Değerlendirilmesi

Kredileri yeniden değerlendirme yöneticisi bağımsız ve tarafsız bir gözle kredi yöneticisini değerlendirmelidir. Portföy yöneticisinin değerlendirilmesi, sorumlu olduğu portföyün risk derecesine ve kredilerin geri ödenebilirliğine bakılarak yapılır.

Diğer yönden krediler tahsis ve krediler izleme yöneticilerininde riskli kredilerin önceden belirlenmesindeki kabiliyetleri risk derecesi tahminleri ve bunlardaki hata payları incelenerek kendilerine bildirilir.

K- KREDİ DEğERLİLİğİ SINIFLANDIRMASI

Kredilerde risk sınıflandırma, bankanın kredi portföyündeki her kredinin geriye dönmeme riskinin rakamsal olarak ifadesidir. Risk sınıflandırmasının en önemli faydası bir müşterinin kredi tahsisi sırasında taşıdığı risk derecesinin kredinin devamı süresince ne yönde değiştiiğinin bilinmesine yardımcı olmasıdır. Diğer taraftan firma değerlendirmesi özellikle bir firmanın iki değişik tarih arasındaki durumunun karşılaştırılarak iyi yöndemi yoksa kötü yöndemi gittiğinin belirlenmesi çok zor ve zamanalıcı bir işlemdir. Aynı zamanda geçerli ve denenmiş değerlendirme ölçütleri kullanılmadığında yanıltıcı neticeler ortaya çıkarabilecek bir çalışma

işlemdir. İşte bu nedendir ki risk değerlendirmesi yere, zamana, kişilere ve koşullara bağlı olmaksızın ve bunlara göre değişmeyen belli ölçütlere göre yapılabilirdir. Bu risk değerlendirme ölçütlerinin herkesce bilinmesi kullanılması ve yazılı olması zorunludur. Ancak işte bu durumda değişik zaman dilimlerinde yapılan firma risk sınıflandırmaları, yere, kişilere, zamana ve koşullara göre değişmeyen tutarlı ölçütlere göre yapılacağından gerçek manada bir anlam ifade edecektir. Belli dönemler itibariyle sistematik bir şekilde yapılan risk ölçümlerinin her zaman birbirleriyle karşılaştırılarak krediler arasında mukayese yapılması, yorumlanması, problemleri firmaların tesbiti ve çözüm önerilerinin gösterilmesine imkan sağlar.

Burada dikkat edilmesi gereken en önemli özellik kredilerin risklerine göre sınıflandırılmasıdır. Ancak çok sayıda risk sınıfının bulunması bir çok karışıklıklara neden olabileceği gibi sınıflar arasındaki çizgilerin birbirine girmesine ve tanım benzerliklerine neden olacaktır.

Kredi risk sınıflandırmasını tamamen finansal tablolardan elde edilen rakamsal verilere dayandırmak yerine, yönetim kalitesi, ürünün kalitesi, ürünün piyasadaki rekabet gücü, ürün teknolojisinin rakipleri karşısındaki durumu, firma sahiplerinin iş ile ilgili bilgi ve kabiliyetleri, piyasadaki ticari ahlakları gibi konularıda dikkate alacak bir değerlendirme ile kredi risk sınıflandırmasının yapılması uygulamada daha isabetli bulunmaktadır (62).

Bankacılıkta kullanılan firmaların değerlendirme sınıflarını şu şekilde sıralayabiliriz.

(62) Niyazi Berk, Bankalarda Pazara Yönelik Kredi Yönetimi, Esbank Yayınları, a.g.k., s.101.

1- I. Sınıf Çok İyi Firmalar

Bu sınıfa dahil edilen firmalar, genellikle,

– Likiditesi çok yüksek finansal durumu çok iyi düzenli bir gelire ve güçlü bir yönetime sahip sektörel koşulları uygun olan firmalar,

– Bankalara verdikleri teminatları hazine bonosu devlet tahvili veya nakit gibi güvenilirliği çok yüksek olan firmalar,

– Likiditesi son derece yüksek olmakla birlikte hazine bonosu, devlet tahvili, nakit gibi güvenilirliği yüksek teminatlara sahip olan firmalar.

Genellikle bu sınıfa giren firmalar, ticari hayatta uzun yıllardan beri faaliyet gösteren çok eski ve temiz bir geçmişi olan köklü firmalardır. Tüm bankaların portföyelerine katıp çalışmak istediği firmalar işte bu sınıftaki firmalardır. Bankalar arasında bu firmalarla çalışabilmek için gerek faiz yönüyle gerekse ücret ve komisyonlarda ve hizmette yoğun rekabet yaşanır.

2- II. Sınıf - İyi Firmalar

Bu sınıfa dahil firmalar genellikle iyi kalitede firmalar olmakla beraber, ülke ekonomik durumunun bozulması istikrarsız bir piyasa yapısının sürekli olması hallerinde koşulları zayıflayabilecek olan firmalardır.

Yine bu sınıftaki vasıflara sahip olmakla birlikte teminat yönüyle güçlü olup ancak, birinci sınıftaki kadar likit değerlere sahip olmayan firmalardır. Genelde bu firmalar gayrimenkul yönüyle güçlü sayılırlar. Bu firmalarda bankaların portföyelerine

katmak için çaba harcadıkları birbirleri ile rekabet ettikleri firmalardır.

3- III. Sınıf Orta Firmalar

Genelde bu sınıfa dahil olan firmalar kabul edilebilir düzeyde Likiditeye sahip buna karşın geri ödeme koşulları tam teminat altında olmayan, gayrimenkul yönüyle güçlü olmayan firmalardır. Bu firmaların alternatif yabancı kaynakları diğer rakip bankalardaki kredileri kadardır.

Bu sınıftaki firmalar bankaların portföylerine katıp çalışmakta çok istekli olmadıkları kredili çalışmada olur, çalışmada olur yönüyle baktıkları ve faiz komisyon ve ücretlerde üst sınırı uyguladıkları firmalardır.

4- IV. Sınıf Zayıf Firmalar

Bu sınıfa dahil edilen firmalar genel olarak likidite yönüyle zayıf, borç/özvarlık oranının her yıl yükselmesi gelirleri ve geri ödeme kaynakları belli olmayan, borcunun geri ödenmesi ancak teminatın tasfiyesi ile yerine getirilebilecek olan firmalardır.

Sürekli olarak sermaye gereksinimi artan bu firmaların işletme sermayesi gereksinimlerini karşılamak için tekrar yeni kredi bulup kullanmaktan başka hiçbir alternatifleri olmayan firmalardır.

Bankalar genelde bu tür firmalarla çalışmak istemezler.

Firmaların risk değerlendirmesi için yapılan çalışmalarda gerek finansal tablolardan gerekse diğer bilgilerden faydalanılsın değerlendirmenin mutlaka bir risk notu veya harfiyle belirlenmesi gerekir bu şekilde bir reklam veya harfe indirgenmiş kredi değerlendirme notu analistin işini kolaylaştıracaktır.

İşletmelerin risk değerlendirmesi yapılırken sadece finansal verilere bakılarak değerlendirmenin yapılması analizciyi hatalı sonuçlara ulaştırır. Bu nedenle firmaların objektif verilerinin yanında rakamlarla ölçülemeyen yönetimin kalitesi, ürünün pazardaki rekabet durumu gibi özelliklerinde değerlemede mutlaka gözönünde bulundurulması gerekir.

Firma sınıflama ve değerlendirme sisteminin en önemli yararlarından biriside banka toplam kredi portföyünün risk derece ve sınıflarına göre ayrılmasına, bilinmesine ve değerlendirilmesine yardımcı olmasıdır. Bu sayede bankanın toplam kredi portföyünün yüzde kaçının I. Sınıf çok iyi firmalardan meydana geldiği gibi kolaylıkla değerlendirilip yorumlanabilecektir.

Firma değerlendirme ve sınıflandırma sisteminin bir başka yararıda fiyatlandırma yönündedir. Bankalar özellikle I. Sınıf çok iyi firmalarda faiz komisyon ve ücret gelirlerinde en alt sınıra kadar indikleri halde II. Sınıf iyi firmalarda biraz daha esnek III. Sınıf orta ve IV. Sınıf zayıf firmalarda fiyatlandırmada son derece katı olabilmektedirler. Tabiki bu kredi pazarlamasının bir sonucu olup firmaya göre fiyat farklılaştırmasıdır (63).

L- KREDİLERDE FİYATLANDIRMA

Bankaların en önemli ve en büyük gelir kaynağı ticari kredilerden elde edilen gelirlerdir. Bu nedenle bankalar belirli bir dönemde uygulayacakları kredi faiz oranlarını planlarken, kaynak maliyetini iyi ve hatasız hesaplamak zorundadırlar. Firmaların kredi talepleri değerlendirilirken Likidite ve kârlılık yönünden uygun görüldüğünde, bankalar müşterilerine değişik kolaylıklar (63) Öztin Akgüç, Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesi, a.g.k., s.245.

gösterebilmektedirler. Toplam kredi işlemlerinde pasif faiz oranlarının diğer bir deyişle kaynaklarının faizlerini belirleyen koşulların sürekli değişiklik göstermesi uzun vadeli bir planlamayı zorlaştırmaktadır. Yapılacak planlamada kredi faiz oranları ile kaynak faiz oranları arasında banka lehine olumlu bir fark belirlenmelidir. Pasif kaynakların gerçek maliyetini hesaplarken aşağıdaki maliyet unsurlarında mutlaksuretle hesaba katılması zorunludur.

- Bindirilmiş personel giderleri (SSK iş veren hissesi, Zorunlu Tasarruf Fonu, İşveren Konut Edindirme Fonu, İşveren katkısı vs. gibi),
- Bankanın kendisinin veya kiraladığı mekanların maliyeti,
- Genel Müdürlük veya şubenin tesis donanım ve bakım giderleri,
- İletişim, haberleşme giderleri,
- Reklam giderleri,
- Temizlik giderleri,
- Personel eğitim ve geliştirme giderleri,
- Isıtma, aydınlatma gibi diğer işletme giderleri.

Kredili firmanın ödeyeceği fiyat, faiz, komisyon ve diğer gider unsurları olan TC MB Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu ve Gider Vergisinden oluşmaktadır. Faiz gelirleri dışında bankaların en önemli gelir kaynakları, hizmet gelirleri, havale ve senet tahsil ve kredi kartları komisyonları, kendi adına değerli kağıt ve döviz alım satımı gibi gelir kaynaklarında kredi fiyatını belirlemede en önemli unsurlardır.

Bankalarca kredi taleplerinin değerlendirilmesinde firmaların ödemeye razı oldukları en yüksek faiz oranında çok önemlidir.

Kredi talebinin düşük olduğu ortamlarda eğer alternatif fon kullanım alanlarında bulunamıyorsa bankalarca hesaplanan asgari fiyatın sabit kalması oldukça zordur. Bu durum özellikle bankanın örgütsel ve likidite yönüyle atıl kapasitede bulunması halinde daha da önem kazanır.

1- Banka-Firma İlişkileri Yönüyle Kredi Fiyatlandırması

Bankaların firmaları kredilendirmede fiyatın (Faiz oranı) tek belirleyici etken olduğu düşünülmemelidir. Firmanın kredilendirilmesinde banka firma ilişkilerinde önemli rolü bulunmaktadır. Sektörde diğer pazar koşulları sabitken küçük faiz farkları için müşterilerin kaçırılmaması gerekir. Bankaya yeni müşteri kazandırılması sırasında gerekli fiyat esnekliğinin gösterilmesi gerekmektedir.

Kredi fiyatlandırılmasında müşteriye özgü koşulların daima göz önünde bulundurulduğu görülmektedir. Müşterinin bankadaki vadeli ve özellikle vadesiz mevduatı bankaya tahsile verdiği çek ve senet miktarı ve bunların vadesiz mevduat üzerindeki olumlu katkısı, bankadan kullandığı referans, geçici ve kati teminat mektubu adeti ve tutarlarının büyüklüğü, kredi kart harcamaları gibi etkenler kredili firmanın fiyatlandırılmasında mutlaka dikkate alınmaktadır.

Diğer taraftan oligopol pazarda faaliyet göstermekte olan bankalar, diğer bankaların faizi, komisyon ve ücret düzeylerine göre kendi faiz, komisyon ve ücretlerini belirlemeye çalışırlar. Ancak, müşterilerine kaliteli hizmet sunan bir bankanın küçük fiyat farkı yüzünden terkedilmedikleri görülmektedir.

Küçük ve orta büyüklükteki firmaların fiyata çok önem vermelerine karşın, bu işletmelerle banka arasındaki ilişkiler yoğunlaştıkça, arkadaşlığın, dostluğun daha ağır bastığı ve fiyatın öneminin azaldığı görülmektedir.

Bankalar kredili firmalar açısından her zaman pazarın belirlenliğini ve müşterinin diğer bankalar nezdindeki kredi değerliliğini ve bankalardaki pazarlık gücünü dikkate almak zorundadırlar. Özellikle faiz oranı ve Kredi Limitleri konusunda duyarlı müşterilerin alternatif kaynak ve kredi arayışları, bankaların kredi fiyatı ve yeterli kredi limiti konusunda daha özenli davranmalarını gerektirmektedir. Aksi halde firmaların diğer bankalara niye kaydığının farkına çok geç varırlar.

2- Kredinin Vadesinin Kullandırmaya Etkisi

Kredilerin fiyatlandırmasını etkileyen diğer önemli bir unsurda kredinin vadesidir. Genel olarak firmalar orta ve uzun vadeli kredileri tercih etmektedirler. Buna karşın plase edilebilir fonların daha çok kısa vadelerde yoğunluk kazanması, orta ve uzun vadeli kredilendirmeye olanak tanımamaktadır.

Diğer taraftan bankaların kısa süreli kredileri tercih etmelerinin en önemli nedeni kredinin vadesinin artmasına paralel olarak kredinin geri ödenme riskinin artmasıyla ilgilidir. Kredi vadesi uzadıkça kredi anapara ve faiz taksitlerinin ödenmeside belirsizleşmektedir.

3- Kredinin Geri Ödeme Şartlarının Fiyatlandırmaya Etkisi

Kredinin fiyatlandırmasında diğer koşulların yanısıra, kredinin geri ödenme şekillerinin de büyük önemi bulunmaktadır. Ödemenin vade sonunda bir kerede toplam olarak yapılacağı veya vade içinde eşit taksitlerle yapılacağı, kredinin vade süresinden önce ödenip ödenemeyeceği gibi durumlar fiyatlandırmada önemli olabilmektedir.

Kredinin vadesinden önce geri ödeme hakkı kredili firmaya kararlaştırılan süre ve ödeme şekillerini değiştirme olanağı sunarak kendisini daha uygun koşullarda ve düşük faizle kredi veren bankalardan sağlayarak pahalı olanı ödeme olanağı verir. Bu durum işletmelere oldukça önemli hareket serbestliği sağlar. Kredi vadesinin serbest bırakıldığı durumlarda, firmalar gerektiğinde, borcun tutarını azaltarak, şeklini değiştirerek maliyetinden tasarruf sağlayabilirler.

Ancak, bankalar tersine sözleşme ile kredisini vadesinden önce geri isteme hakkını her zaman ellerinde tutarlar.

4- Asgari Maliyetin Fiyatlandırmaya Etkisi

Bankalar firmalara kullandırdıkları kredilerde kredinin asgari maliyetini bilmek zorundadırlar. Bankalarda sermaye dahil tüm kaynakların mutlaka bir maliyeti bulunmaktadır.

Bankaların başlıca kaynakları; Vadeli-Vadesiz Mevduat, Vadeli-Vadesiz Döviz Tevdiat Hesapları, Yurt dışı Sendikasyon Kredileri, Banka Garantili Bonolar, Varlığa Dayalı Menkul Kıymetler, Merkez Bankası Kaynaklı Krediler, Eximbank Kaynaklı Krediler'dir. Bankalar tüm bu yabancı kaynakları belirli bir faiz

oranından ödünç alırlar. Öz sermaye kaynağının maliyeti ise mer-i devlet tahvili faiz oranının altında olmaması gerekir.

Kaynak maliyetinin dışında enönemli maliyet unsurları, Personel Giderleri ve Genel İşletme Giderleridir. Toplam maliyetlerin ortalama %30'unu bu iki kalem oluşturmaktadır. Pılasman maliyetinin hesaplanmasında T.C. Merkez Bankası munzam karşılıkları ve disponibilite (kasa karşılığı) oranında mutlak suretle gözönünde bulundurularak maliyet hesaplamasında dikkate alınması gerekir.

Diğer taraftan kredi riskinde belirli bir oranda maliyetleri eklenmesi gerekmektedir. Bu tahsili imkansız hale gelen krediler için olabileceği gibi ileride doğması muhtemel riskler içinde söz konusu olabilir. Kredi riski için maliyetlere %1,5-2 ekleme yapılabilir.

Görüldüğü üzere asgari maliyet hesaplanmasında bankanın elinde çok büyük hareket alanı bulunmamaktadır. Buna karşın fiyat sisteminin banka müşteri ilişkilerini çok rahat bozabildiği bilinmektedir. Bu nedenle oligapol pazar yapısında faaliyet gösteren bankaların rekabetleride gözönünde bulundurularak müşterinin verimliliğine ve işlem farklılığına göre fiyat farklılaştırmasına gidilmesi daha uygun olabilecektir.

Banaklar ve banka personeli kendi maliyet yapısını ve fiyat alt sınırını iyi biliyorlar ise, boş kapasitelerinin bulunduğu durumlarda yeni kredi işlemlerini marjinal maliyetlerden yaparak müşteri tabanını genişletebilirler. Burada dikkat edilmesi gereken en önemli konu tüm kredilerin marjinal maliyete çekilmesinden kaçınılması ve genel fiyat düzeyinin korunulmasına azami gayret gösterilmesi gerekir (64).

(64) Niyazi Berk, Bankalarda Pazara Yönelik Kredi Yönetimi, Esbank Yayınları, a.g.k., s.45-46-47.

III. BÖLÜM

BANKALARDA PROBLEMLİ KREDİLER VE ÇÖZÜM YOLLARI

Problemlı kredi; borçlu kişi veya kuruluşun mali yapısının önemli ölçüde bozularak bankaya karşı geri ödeme taahhüdünün zamanında yapılamayarak tahsilatın gecikmesi ve zarar edilmesi olasılığının ortaya çıkmasıdır. Problemlı kredilerin belli sürede tahsil edilebilmesi için bankaca çok sıkı bir şekilde takip edilmesi gerekir.

Bilineceği üzere bankaların kullandırdıkları kredilerin bir kısmı değişik nedenlerden dolayı problemlı krediye dönüşebilmektedir. Burada önemli olan kredi yönetiminden sorumlu yöneticilerin problemlı kredilerin belli kabul edilebilir oranda tutabilmeleridir. Kredi yöneticisi kredili firmanın mali yapısının bozulması halinde bankaya en az zararla kurtarma becerisini gösterebilmesi gerekir. Bankalarda problemlı krediler için özel bir birimin oluşturulmasında büyük yarar vardır. Zira günümüzde bankalarda problemlı krediler büyük artış göstermektedirler.

A- PROBLEMLİ KREDİLERİN BAŞLICA NEDENLERİ

Bankalarda problemlı kredilerin doğuş nedenini belli bir nedene veya olaya bağlamamak gerekir. Kredilerin problemlı hale gelmesinin bir çok nedeni vardır. Problemlı kredilerin nedenlerini ortaya koyabilmek için firmanın faaliyetlerinin ve banka ile ilişkilerinin

en iyi şekilde kapsamlı olarak incelenmesi gerekir. Problemlı kredılerın doğuşunu başlıca üç ana nedende toplayabiliriz. şöyleki (65),

- 1- Firmadan kaynaklanan nedenler
- 2- Çevreden kaynaklanan nedenler
- 3- Bankalardan kaynaklanan nedenler

Bu ana nedenleri biraz daha açacak olursak;

1- Firmadan Kaynaklanan Nedenler

Kredinin problemlı kredi haline gelmesinde firmanın yönetim kalitesi, ürün kalitesi, ürünün pazarlanması, firmanın mali yapısı, teknolojik durumu gibi belli başlı firmadan kaynaklanan nedenleri sıralamak mümkündür.

a- Firma Yönetiminin Kalitesi

Bankaların kredi verdikleri firmalarda, üzerinde durmaları gereken en önemli konulardan biriside firma yöneticilerinin kalitesidir. Problemlı kredilerde firma yönetiminin başarısızlığının ve kötü yönetiminin önemi gerçektende çok fazladır. İşletmelerin başarısızlığı kötü yönetimin neticesinde olabileceği gibi yeterli bilgi ve deneyimsizlikten ve de kötü niyetten kaynaklanabilir. Diğer taraftan ileriye dönük kısa orta ve uzun vadeli bir plan dahilinde çalışmayan işletmeler önlerine çıkan bir çok fırsatları kaçırdıkları gibi dış piyasada meydana gelen değişimlere de zamanında uyum sağlayamazlar. Bu nedenle yöneticiler firma hedeflerini iyi belirlemeli ve bu hedefe ulaşabilmek için ileriye dönük plan ve programlarını yapmalı ve ekibini bu hedefe yönlendirmelidir.

(65) Selim Seval, Sorunlu Krediler, Esbank Seminer Notları, 25 Mart 1995.

b- Ürün Kalitesi

Firmaların ürettikleri ürünlerin kalitesiyle firmanın faaliyetlerini başarılı bir şekilde sürdürmesi arasında yakın bir ilgi vardır. Firmanın kalifiye işçi, ucuz ve kaliteli hammadde ve enerji teminindeki güçlükler ürün kalitesini, üretim hacmini, fabrika kapasite kullanımını ve ürün maliyetini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bütün bunların yanısıra ürünün pazardaki payının korunması için tüketici tercihlerine ve pazara yeni çıkan ürünler karşısında kendini yenilemesi ve tüketici tercihlerine uyum sağlaması gerekir. Öte yandan firmanın ürün kalitesini ve çeşitlerini devam ettirebilmesi için teknolojik gelişmelere ve rakip ürünlerin çeşit ve kalitelerini yakından takip etmesi gerekir. Firmanın ürün kalite ve hacmini etkileyen herhangi bir neden firmayı olumsuz yönde etkileyerek kârlılığını düşürecek borç ödeme gücünü zayıflatacaktır. Bu ise firmayı banka karşısında problemlili hale getirecektir.

c- Ürün Pazarlaması

Bankaların problemlili kredilerin nedenlerine bakılırken firmaların ürün pazarlama faaliyetlerinin iyi değerlendirilmesi gerekir. Kredi borçlusunun iyi organize edilmiş bir pazarlama örgütünün bulunması gerekir. Bu pazarlama örgütü iyi personel, araç ve gereçle donatılmalıdır. Firma, ürünün pazarlamasında dağıtım kanallarını doğru tesbit etmeli, ürünün fiyatlandırmasını doğru yapmalı ve ürünün değişik reklam kanallarında (radyo, televizyon, gazete gibi) tanıtımının yapılması lazımdır. Eğer firma çok kaliteli ürüne sahip olmasına karşın etkin bir pazarlama sistemi oluşturamayıp, piyasadaki yerini ve pazardaki payını alamazsa satışları ve kâr olumsuz yönde etkilenecek, borç ödeme gücü zayıflayarak problemlili krediye dönüşecektir.

d- Firma Mali Yapısı ve Teknolojisi

Firmaların daha yatırım aşamasında yabancı kaynağa gereksinim duymaları ileride bu tür firmaların problemlili kredi haline dönüşeceğini gösterir. Ancak günümüzde yatırımların sektördeki kendinden önceki yatırımlardan çok daha büyük ölçekli tutulması mutlaka yabancı kaynak gerektirmektedir. İşte bu durumda devletin ucuz ve uzun vadeli fon kaynaklarından faydalanılmaktadır. Aksi takdirde firmanın mali yapısı daha yatırımın başından itibaren bozulmuş olacaktır.

Problemlili kredilerin nedenlerinden bir diğeri de firma teknolojisinin eskiliğidir. Firma teknolojisini diğeri firmaların teknolojilerinden geriye kalmayacak şekilde yenilemek zorundadır. Çünkü pazara yeni giren firmalar hem teknoloji yönüyle hem de kapasite yönüyle eski firmalardan daha modern teknoloji ve daha büyük kapasiteyle kurulmaktadır. Bu nedenle eski teknoloji ile yatırıma girişilmesi daha başında başarısızlığı getirecektir. Kredi problemlili krediye dönüşecektir.

2- Çevreden Kaynaklanan Nedenler

Problemlili kredilerin nedenlerinden çevreden kaynaklanan en önemli nedenler, ekonomik ve politik, teknolojik ve doğal çevre nedenlerini sayabiliriz.

a- Ekonomik ve Politik Nedenler

Bir işletmenin başarılı olabilmesi ekonomik koşulları takip edip iyi değerlendirmesi ile de yakından ilgilidir. Ülke ekonomisinde meydana gelen kriz, ağır ekonomik vergiler, yüksek faiz oranları halkın satın alma gücünde meydana gelen önemli düşüşler,

hükümetlerin çıkardığı kanunlar kararlar ve yasal düzenlemeler, ithalat ve ihracat rejiminde yapılan kısıtlamalar, serbest bırakmalar, belli yöre veya sektörler için verilen teşvikler, fiyat kontrolleri, piyasadaki büyük miktarlarda fon temini gibi işlemler firmaların başarılarını önemli ölçüde etkilemektedir.

b- Doğal Çevre Nedenleri

Bazı firmaların hammadde ve enerji ihtiyaçları doğal kaynaklara bağlıdır. Doğal kaynakların üretim ve maliyeti arz talebe göre değişebileceği gibi politik ve çevre nedenlerine göre de değişebilir. Diğer yandan deprem, sel, yangın, kuraklık, don gibi doğal nedenler firmanın hammadde ve enerji temin etmesini kısıtlayarak üretim faaliyetlerini durdurmasına ve başarısız duruma düşmesine neden olabilmektedir.

c- Teknolojik Nedenler

Firmaların zaman içinde değişen teknolojilere uyum sağlayabilmeleri, firma hayatı açısından çok önemlidir. En son teknoloji ile yeni firmaların pazara dahil olmaları veya rakip firmaların teknolojilerini yenileyerek yeni ürünlerini pazara sürmeleri, yeni mala olan talebi arttıracığından piyasadaki rekabeti ve dengeleri değiştirebilmektedir. Bu durum ise firmaların başarısını olumsuz yönde etkileyebilmektedir.

3- Bankalardan Kaynaklanan Nedenler

Kredilerin problemlili hale gelmesinde bazı durumlarda bankalarında payı olabilir. Bunlar,

a- Borçlu İstihbaratının Eksik Yapılması

Banka ile ilk defa çalışacak veya çalışmakta olan firmanın istihbaratının yeterince araştırılmadan yapılması, önyargılı yapılması, firmanın prestij ve büyüklüğünün etkisinde kalınması, yönetimin başarısızlığının görülememesi, firma olumsuzluklarının ekonomik koşullara bağlanması gibi nedenlerle çalışılmaması gereken bir firmanın banka portföyüne katılmasına neden olabilmektedir. Ayrıca yapılan istihbaratın yetişmemiş tecrübesiz istihbarat elemanları tarafından yapılması, istihbaratın çok acil istenmesi gibi nedenlerle finansal tabloların yeterince analiz edilememeside kredinin ileride sorun yaratmasına neden olabilmektedir.

b- Kredinin Kullanım Amacı

Bankalarca firmalara tahsis edilen kredinin niçin ve nereye kullanılacağı ve ne zaman geri ödeneceğinin iyi tesbit ve analiz edilmesi gerekir. Kredi yöneticisinin firma faaliyetlerini ve finansman ihtiyaçlarını ve nakit akışını iyi anlaması gerekir. Aksi takdirde firma geri ödemelerinin nakit akışı ile uygun olmaması kredinin problemlili hale dönüşmesine neden olabilmektedir. Firmanın satış hasılatlarının yoğun olduğu hafta, ay veya mevsimine göre geri ödeme takviminin hazırlanması kredi borçlusunun taahhütlerini daha rahat yerine getirmesine olarak sağlayacaktır. Kredi yöneticisinin firmanın yaptığı işi, içinde bulunduğu sektörü, firmanın rakiplerini ve kredinin firmanın hangi ihtiyacı için kullanacağını bilmesi kredinin sorun yaratmasını önemli ölçüde önleyebilir.

c- Teminatların Yetersiz Alınması

Kredilerin teminatı olarak ileride doğabilecek zararlara karşılık teminat alınması ülkemiz bankacılık uygulamasında oldukça yaygın bir işlemdir. Kredi borçlusundan alınan teminatlar bankaların olası zararlarına karşı bir güvence teşkil eder. Kredilerin teminatı olarak alınan teminatların piyasa rayiç değerlerinin ve satılabilirliğinin yüksek olması kredi zararlarını daha rahat karşılayacaktır. Alınan teminatların hukuki açıdan tam ve eksiksiz alınması gerekir. Aksi halde teminatın çok sağlam olmasına rağmen nakde çevrilmesi imkansız olabilir. Bu durum ise krediyi tasfiyede problem çıkaracaktır.

d- Kredi Yönetim Hataları

Kredinin bankanın kredi politikası doğrultusunda kullanılmaması, kredi portföyüne alınmaması gereken firmanın portföye dahil edilmesi, bankanın büyümesinin ve kârının arttırılması amacıyla kredi kalitesinin düşürülmesi iyi yetişmemiş personelin krediler servisinde yetkili bir şekilde çalıştırılmasında kredilerin problemlili hale dönüşmesine sebep olabilecektir. Bu nedenle kredi yöneticisinin ve krediler departmanının çok iyi yetişmiş personelden oluşturulması gerekir.

e- Firmanın Yeterli Derecede İzlenmemesi

Bankalarca kredili firmalardan dönemler itibariyle veya aylık olarak finansal tablolar istenilmesi şube kredi yöneticisinin ve kredi pazarlama servisi yetkililerinin ve hatta bankanın kredilertahsis bölümü yetkililerinin firmayı ziyaret etmesi ekonomik koşullardaki değişimlerin firma üzerinde yaptığı tahribat veya iyi

yöndeki gelişmelerin izlenmesi gerekir. Diğer taraftan firmanın çok hızlı gelişmesinin iyi izlenmesi gerekir. Satışların çok hızlı artması buna bağlı olarak kârlılığın ve yatırımların hızla artması firma yöneticilerinin kontrolü kaybetmesine, firmanın sağlıklı büyümesini sağlayacak üretim, satış, kâr ve finansman ihtiyaçlarında kontrol den çıkarak iç ve dış kaynakların üzerinde bir talep söz konusu olabilir. İşte bu başlangıçta hoşlanılan daha sonrada kontrol edilemeyen büyüme, firmayı büyük ölçüde nakit darboğazına sokacaktır. Bu nedenle kredi kalitesinin ne yönde değişime uğramakta olduğunun firmanın sağlıklı büyüme içinde olup olmadığının bilinmesi yönünden etkin bir izleme zorunludur. İzlemenin yetersiz olması halinde sorunlar zamanında görülmeyecek, problemler ortaya çıktıktan sonra gerekli önlemlerin alınmasına çalışılacaktır. Bunda ise ne derecede başarılı olunacağı şüphelidir.

f- Problemlı Kredıde Önlem Alınmasında Gecikilmesi

Bankalarda en çok rastlanılan hatalardan birisi de kredinin problemlı olduğunun veya kısa zaman sonra sorun yaratacağının teşhis edildiği anda gerekli önlemlerin alınmayarak beklenilmesidir. Böyle durumlarda kredi yöneticisinin firmayı sürekli şekilde sıkıştırmaktan çekinmemesi gerekir. Kredi yöneticisinin firmayı sıkıştırmaması sorunun daha da büyümesine neden olacaktır. Bu nedenle sorunun tesbit edildiği anda firmanın üzerine gidilerek öncelikle teminatların güçlendirilmesine çalışılması bu imkansız ise kanuni takibe geçilmekten çekinilmemesi gerekir.

B- PROBLEMLİ KREDİLERDE MALİYET

Bankacılıkta kredi tahsis edilirken mutlak surette çok yüksek ve çok düşük risk arasında bir orta yol bulunması gerekir. Eğer

banka çok düşük oranda risk üstlenmeyi tercih ediyorsa doğal olarak pazardaki önemli pek çok kârlı fırsattı elinden kaçıracaktır. Diğer taraftan pazarda kaçırılan fırsatların bankaya maliyeti batan bir krediden çok daha az probleme neden olacaktır.

Çok riskli ve problemlı kredilerin bankaya olan maliyetlerini aşağıdaki gibi sıralayabiliriz.

– Problemlı kredilere önceden tahsi edilip kullanılan fonlar, daha yüksek getirisi bulunan diğer alternatif alanlara yönlendirilemeyecektir.

– Problemlı krediler, çok yakın ilgi ve takibi gerektirdiğinden çok fazla idari giderlere ihtiyaç vardır.

– Problemlı krediler, kredi yöneticilerinin zamanlarının büyük bölümünü aldığından bu durum kredi yönetiminin verimli alanlarda çalışmasını engelleyecektir.

– Problemlı krediler, bankanın büyümesini ve gelişmesini olumsuz yönde etkileyecektir.

– Problemlı krediler, bankada önemli ölçüde uzman kadro tutmak zorunda bırakacağından takip giderleri artacaktır.

– Problemlı krediler banka çalışanlarının moralinide olumsuz yönde etkileyecektir (66).

(66) Belkıs Seval, Kredilendirme Süreci ve Kredi Yönetimi Muhasebe Enstitüsü Yayını, No. 59, s.275.

C- KREDİLERİN PROBLEMLİ HALE GELMESİNİ ÖNLEYECEK BAŞLICA ÖNLEMLER

1- Kredilerin İzlenmesi

Bankalarca etkin ve amaca uygun izleme programları uygulanarak tehlike işaretlerinin önceden saptanıp, mali yapısı bozulan müşteriye karşı alınacak önlemlerle kredi riski en aza indirilecektir. Bankalarca uygulanacak izleme programlarında şu hususların mutlaka gözönünde bulundurulmasında fayda vardır.

a- Kredi yöneticisine ve pazarlama elemanlarınca düzenli bir şekilde müşterinin ofisi, mağazası, imalathanesi veya fabrikası ziyaret edilerek gelişmeler bizzat yerinde görülmelidir.

b- Şube krediler pazarlama elemanlarınca veya istihbarat elemanlarınca kredi firmalarından gerek dönem sonları itibariyle gerekse diğer aylarda finansal tablolar temin edilerek analiz edilmelidir.

c- Kredili müşterilerin rakipleri ile kredi müşterimize mal satan ve malını alan firmalar hakkında da istihbarat yapılmalıdır.

d- Kredili firma veya sektörle ilgili ticaret odalarının, sanayi odalarının, meslek odalarının raporları çeşitli dergi ve gazetele-
rin haber ve yorumları incelenmelidir.

2- Kredili Firmalarda Tehlikenin Önceden Tesbiti

Krediler hiçbir zaman durup dururken birden problemlili hale gelmezler. Firmalar iyi durumdan problemlili hale gelmesi sırasında mutlaka bazı uyarı sinyalleri verirler. İşte bu erken uyarı sinyallerini beş grupta toplamak mümkündür. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz.

- a- Finansal tablolardan elde edilen erken uyarı
- b- Firma yöneticilerinden elde edilen erken uyarı
- c- Firma faaliyetlerinden elde edilen erken uyarı
- d- Banka işlemlerinden elde edilen erken uyarı
- e- Diğer erken uyarılar

a– Finansal Tablolardan Elde Edilen Erken Uyarı

Bankaların finansal tablolardan elde ettiği erken uyarı sinyallerinide bilançolardan kâr zarar tablosundan ve alacakların tahsil sürelerinden olmak üzere üç şekilde inceleyebiliriz.

aa– Bilançolardan ve Gelir Tablosundan Elde Edilen Bilgiler

- Kredili firmaların bilançolarını zamanında verememesi veya sürekli uzatması.
- Firmanın bir önceki yıllara göre alacaklarında büyük artışlar meydana gelmesi.
- Firmanın hem alacaklarında büyük artış görülmesi hemde alacaklarının vadesinin uzaması.
- Stokların devir hızında bir önceki yıla göre düşme görülmesi.
- Firmanın önceki yıllara göre stoklarında devamlı suretle artış görülmesi.
- Firmanın işletme sermayesinde önceki yıllara göre azalma görülmesi,
- Firmanın likiditesinin bozulması.

- Firma sabit varlıklarında, aktif büyümesinden daha fazla artış sağlanması.
- Kısa ve uzun vadeli borçlarda önemli ölçüde artış görülmesi.
- Firma özvarlığının borçlar karşısında yetersiz kalması.
- Şüpheli alacaklar karşılığında sürekli artış olması.
- Firmanın satışlarında önceki yıllara göre önemli ölçüde düşüş görülmesi veya firma satışlarında kontrolü kaybettirecek hızda artış görülmesi.
- Satışlardan iadelerde ve iskontolarda eski yıllara göre büyük artışlar görülmesi.
- Takibe intikal eden veya şüpheli hale gelen alacaklarda önemli artışlar meydana gelmesi.
- Satışlarda büyük artış olmasına karşın kârlılıkta artış sağlanamaması.

– Bilançonun sürekli zararlı kapanır hale gelmesi gibi olumsuzluklar firmanın faaliyetlerinin kötüye gittiğinin göstergeleridir.

ab– Alacakların Vadelerinin Uzaması

- Kredili satışlarla ilgili prensiplerde sürekli olarak değişmelerin görülmesi.
- Senetsiz ticari alacakların tahsil edilemeyerek üst üste birikmesi alacak tahsil yaşının çok uzaması.
- Vadesi geçmiş alacakların önemli ölçüde artış göstermesi.

– Satışların aynı müşteriler üzerinde artarak devam etmesi gibi olumsuzluklar firmayla dikkatli ve teminatlı çalışılması gerektiğini gösterir.

b– Firma Yöneticilerinden Elde Edilen Erken Uyarı

Bu konuda aşağıda sıralanan olumsuzluklara rastlamak mümkündür. Şöyleki:

– Tepe yöneticilerde alışılmışın dışında davranış değişiklikleriyle karşılaşılması.

– Tepe yöneticilerin verdikleri sözleri tutmamaları veya zamanında yerine getirmemeleri.

– Üst yönetimde veya ortaklarda çok sık değişikliklerin görülmesi veya anahtar yöneticinin ölümü.

– Firmanın problemlerinin çözümünün sağlanamaması.

– Firma için riskli olabilecek yeni bölgelere açılmada bilinçsizce ısrar edilmesi.

– Fiyat politikasında, gerekli olmayan fiyatlarla piyasaya giderilmesi.

– Kârlı olan üretimden vazgeçilmesi veya miktarının düşürülmesi.

– Üst yönetimin işçi problemlerinin çözümünde zaman kaybetmesi nedeniyle üretime uzunca süre ara verilmesi gibi olumsuzluklarda önemli ölçüde kötü gidişe neden olmaktadır.

c- Firma Faaliyetlerinden Elde Edilen Erken Uyarı

– Firmanın iştigel konusunda s¼rekli değişikliklere gidilmesi.

– Üretimde kalite tutturulamaması ve ürünlerin bozuk çıkması.

– Yetişmiş iş gücünün değişik nedenlerden dolayı başka iş yerlerine kaptırılması.

– Üretim kanallarında, dağıtım kanallarında pazarlamada ve hammadde temininde büyük zorluklarla karşılaşılması.

– Firmanın iyi müşterilerini kaybetmesine karşın yerine yenilerini koyamaması.

– Alınan siparişlerin değişik nedenlerden dolayı zamanında teslim edilememesi.

– Alınan siparişlerin değişik nedenlerden dolayı zamanında teslim edilememesi.

– Üretimde kullanılan makine, araç ve teçizatın yenilenmemesi.

– Satışların düşmesi karşısında stokların önemli boyutlarda artması gibi olumsuzluklarda firma için iyi göstergeler sayılmayacaktır.

d- Banka İşlemlerinden Elde Edilen Erken Uyarı

– Firmanın teminata verdiği senet ve çeklerde temdit edilme ve karşılıksız kalmaların her geçen gün artarak devam etmesi.

– Firmanın bankadaki mevduatında eski yıllara göre sürekli

düşme görülmesi veya bankada çalışmalarının yok denecek kadar azalması.

– Firmanın bankalardan kullandığı kısa vadeli kredilerde büyük ölçüde artış görülmesi.

– İşletme sermaye açığının sürekli artması ve bunun kısa vadeli kredilerle karşılanması ve kredi faizlerinin çok yüksek olması.

– Firmanın çeklerinin karşılıksız kalması veya senetlerinin protesto edilmesi.

– Bankanın kredili firması hakkında satıcı firmalarca sık sık istihbarat talep edilmesi.

– Firmanın kredinin geri ödenmesi için satışların dışında geri ödeme kaynağının bulunmaması.

– Firmanın işletme kredisi olarak aldığı kısa vadeli krediyi sabit varlık alımında veya yatırımında kullanması gibi yanlış uygulamalarda, ileride bu firmanın problem yaratabileceğinin işaretleri sayılmalıdır.

e– Diğer Erken Uyarılar

Yukarıdaki maddelerde bahsedilen uyarıları bankalar ya önemli derecede görmezler ya da ihmal ederler. Ancak bazı uyarılar vardır ki bunlar bankaya problemin çok yakın ve kesin olduğu hakkında uyarırlar. Bunları şöyle sıralamak mümkündür.

İşletmede çalışan işçi veya personelin sosyal sigorta primlerinin uzun süreden beri ödenmemesinden dolayı S.S.K. haciz veya diğer uyarıların alınması.

Firma hakkında bir borç veya taahhüdünü yerine getirmemesinden dolayı karşı firma kurum veya başka bir banka tarafından mahkemeye verilmesi.

Satıcı firmalara yapılan ödemelerde aksamaların başlaması ve satıcı firmalarca tahsilat yapılmadan veya peşin ödeme yapılmadan mal sevkiyatının yapılmaması.

Firma çalışanlarının maaşlarının uzun bir zamandan beri ödenememesi veya sürekli gecikmeli ödenebilmesi gibi olumsuzluklarda firmada problemin yakında başlayacağını göstergeleri olarak kabul edilmelidir (67).

3- Problemlili Kredilerde Çözüm Önerileri

Bankacılıkta bir kredinin problemlili hale geldiğinin belirlendiği günden itibaren hemen harekete geçilmesi gerekir. Burada bankanın izleyeceği yol, ilk önceliği kredinin geri ödenmesinin güvence altına alınması için teminatların güçlendirilmesi veya mevcut durum iyi ise bunun korunmasına önem verilmelidir. Bu başarılabilirliği takdirde firmadan olan alacak güvence altına alınmış ve firmanın banka ile arasındaki iyi ilişkiler kuvvetlendirilmiş demektir.

Bankanın problemlili kredinin çözümünde izleyeceği belli başlıca yolları şu şekilde gösterebiliriz.

a- Bankanın problemlili müşteri ile kredi çalışmasına devam etmesi.

b- Bankanın elinde bulunan teminat çek ve senetlerinin tahsili, rehinli TL. hesapları, döviz hesapları, devlet tahvili ve bono-

(67) Selim Seval, Sorunlu Krediler, Esbank Seminer Notları, 25 Mart 1995, İstanbul.

ları rehinli menkuller ile ipotekli gayrimenkullerin paraya çevrilmesi.

c- Bankanın kredi müşterisi hakkında hiçbir takibatta bulunmayarak beklemede kalması.

a- Bankanın Problemlı Müşteri ile Çalışmaya Devam Etmesi

Banka kredi müşterisi ile çalışmayı devam ettirmeyi kendi açısından daha uygun görmüş ise aşağıda gösterilen önlemleri almak zorundadır.

aa- Problemlı Kredi Müşterisinin Durumunun İyileştirilmesi

Öncelikle bankanın kredi müşterisi ile ilişkilerini sürdürebilmesi için firmanın faaliyetlerinin devam etmesi gerekir. Firmanın faaliyetlerinin sürmesi yanında mevcut yönetimin iş başında bulunması veya eskisinden daha uzman ve deneyimli bir yönetimin iş başına gelmesi ve yönetimin problemi çözecek nitelikte bir plan hazırlayarak bunu uygulamaya başlamaları gerekir. Diğer taraftanda bankanın, firmaya iyileştirme ile ilgili vereceği yeni kredinin firmanın problemlerini gidereceğini, firmayı normal ve çalışabilir hale dönüştüreceğini eski kredinin tahsilatının yapılabileceğine inanması gerekir.

Problemlı kredi müşterisine verilen ek iyileştirme kredisi için yeni teminatlar alınmasında bankanın durumunu güçlendirmek açısından mutlak suretle fayda vardır ve alınmalıdır. Aksi taktirde yeni tahsis edilen fonunda tahsili güç hale gelebilecektir. Kredi yöneticisi firma ile ilişkilerini kesmeyerek sorunun çözümü konusunda çalışmalarına devam etmelidir.

Değişik nedenlerden dolayı işletmede ortaya çıkan problemin giderilmesinde şu hususlara dikkat edilmelidir.

– Firmanın içine düştüğü başarısızlığın asıl nedenleri bulunmadan çözüm yollarına başvurulmamalı, firmanın iyileştirilmesi kesin ise finansman ihtiyacı karşılanmalıdır.

– Firmanın finansal yapısının güçlendirilmesi için firmanın mevcut durumunun iyi teşhis edilmesi gerekir.

– Firmaca bu güçlükten çıkabilmek için gerekli koşulların ve hedeflerin planlarının ayrıntılı bir biçimde yapılarak bankaya verilmesi ve kurtarma planını adım adım uygulaması gerekir.

Firmanın iyileştirilmesi için yöneticilerin değiştirilmesi, personelin değiştirilmesi, tesislerin yenilenmesi veya leasing (kiralama) yoluyla yenilenmesi, üretim yapısının değiştirilmesi, ürün bileşimine gidilmesi, pazar ve satış olanaklarının geliştirilmesi, satınalmada ve satışta yeni kolaylıklar elde edilmesi, işletmede kullanılmayan varlıkların satılarak öz kaynak sağlanması, kârlılık artırıcı sistemlerin bulunup geliştirilmesi gerekir.

ab– Firmanın Finansman Planının Hazırlanması

Firmanın toplam harcama ve tahsilatlarının miktarı ve bunların gerçekleşme zamanlarının çok iyi bilinerek firma yöneticileri ile ortak bir finansman planının hazırlanması gerekir. Burada ise ödemeler akımının en az 12 aylık giriş ve çıkışlarını kontrol etmek işletme ile yakın ilişkileri gerektirmektedir.

Bankalar firmanın ödemeler akımının desteklenmesi açısından aşağıdaki kolaylıkları sunabilirler. Bunlar:

- Kredi taksitlerinin belli süre ertelenerek başlatılması.
- Kredinin belli bir ödemesiz süreden sonra tahsili.
- Faizlerin ertelenerek anaparadan sonra tahsil edilmesi veya faizlerden tamamen vazgeçilmesi.
- Firma kredisinin faiz oranlarının düşürülmesi.
- Verilen kredinin belli bir bölümünün alınmasından vazgeçilmesi gibi firmanın ödemelerini rahatlatıcı önlemler bulunabilir. Uygulamada kredinin ve dolayısıyla firmanın çalışmasına yönelik bu tür kolaylıklar firmanın finansal durumunun düzeldiğini ve ödemelerin rahat yapılabildiğini göstermektedir (68).

ac- Fon Kaynaklarının Tesbit Edilerek Finansal Yapının Güçlendirilmesi

Firmanın öncelikle ihtiyacı olan fon miktarını doğru bir şekilde tesbit etmesi gerekir. Fon ihtiyacının belirlenmesinden sonra, tamamının özkaynaklardan karşılanabilmesi için nelerin yapılabileceğinin düşünülüp araştırılması gerekir. Bu nedenle, üretimde kullanılmayan sabit varlıklardan bina, depo, arsa, bahçe gibi alanların satışından ek kaynak temin edilebilir. Diğer yandan işletmenin haciminin küçültülerek stokların azaltılması ile ek kaynak yaratılabileceği gibi alacakların tahsilinin hızlandırılması, stokların devirhızının arttırılmasında firmanın ihtiyaç duyduğu fonların daha kısa sürede eline geçmesine neden olacaktır. Burada bankanın firmayı yakın takibe alarak fonların dağıtımını kontrol altında tutabilmesi gerekir. Aksi takdirde firma kendisine en fazla baskı yapan kişi veya kuruma ödeme yapacağından, faaliyetini devam ettirmek,

(68) Niyazi Berk, Bankalarda Pazara Yönelik Kredi Yönetimi, Esbank Yayınları, a.g.k., s.94.

işletme sermayesiyle borçların bir kısmını ödeyerek çalışamaz duruma düşebilecektir.

Burada dikkat edilmesi gereken en önemli konu firmanın son durumunun sürekli bir şekilde takip edilerek analiz edilmesi zorunludur. Hedeflenen finansal yapı ile gerçekleşen sonuçlar karşılaştırılarak nedenleri araştırılmalıdır. Firma ziyaretlerinin aksatılmadan sıkça yapılması, firma satışlarından alınan çeklerin tahsili izlenmelidir. Diğer taraftan borçlunun bankaya borcu ödemedeki azim ve isteği iyi takip edilmelidir. Şayet firma hazırlanan iyileştirme ve finansal yapının güçlendirilesi planlarından önemli ölçüde kaçınıyorsa firma ile ilişkilerin devamı konusu yeniden değerlendirilmelidir.

b- Bankanın Elinde Bulunan Teminatların Paraya Çevrilmesi

Problemlili kredilerin çözümünde ikinci bir yolda kredinin tahsis aşamasında veya daha sonra alınan teminatların paraya çevrilmesidir. Bu yolda banka süratle takibe geçerek bankaya gerekli zamanı kazandırır. Bankanın elindeki teminatların paraya çevrilmesinde firmaya ek kredi tahsisi gibi riski artıracak kredi işlemi yapmayada gerek yoktur. Bankanın elindeki teminatların paraya çevrilmesi en basit yol olarak görülmesine karşın her zaman bankanın zararını tamamen karşılayacak bir çözüm şekli diyede görülmemesi gerekir. Ancak şurası bir gerçektirki; teminatlı krediler ya bankanın riskini tamamen karşılar ya da en az düzeye indirir. Teminatlı kredilerde riskin tamamının zarar yazılması hiçbir zaman söz konusu değildir. Eğer borçlu firma kötü niyetli ise ve bankanın risk tasfiye işlemi engellemeye çalışıyorsa, bu tasfiye işleminin

zaman kaybının göze alınması gerekir. Buna karşın kötü niyetli ve sahtekar müşteri için en etkili çözüm yolu yinede teminatların paraya çevrilmesi yoludur.

Bir teminatın satışına geçilmeden önce;

– Bu mal kimlere satılabilir veya bu malın alıcıları kimler olabilir?

– Teminatın satışında doğrudan pazarlık usulü satış (icrai takibe gitmeden) açık artırma usulü satış, komisyoncuya sattırmak gibi yöntemlerden hangisinin uygulanması daha uygun olacaktır?

– Satışın neticelenmesi ne kadar zaman alacaktır?

– Yukarıda sayılan hususlar gözönünde bulundurularak nasıl bir fiyat saptanmalıdır? gibi konuların mutlaka dikkate alınarak teminatın satış kabiliyetinin değerlendirilmesi gerekir.

Teminatın paraya çevrilmesinin çok acele yapılmak istenilmesi halinde alıcılar düşük fiyatla mala sahip olmak isteyecekler, buna karşın satışın çok ağır yürümesi ise teminat konusu malı elinde bulundurmanın maliyeti çok yükselecektir. Bu da maliyeti yüksek olan paranın hiçbir getirisi olmayan bir mala bağlanması demektir. Ayrıca, malı elde bulundurmanında bakımı, korunması, sigortası, vergileri ve satış masrafları gibi maliyetlerinde olduğu gözönünde bulundurulması gerekir.

c- Bankanın Takibe Geçmeyerek Beklemede Kalması

Bazı durumlarda, özellikle bankanın elinde hiçbir teminatın olmaması ve diğer alacaklıların daha önce harekete geçerek icrai takibata başlamaları halinde hiçbir harekette bulunmamak sorunun

çözümünü kolaylaştırabileceği gibi durumun daha da kötüleşmesine neden olabilir.

Diğer taraftan uyarı sinyalleri alındığında firmanın elindeki gayrimenkulleri anlaşmalı olarak satın alınarak, alacak tahsil edildikten sonra bedelsiz olarak firmaya satılır. Burada dikkat edilecek husus, alınacak teminatın kıymetli olmasıdır. Aksi takdirde firma satın aldığınız teminatı geri almayabilir. Burada bankanın amacı firmanın hacizlerden korunarak kredi ilişkisine devam edilmesidir. Buna vefa hakkı da denilebilir.

Ayrıca, firmayı takibe geçmeyerek beklemek için firmadan temlik alınmaya çalışılması ve firmanın ikna edilmesi gerekir. Bunun için firma ile işbirliğine gidilmeli, firma ile ilişkiler bozulmamalıdır. Hatta yapılabiliyorsa firmanın fabrika, imalathane, depo, mağaza gibi işyerinin yönetimi bankaya direk veya dolaylı yoldan bağlı olan faaliyeti olmayan bir şirkete kiralanması da diğer alacaklıların haciz işlemlerini engelleyecektir (69).

D- PROBLEMLİ KREDİLERDE BANKALAR UYGULAMASI VE KARŞILIKLAR KARARNAMESİ

Bankalardaki problemlili kredilerde ilgili olarak Bakanlar Kurulunun 04.05.1988 tarih ve 88/12937 sayılı "Karşılıklar Kararnamesi" problemlili kredilere bir tarif getirerek problemlili kredinin ortaya çıkması halinde bankaların takip etmeleri gereken yolu açıklamaktadır. Bunlar sırasıyla;

(69) Selim Seval, Sorunlu Krediler, Esbank Seminer Notları, 25 Mart 1995, İstanbul.

1- Özel Takip

Söz konusu karşılıklar karamamesine göre, bankaca firmanın kredi değerliliğinin yok olduğu tesbit olunursa, firmadan olan alacağın tümü özel takibe alınır. Bu kararın uygulanmasında firmanın kredi değerliliğinin sona ermesi hali firmanın kredi riskini etkileyen mali iktisadi ve şahsi faktörlerin bankalarca sürekli değerlendirilerek firma kredi değerliliğinin halen mevcut olup olmadığının tesbit edilesi gerektiği anlatılmaktadır.

Bu durumda kredi borçlusunun özyanaklarının borcun vadesinde ödenmesini karşılamada yeterli olmaması borçlunun borç ödeme gücünde önemli ölçüde düşme olması kredi borçlusunun cari aktifleri ile cari pasifleri arasında fark olan işletme sermayesinin işletmenin faaliyetlerini devam ettirmede tamamen yetersiz kalması veya işletme sermayesinin büyük ölçüde açık olması, borçlunun faaliyetini terk etmesi veya tamamen durdurması, borçlunun mali durumu hakkındaki belge ve bilgilerin kasıtlı olarak tamamen veya kısmen yok edilmesi veya yetersiz olması, firmanın normalin çok üzerinde risk taşıması kredi borçlusunun kredi anapara veya faiz geri ödemelerini zamanında ve tam olarak ödeyememesi ve ileride ödemeleri önemli ölçüde aksatabilecek tüm kısa vadeli risklerin de dikkate alınması ile kredi müşterilerinin kredi değerliliklerinin halen devam edip etmediği yukarıda belirtilen tüm faktörlerin topluca değerlendirilmesi sonucu banka yetkilileri tarafından yazılı rapor halinde tesbit edilmesi gerekir.

Bankalarca açılmış ve açılacak olan krediler için, kredi tahsisinden önce yapılan kredi analizinden sonra, üç aylık devrelerde veya bu üç aylık devrelere bağlı kalmaksızın risk doğuracak

gelişmelerin ortaya çıkmasından haberdar olunmasında kredi müşterilerinin kredi değerliliği derhal incelenerek kredi alacağının tamamen veya kısmen özel takibe alınıp alınmamasına karar verilmesi gerekir.

2- İdari Takip

Bankalarca bir kredide temerrüt halinin doğması halinde alacağın tamamı idari takibe alınır.

a- Kredilerde Temerrüte Düşülmesi

Bankalarca borçlu cari hesaplar şeklinde işleyen kredilerde temerrüde düşülmesi başlıca aşağıdaki şekillerde olmaktadır.

– Bankalarca kullanılan kredilerin belirlenen vade tarihinden veya hesabın bankaca kat edilmesinden itibaren bir ay içerisinde ödenmemesi.

– Bankalarca tahsis edilen kredilerin kullanımında aşım olması ve bu aşımın bir ay süreyle giderilememesi.

– Bankalarca üçer aylık dönemler itibariyle tahakkuk ettirilen devre sonu faizlerinin bir ay içerisinde ödenmemesi.

– Kredinin devre sonu faizinin ve vadesi gelen ana paranın bankaca tekrar kredi ile tahsil edilmesi veya herhangi bir şekilde kredi limitinin aşımı halinde firmaya yeni kredi tahsis edilerek aşımın giderilmesi.

– Kredi vadesinin bitiminden önce firma kredisinin limitlerinin arttırılarak temerrüde düşmenin önlenmesi olarak açıklanmaktadır.

Öte yandan borçlu cari hesap dışında açılan diğer tip kredilerde ise, ana para veya faizinin tahsil edilmesi gereken tarihten itibaren bir ay içerisinde ödenmemesi sonucu temerrüt hali doğar ve temerrüde düşen kısım idari veya kanuni takibe alınır.

b-Borçlu Cari Hesap Şeklinde Çalışan Kredilerde Vade Bitimi

Karşılıklar kararnameğine ilişkin tebliğde temerrüt halinin tam olarak tanımında belirtildiği üzere borçlu cari hesap şeklinde çalışan tüm krediler vade veya geçirlik süresi belirlenerek tahsis edilir. Kredi süresinin başlangıcı krediyi veren banka şubesinde kredinin tahsis edildiği tarihtir. Kredi limitleri vade yerine süre belirtirerek tahsis edilmiş ise, kredi vadesi tahsis tarihine belirlenen sürenin ilavesiyle bulunur.

Söz konusu tebliğ kararına göre borçlu cari hesap şeklinde çalışan gayrinakdi krediler için vade belirlenme zorunluluğu yoktur. Gayrinakdi krediler tazmin edilip, nakde dönüştüğü andan itibaren idari veya kanuni takip hesabına alınarak karşılıklar kararnamesine göre karşılık ayrılmaya başlanır.

3- Kanuni Takip

Karşılıklar kararnamesinin bu bölümünün uygulanmasında idari takibe intikal ettirilmiş bir alacağın takibe intikal ettirildiği tarihten itibaren 3 ay içerisinde kısmen veya tamamen tahsil edilememesi halinde alacağın tahsil edilemeyen kısmı bu süre için tahakkuk ettirilecek kredi faiziyle birlikte kanuni takibe alınır. Bu hesaplara temerrüt faizleri dışında faiz yürütülemez. Krediyeye tahakkuk ettirilen faizler nakden tahsil edilmediği süreç gelir yazılamaz.

Temerrüde düşen kredi alacakları bankalarca gerekli görüldüğünde idari takibe alınmaksızın direk olarak kanuni takibe de alınabilir.

Bankalarca karşılıklar karnamesinin yürürlüğe girdiği tarihten sonra;

1- Özel takibe alınan kredilerde özel takibe alınma tarihinden itibaren en az %15'den başlayarak;

i- 12. ayın sonunda %50

ii- 24. ayın sonunda %100

2- İdari takibe alınan kredilerde, idari takibe alınma tarihinden itibaren 2. ayın sonunda %15,

3- Kanuni takibe alınan kredilerde, idari takibe alınma tarihinden itibaren;

i- 6. ayın sonunda %25

ii- 12. ayın sonunda %50

iii- 18. ayın sonunda %75 oranında karşılık ayrılması zorunludur.

Kanuni takipteki kredi hesaplarına temerrüt faizi dışında faiz tahakkuk ve reeskontu durdurulur. Faiz tahakkuku durdurulmuş olan kredilerle ilgili olarak, faizden ancak nakit tahsilat yapıldığında gelir yazılabilir (70).

(70) Seza Reisoğlu, Bankalardaki Problemlili Kredilerle İlgili 04.05.1988 Tarih ve 88/12937 Sayılı Karşılıklar Karnamesi.

IV. BÖLÜM

FİRMA MALİ ANALİZİ BİLANÇO KALEMLERİNİN AÇIKLANMASI

Bilanço bir işletmenin belli bir tarih itibariyle varlıklarını alacaklarını ve bunların hangi kaynaklarla karşılandığını gösteren bir tablodur. Genel olarak varlıklar alacaklara bilançonun aktifi, borçlar ve sermayeye de bilançonun pasifi denir.

AKTİF: Bilançonun aktifi 4 ana bölüme ayrılır.

1- **Dönen Değerler;** İşletmenin bir yıl içinde nakde çevirebileceği değerlere dönen değerler, mütedavil kıymetler veya cari aktifler denir.

2- **Bağlı Değerler;** İşletmenin bir yıldan uzun vadede nakde çevirebileceği değerlere bağlı değerler denir.

3- **Sabit Kıymetler;** İşletmenin esas faaliyetlerini arttırabilmek için bir yıldan uzun sürelerde kullandığı, yıpranmaya ve aşınmaya maruz maddi ve gayrimaddi varlıklarını gösterir.

4- **Zarar;** İşletmenin geçmiş yıllar veya cari yıl zararları toplamını ihtiva eder.

PASİF: Bilançonun pasifide 4 ana bölüme ayrılır.

1- **Kısa Vadeli Borçlar (Cari Borçlar);** İşletmenin vadesi 1 yılı aşmayan borçlarını ifade eder.

2- **Orta ve Uzun Vadeli Borçlar;** İşletmenin vadesi 1 yılı aşan tüm borçlarını kapsar.

3- Özvarlık (Özsermaye); İşletmenin, sermayesi, ihtiyatları, karşılıkları, dağıtılmamış kârları ve diğer özvarlık fonlarının toplamını ifade eder.

4- Kâr; İşletmenin vergiden önceki cari yıl karını ifade eder (71).

AKTİF

A- DÖNEN DEĞERLER

1- Kasa

Bilanço gününde işletmenin elinde bulunan banknot, ufak para ve TL. üzerinden döviz miktarını gösterir. Henüz tahsil olmamış posta ve banka havaleleri de bu hesaba dahildir. Vadesi ne olursa olsun vadeli çekler bu hesaptan alınarak senetli alacaklara, pullar diğer alacaklara ilave edilir. İşletme sahibinin ve ortaklarının şahsi ihtiyaçları için çektikleri paralar bu kalandan ve özvarlıktan karşılıklı olarak mahsup edilir. İşletme ihtiyacı için çekilen paralar kasa hesabından çıkarılarak ilgili hesaba aktarılır.

İşletmenin kasasında şirketin ödeme gereksinimini karşılayacak seviyede nakit bulundurmak yeterlidir, işletmenin para mevcudunun yeterliliği konusunda şu hususlar gözönünde tutulabilir;

- Firmanın alış-satış şartları,
- Alacakların paraya çevrilme çabukluğu,
- Stokların paraya çevrilme çabukluğu,
- İşletmenin her an talepte bulunabileceği sermaye taahhüt tutarları.

(71) Öztin Akgüç, Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesi, a.g.k., s.27.

2- Bankalar

İşletmenin bankalar nezdindeki vadeli ve vadesiz mevduatının faizli bakiyesi ve borçlu cari hesaplarının alacak bakiyesi bankalar kalemini oluşturur. Bu kalem içerisinde gösterilmiş olan akreditif bedelleri akreditif hesabına, akreditif teminatları diğer alacaklar hesabına aktarılır. Yine bu kalem içerisinde görülen tahsil ve teminat senetleri senetli alacaklara, teminat mektubu nakdi teminatları diğer alacaklar hesabına aktarılır.

3- Tahviller

İşletmenin derhal gereksinim duymadığı kısa vadeli fonlarıyla elde ettiği tahvil ve hisse senetlerini ifade eder. Bu hesapta yer alacak hisse senedi ve tahviller gerek duyulduğunda kısa sürede nakde dönüşebilme kabiliyetine sahip olmalıdır.

İşletmenin iştirak amacıyla elinde bulundurduğu hisse senetleri tahviller hesabından çıkarılıp bağlı değerler/iştirakler hesabına aktarılır.

Piyasada satış kabiliyeti olmayan hisse senetleri, tahvillerden ve öz varlıktan tenzil edilir.

Satışı düşünülmeyen özel sektör tahvilleri Bağlı Değerlere, hisse senetleri iştiraklere atılır.

Tahviller kalemini işletmenin tedavüle çıkardığı tahvillerle karıştırmamak gerekir. Bunların yeri pasifte uzun vadeli borçlar kalemidir.

4- Alacaklar

a- Senetli Alacaklar

Bir işletmenin, bilanço tarihi itibariyle, ana faaliyetini oluşturan mal ve hizmet satışından doğan ve vadesi bir yılı aşmayan alacak senetlerinin toplamıdır.

Bu hesap içinde, tahvildeki ve cüzdandaki senetlerin yanısıra ileri tarihe keşide edilmiş çeklerde yer alır. Kredi temini amacıyla düzenlenmiş hatır senetleri pasifteki karşılıkları ile birlikte (senetli ve senetsiz borçlar) bilançodan tenzil edilir. Vadeleri bir yılı aşan senetler bu hesaptan çıkarılarak Bağlı Değerler kalemine aktarılmalıdır. İşletmenin ana faaliyetini oluşturan mal ve hizmet satışından değil de menkul ve gayri menkul satışından kaynaklanan borçlarda diğer alacaklar kaleminde gösterilir.

aa- Şüpheli Alacak Ayrılması

Vergi Usul Kanununun 323. maddesine göre ticari ve zirai kazançlarla ilgili olmak şartıyla;

1) Dava ve icra safhasında bulunan alacaklar,

2) Yapılan protestoya veya yazı ile bir defadan fazla istenilmesine rağmen borçlu tarafından ödenmemiş bulunan, dava ve icra takibine değmeyecek kadar küçük alacaklar şüpheli alacak sayılır. Şüpheli alacaklar için pasifte şüpheli alacaklar karşılığı ayrılabilir.

ab- Değersiz Alacaklar

Vergi Usul Kanununun 322. maddesine göre, kazai bir hükme veya kanaat verici bir vesikaya göre tahsiline imkan kalmayan alacaklar değersiz alacaklar sayılır. Değersiz alacaklar mukayyet değerleriyle zarara geçirilerek yok edilirler.

b- Senetsiz Alacaklar

İşletmenin bilanço tarihi itibariyle ana faaliyetini oluşturan mal ve hizmet satışından doğan ve vadesi bir yılı aşmayan senetsiz alacaklarını gösterir. Müşterilerin cari hesap borç bakiyelerinin ve istihkak alacaklarının (özellikle devletten) bu hesapta yer alması gerekir.

İşletmenin ana faaliyetinden kaynaklanmayan alacaklar (personel avansları, menkul (ayni menkul) satışından doğan alacaklar, cari yıla ait peşin ödenmiş masraflar) diğer alacaklara aktarılır. İstihkaklardan kesilen gelir vergisi stopajı o yıl biten bir işe ait ise o yılın gerçekleşen vergisinden mahsup edilir. Devam eden işleme ait gelir vergisi stopajı ise Bağlı Değerler/Diğer Aktifler hesabına aktarılır.

c- Ortaklardan Alacaklar

Bu hesap işletme sahibinin veya ortakların, işletmeye olan borçlarını gösterir. İnceleme tarihinde ödenmiş olan sermaye taahhütleri bu hesaptan ve pasifte öz varlıktan tenzil edilir. Ortakların veya işletme sahibinin, kişisel ihtiyaçları için firmadan çektikleri paralar ve kanunen kabul edilmeyen masraflar işletme için gerçek bir değer taşımadığından aktiften ve pasifte öz varlıktan tenzil edilir. Ortakların kâra mahsuben çektikleri paralar kâr ile mahsup edilir.

d- Diğer Alacaklar

Bu hesap işletmenin mal ve hizmet satışından değil, normal faaliyetinden kaynaklanan alacaklarını gösterir. Diğer alacakların vadesinin bir yılı aşmaması gerekir. Bunların başlıcaları şöyle sıralanabilir.

- Akreditif teminatları,
- Personel avansları
- Peşin ödenen masraflar (cari yıla ait)
- Bir yıl içinde geri alınabilecek her türlü finansal alacakları,
- Kur farkı iadeleri,
- Sabit ve menkul kıymet satışından doğmuş alacaklar,
- Diğer faaliyet dolayısıyla doğan her türlü alacaklar (henüz tahsil edilmemiş kâr payları, faizler vb.),
- Alışlar üzerinden hesaplanan "indirilebilir KDV'nin satışlar üzerinden hesaplanan KDV'den fazla olması halinde bu miktarda diğer alacaklarda yer alır.
- Amortismanlara bağlı iktisadi kıymetlere ait kullanılan cari yıla ait kısmı (1/3 kısmı).

Diğer alacaklar niteliğinde olmayıp bu hesapta bulunmaması gereken alacaklar şunlardır;

- Peşin ödenen masrafların cari yıldan sonraki yıllara isabet eden kısmı bağlı değerlerde yer alır.
- Satılan aktif değerlerin 1 yıldan uzun vadede tahsil edilecek kısımları bağlı değerlere atılır.
- Personele verilen uzun vadeli mesken yardımlarında bağlı değerlere atılır.
- Kanunen kabul edilmeyen giderler özvarlıkla birlikte bilançodan karşılıklı olarak tenzil edilir.
- Değersiz alacaklar özvarlıkla, şüpheli alacaklar varsa karşılıklarıyla, karşılık ayrılmamış ise doğrudan özvarlıkla mahsup edilir.

5- Stoklar

Hesap dönemi sonunda yapılan envantere göre işletmenin satmak amacıyla elinde bulundurduğu malları, ham ve yardımcı maddeleri, mamül ve yarı mamülleri ifade eder. İşletmenin stoklarında modası geçmiş sürümü ağırlaşmış malların bulunması halinde bunlar emtia mevcudundan çıkarılıp Bağlı Değerler Hesabına aktarılır. Değerini tamamen yitirmiş mallar ise özvarlıkla birlikte bilançodan çıkarılır.

6- Akreditifler

İşletmelerin dış ülkelerden mal, ham ve yardımcı malzeme ithal etmek üzere yabancı firmalar lehine açtırdığı akreditifler karşılığında bankalara yatırdığı TL. miktarını gösteren hesaptır. Eğer akreditif bir yıldan uzun vadeliyse ister mal veya ham maddeyle, ister sabit kıymetle ilgili olsun Bağlı Değerlere aktarılmalıdır (72).

B- BAĞLI DEĞERLER

1- İştirakler

İşletmelerin diğer şirketlerin sermayelerindeki paylarını gösterirler.

2- Diğer Aktifler

Bu hesap, işletmenin mal ve hizmet satışından veya diğer faaliyetlerinden kaynaklanan ancak vadesi 1 yılı aşan tüm alacaklarını gösterir. Bu hesap 2 grupta incelenebilir.

a- Uzun vadeli alacak veya bonolar.

b- Depozitolar, gelecek senelere sari masraflar ve diğerleri.

(72) Firma İnceleme ve Mali Analiz Tekniği, Esbank Yayınları, Yayın No. 8, s.53.

C- SABİT DEĞERLER

1- Maddi Sabit Değerler

İşletmenin esas faaliyetinde, bir yıldan uzun bir süre kullanılan, zamanla aşınma ve yıpranmaya uğrayan fiziki varlıkları gösterir. Sabit değerler satılmak üzere alınmazlar ve nakte dönüşümleri ise amortisman ayırmak üzere gerçekleşir. Ayrılan amortismanlar özellikle sınai işletmelerde maliyetler yoluyla önce stoklara, sonra alacaklara, alacakların tahsili yoluyla nakte dönüşmüş olur.

Maddi sabit değerler;

- a) Arsalar
- b) Binalar
- c) Makina ve tesisler
- d) Demirbaşlar ve nakil vasıtalarıdır.

Amortisman Karşılıkları; Amortisman ayrılması maddi sabit değer maliyetinin, maddi sabit değerlerin ekonomik ömrüne dağıtılmasıdır. Vergi usul kanununa göre işletmede bir yıldan fazla kullanılan ve yıpranmaya, aşınmaya ve kıymetten düşmeye maruz bulunan gayrimenkullerle, bunlar gibi değerlendirilen iktisadi kıymetlerin, alet, edevat, demirbaşın değerinin bunların kullanılabilir sürelerinde yok edilmesi amortisman kanununu oluşturur.

2- Gayrimaddi Sabit Değerler

Bunlar fiziki varlıkları olmayan, ancak sahiplerine haklar ve üstünlükler sağlayan değerlerdir.

a) Kuruluş Giderleri

Yeni kurulan bir işletmenin bu aşamada yaptığı ar-ge giderleri, vergi, resim ve harçlar, toplantı ve organizasyon, avukat, müşavir vb. giderlerdir.

b) Şerefiye (Peştemallık)

İhtira Beratı, Patent Hakkı vb.

c) Knov-How

Sanayide bir işin başından başlayarak ürün elde edilmesi ve bu ürünün işlenmesi için gerekli olan "teknik bilgi" aktarma olayının bedelidir.

d) Marka

Ürünlerin ambalajına konan işarettir.

e) Özel Maliyet Bedeli

İşletmenin mülkiyeti başkalarına ait gayrimenkullerde yaptığı, gayrimenkulün değerini artırıcı büyük giderlerdir.

Gayrimaddi sabit değerler amortismanları düşülerek net olarak gösterilir. Gayrimaddi sabit değerler için ayrılan amortismanlar, eğer maddi sabit değerlerin amortismanlarına dahil edilmişse, bu miktar sabit değer amortismanlarından ayrılarak, maddi sabit değerlerden düşülür.

D-ZARAR

Zarar aktif karakterli bir hesaptır. İşletmenin giderlerinin gelirlerinden fazla olduğunu gösterir. Özersermayedeki bir azalışı belirttiğinden, pasifte özvarlıkla karşılıklı olarak bilançodan tenzil

edilir. Zarar bilancoda açık olarak gösterilmeyip, ortaklardan alacaklar, senetsiz alacaklar gibi hesaplarda saklanmış olabilir, bu durum saptanırsa zarar tutarı özvarlıkla karşılıklı olarak bilançodan tenzil edilir (73).

PASİF

A- KISA VADELİ BORÇLAR (CARİ BORÇLAR)

Kısa vadeli borçlar bir yılı geçmeyen para veya mal ve hizmetlerle ödenmesi gereken yükümlülükleri kapsar.

1- Kısa Vadeli Banka Borçları

a- Açık Kredi

Borçlunun imzasına, moralitesine ve özvarlığına güvenilerek verilen kredidir. Bu hesap, açık kredi hesabının yıl sonu faizli bakiyesini gösterir.

b- İmza Mukabili Kredi

Kefalet mukabili açılan kredilerle senet mukabili kredilerin faizli bakiyelerini gösterir.

c- Maddi Teminat Mukabili Krediler

Ticari emtia, esham ve tahvilat, altın, hazine bonusu karşılığı avanslar ile akreditif ve vesaik mukabili kredilerin faizli bakiyelerini kapsar.

Dikkat edilmesi gereken bir noktada orta ve uzun vadeli banka borçlarının faizleri ve cari yılda ödenecek taksitleridir.

(73) Firma İnceleme ve Mali Analiz Tekniği, Esbank Yayınları, Yayın No. 85, s.64.

2- Kısa Vadeli Esnaf ve Ticarethanelere Olan Borçlar

a- Senetli Borçlar

İşletmenin iştigal konusuyla ilgili kredili mal ve hizmet alımından doğan ve vadeleri bir yıldan az olan senetli borçlar bu hesapta yer alır. Senetli alacaklardaki hatır bonoları ile karşılıklı olarak senetli borçlarda fiktif kayıtlara rastlanıyorsa bu miktarlar aktif ve pasiften tenzil edilir.

b- Senetsiz Borçlar

İşletmenin esas faaliyetiyle ilgili olan mal ve hizmet alımından kaynaklanan senetsiz borçları ifade eder. Uygulamada "satıcılar" hesabı olarak adlandırılan bu hesap işletme açısından bir çeşit faizsiz kredidir.

c- Müşteri Avansları

İşletmelerin aldıkları siparişler nedeniyle malın tesliminden ve hizmetin görülmesinden önce müşterilerden aldıkları para, çek ve bono şeklindeki müşteri avanslarıdır.

3- Kısa Vadeli Ortaklara veya İşletme Sahibine Olan Borçlar

İşletme sahibi veya ortaklarının geçici bir zaman için işletmeye verdikleri paralarla çekcekleri kâr paylarıdır. Sermaye şirketlerinde ödenecek temettüleri bu hesapta yer alır. Şahıs firmalarında, adi ortaklıklarda ve şahıs şirketlerinde sınırsız sorumlu ortakları olan ve devamlılık arzedenden borçlar özvarlığa aktarılır.

4- Kısa Vadeli Diğer Borçlar

İşletmenin ana faaliyetiyle ilgili mal ve hizmet alımından kaynaklanmayan ancak ekonomik faaliyetin bir gereği olan borçlar bu hesapta yer alır. Bunlardan başlıcaları şunlardır;

- İşletme çalışanlarının ücret, sigorta primleri, gelir ve stopajları,
- Ödenecek vergiler, resim ve harçlar,
- Depozito ve teminatlar (1 yıldan kısa vadeli),
- Sabit kıymet ve menkul alımından doğan borçlar,
- Finansman borçları,
- Uzun ve diğer borçların cari yıl taksitleri,
- Tahakkuk etmiş fakat henüz ödenmemiş giderler,
- Devre kârının ödenecek vergisi,
- Satışların üzerinden hesaplanan KDV'den, alışlar üzerinden hesaplanan indirilebilir KDV düşüldükten sonra kalan maliyeye ödenecek KDV (74).

B- UZUN VADELİ BORÇLAR

Uzun vadeli borçlar işletmenin vadesi bir yılı aşan borçlarını ifade eder.

1- Uzun Vadeli Banka Borçları

İşletmelerin finansman kurumlarından sağladıkları orta ve uzun vadeli kredileri gösterir. Mali tahlilde bu kredilerin hangi amaçla alındığı, bunlara ait geri ödeme planları ve güvenceleri incelenmelidir.

(74) Atilla Güvenli, Teksir Edilmiş Seminer Notları, 1970, İstanbul.

2- Uzun Vadeli Esham ve Ticarethanelere Olan Borçlar

İşletmenin esas faaliyetiyle ilgili hammadde ve malzeme alımlarından kaynaklanan senetli ve senetsiz borçlarla, müşterilerden alınan uzun vadeli avansları gösterir. İşletmelerin ithal ettikleri makina ve tesisler dolayısıyla yabancı firmalara olan uzun vadeli borçları uzun vadeli diğer borçlar kaleminde gösterilir.

İşletme sahibinin veya sınırsız sorumlu ortaklarının işletmede devamlılık arzeden alacakları (tevdiaları) öz varlığa ilave edilir. Yabancı firmaların Türkiye'den alacakları mallar için prefinansmanları uzun vadeli diğer borçlar hesabına aktarılır.

3- Uzun Vadeli Ortaklara veya İşletme Sahibine Olan Borçlar

Ortakların işletmeyi finanse etmek üzere bir yıldan uzun vadeli olarak verdikleri borçları gösterir.

Sermaye şirketlerinde ortakların işletmeye verdikleri ve devamlılık arzeden borçlarla, adi komandit şirketlerde, sınırlı sorumlu (kamanditer) ortakların devamlılık kazanmış tevdiaları ve işletmede bıraktıkları kâr payları bu hesapta yer alır.

İşletme sahibinin ve sınırsız sorumlu ortakların devamlılık arzeden tevdiaları ise özvarlık olarak kabul edilir.

4- Uzun Vadeli Diğer Borçlar

İşletmenin esas faaliyetine girmeyen ve diğer borçların dışında kalan borçlardır. Bunlar;

- İşletmenin ertelenmiş gümrük borçları,
- İşletmenin ertelenmiş işçi sigorta pirim borçları,

- İşletmenin taksitlendirilmiş vergi borçları,
- Peşin olarak tahsil edilen, gelecek hesap dönemlerine ait hasılat,
- İşletmenin ihraç ettiği tahviller,
- Uzun vadeli depozitolar ve teminatlar (75).

C- ÖZSERMAYE (ÖZVARLIK)

İşletmenin sahip veya ortaklarının işletmedeki payına özsermaye denir. Özsermaye aynı zamanda işletmenin bünyesinde bırakılan kâr paylarını, T. Ticaret Kanunu hükümlerine göre ayrılan ihtiyatları, vergi usul kanununa göre tesis edilen karşılıkları, ortak tevdiatlarını ve dağıtılmamış kârlarını kapsar. Sonuç olarak özvarlık, işletmenin sahip ve ortakları tarafından sermaye şeklinde ayrılmış fonların bütünüdür.

Maddi özvarlık terimi ise, daha da kapsamlı olup, özvarlıktan gayrimaddi haklar ve aktifleştirilmiş giderlerin düşürülmesi ile ulaşılan rakamdır.

Özvarlık aşağıdaki şekilde gruplandırılabilir;

1- Kayıtlı Sermaye; İşletmenin kuruluşu sırasında, işletmenin mali ihtiyaçlarına göre saptanıp, konulan sermayedir. Kayıtlı sermayenin tamamen defaten ödenme şartı yoktur, bir kısmı ödenmemiş olabilir.

2- Ödenmemiş sermaye; Esas sermayenin henüz ödenmemiş kısmı burada gösterilir, negatif karakterli bir hesaptır, sermaye taahhüdü adı altında da gösterilebilir.

(75) Özin Akgüç, Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesi, a.g.k., s.48.

3- Ödenmiş sermaye; Kayıtlı sermaye ile ödenmemiş sermaye arasındaki farkla belirlenir.

- 4- İhtiyatlar,
- 5- Karşılıklar,
- 6- Dağıtılmamış kârlar,
- 7- Değer artış fonu,
- 8- Diğer fonlar.

D-KÂR

İşletmenin gelirlerinin giderlerinden fazla olmasını, yani aktif toplamı ile pasif toplamı arasındaki olumlu farkı ifade eder.

1- Gelir Tablosu

Bürüt satış hasılatından varsa iadeler, indirimler ve iskonto- lar düşüldükten sonra net satış hasılatına ulaşır. İadeler ve indirim- lerin gelir tablosunda belirtilmeleri üretilen ve satılan malların müşterilerin isteklerini ve ihtiyaçlarını ne ölçüde karşıladığını göstermesi bakımından önemlidir.

Satılan mal maliyeti; İşletmenin hesap dönemi başındaki stok miktarına, o hesap dönemi içinde üretilen veya satın alınan mal maliyeti eklenir ve dönem sonundaki stok değeri düşülerek bulunur.

a- Genel Yönetim Giderleri

Genellikle aşağıda belirtilen giderleri kapsar.

- Personel maaş ve ücretleri,
- Personel işveren sigorta primi
- Danışman, denetçi ücretleri,
- İdare binaları, bürolar, işyerleri için ödenen kiralar,

- Posta, telefon giderleri,
- Kırtasiye büro malzeme giderleri vb...

b- Pazarlama, Satışve Dağıtım Giderleri

- Reklam giderleri,
- Dağıtım giderleri,
- Satış yönetici ve personeline ödenen ücretler,
- Satış kamyonları, haberleşme ve ambalaj giderleri.

c- Şüpheli Alacak Karşılıkları

d- Araştırma ve Geliştirme Giderleri (ARGE)

e- Finansman Giderleri

Kullanılan yabancı kaynaklarla ilgili olarak ödenen faiz komisyon vb. giderler.

f- Faaliyet Dışı Gelir ve Kârlar

İşletmenin esas faaliyetiyle ilgili olmayan, süreklilik göstermeyen her türlü gelir ve kârlardır.

g- Faaliyet Dışı Giderler ve Zararlar

Sabit kıymet satış zararı, kanunen kabul edilmeyen giderler, bağış ve yardımlardır.

E- ORANLAR YOLUYLA ANALİZ

Bilanço ve gelir tablosundaki çeşitli kalemlerin kendi aralarındaki ilişkilerin matematiksel olarak incelenmesine dayanan mali tahlil metoduna oranlar yoluyla mali analiz denilmektedir.

Oranlar mutlak rakamların açıkca ortaya koyamadıkları ilişkilerin kolaylıkla açıklanmasına imkan verirler. Oranların yorum-

lanmaları halinde işletmelerin maddi durumlarıyla ilgili bir karara varılabilir. Bu yorumlamada aşağıdaki yollardan yararlanabiliriz.

– Mali tabloların incelenmesi ile elde ettiğimiz oranları deneyimler sonucu bulunmuş ve yeterli olarak kabul edilmiş oranlarla karşılaştırma,

– Birbirleri ile ilgili çeşitli oranların birlikte değerlendirilmesi,

– Elde ettiğimiz oranların işletmenin geçmiş yılına ait oranları ile karşılaştırılması,

– Aynı iş kolundaki işletmelerin, aynı yıllara ait oranlar yoluyla karşılaştırılması.

Ancak oranlar iş kolu ve işletme bazında memleketin içinde bulunduğu ekonomik koşullara göre seneden seneye değişebilir. Aynı şekilde her sanayi dalının kendine özgü çalışma koşulları bulunmaktadır. İşletmelerde kullanılan muhasebe metotlarının yeknesak bulunmayışı da, mali tahlilciyi bilançolar üzerinde bazı düzeltmeler yapmak zorunda bırakılabilir.

F- ANALİZDE KULLANILAN ORANLAR

Bir işletmenin finansal yapısının sağlamlığı, özvarlığının miktarı ve bunun yabancı kaynaklara oranı, özvarlık ve yabancı kaynaklardan sağlanan fonların işletmede verimli ve seyyal şekilde kullanılıp kullanılmadığına bağlıdır. Mali tahlil çalışmalarında;

– Gerçek özvarlık miktarı,

– Özvarlık ve yabancı kaynaklar, özellikle kısa vadeli borçların aktif kalemler oranında seyyal bir şekilde dağılıp dağılmadığı,

– İşletmenin özvarlığının, borçlanma durumuna göre alacaklılara karşı bir güvence teşkil edip etmediği,

– Sınai ve ticari faaliyet sonuçlarının verimli olup olmadığı, sorularına cevap aranmalıdır (76).

G- ORANLARIN TARİFİ VE SINIFLANDIRILMASI

1- Mali Bünyenin Sağlamlılık Derecesini Gösteren Ornalar

a- Cari Oran

Bu oran, döner değerler toplamının kısa vadeli borçlar toplamına bölünmesi suretiyle hesaplanır ve yüzde olarak ifade edilir.

$$\text{Cari Oran: } \frac{\text{Döner Değerler}}{\text{Kısa Vadeli Borçlar}} \times 100 = 200$$

Cari oran, işletmenin kısa vadeli borç ödeme gücünün bir göstergesidir. Normal olarak kısa vadeli borçların ödenmesi döner değerlerden elde edilecek fonlardan sağlanabileceğinden döner değerlerin çokluğu işletmenin fon yaratma gücünün yüksek olduğunun, azlığı ise fon yaratma gücünün düşük olduğunun göstergesidir.

Bir işletmenin bilançosundaki döner değerlerin paraya dönüş süreci ve gücü aynı olmamaktadır. Para ve para gibi kabul edilen değerler, alacaklar ve paraya dönüştürülmesi zamana bağlı bulunan stoklar, döner değer kalemlerini oluşturmaktadır. Bu nedenle döner değerlerin yapısındaki değişmelerde işletmenin kısa vadeli borç ödeme gücünü etkiler. Bir işletmenin cari oranının yeterli olup olmadığına karar verebilmek için,

(76) Firma İnceleme ve Mali Analiz Tekniği, Esbank Yayınları, Yayın No. 85.

- Döner değerlerin yapısının,
- Satılma ve satış şartlarının,
- İşhacminin özelliklerinin,
- Mevsimlik hareketlerin,
- İşletmenin içinde bulunduğu piyasanın durumunun incelenmesi gerekmektedir.

Yukarıda belirtilen hususlar dikkate alınmadan yalnızca cari orana bakarak işletmenin mali gücü hakkında karar vermek yanıltıcı olabilir. İncelenen firmanın cari oranının yüksek olması cari borç ödeme gücünün belirlenmesinde lehte bir faktör ise de, işletmenin faaliyeti için ihtiyacı olan döner değerden fazlasına sahip bulunduğu, yani bir kısım fonların atıl bırakıldığına veya döner değerlerin içinde nakde dönüşümü zor değerlerin yer aldığına işaret edebilir.

Cari oranın düşük olması kısa vadeli borç ödeme gücünün yetersiz, işletme sermayesinin ihtiyacın altında bulunduğunu gösterir. Ancak döner değerlerin nakde dönüş kabiliyetinin yüksek bulunması halinde durum değişir. Cari oranın hangi nedenlerle düşük veya yüksek olduğu araştırılarak açıklanmalıdır.

b- Likitide Oranı

İşletmelerin bir yıl içinde ödenecek borçlarına karşılık ne miktarda para ve kısa sürede paraya çevrilebilecek kıymetleri bulunduğunu gösteren orandır. Bu oran kısa vadeli borçların karşılanma derecelerini belirler.

Döner değerler içinde yer alan stok ve akreditifler, borçları nakit kıymetler ve alacaklar kadar kısa sürede karşılamaktan

uzaktır, bu nedenle likitide oranının hesaplanmasında döner değerler toplamından düşülmektedir.

$$\text{LikiditelerOranı: } \frac{\text{Döner Değerler} - (\text{Stoklar} + \text{Akreditifler})}{\text{Kısa Vadeli Borçlar}} \times 100 = 100$$

veya,

$$\text{Likidite Oranı: } \frac{\text{Nakdi Kıymetler} + \text{Alacaklar}}{\text{Kısa Vadeli Borçlar}} \times 100 = 100$$

Likidite oranı cariorana göre borç ödeme gücünün daha bir göstergesi olarak kabul edilmektedir. Çünkü stoklar ile akreditif konusu malların satışı uzun zaman alacaktır. Bu durum ekonomik durgunluk döneminde daha belirgin bir şekilde görülecektir. Likidite oranının hesabında stok ve akreditiflerin dikkate alınmaması bu yüzdendir. Aynı zamanda alacaklar ile kısa vadeli borçların vadeleri bakımından da karşılaştırılması gerekmektedir.

c- Borçlar Toplamı/Maddi Özvarlık Oranı

Bir firmanın mali bünyesinin sağlamlılığı, likiditenin iyi oluşu ile özvarlığı arasındaki bir dengenin bulunmasına bağlıdır. Borçlar toplamı/Maddi özvarlık oranı bu dengenin bulunup bulunmadığını gösterir.

$$\text{Borçlar Toplamı/Maddi Özvarlık: } \frac{\text{Kısa} + \text{Uzun Vadeli Borçlar}}{\text{Maddi Özvarlık}} \times 100 = 100$$

Maddi özvarlık borçlar için bir teminat teşkil etmektedir. Bu oranın %100 olması genelde mali bünyenin sağlamlığının bir işareti olarak kabul edilmektedir. Ancak bu oranda cari ve likitide oranı gibi tek başına kesin bir anlam ifade etmez diğer iki oranla beraber yorumlanmalıdır.

İşletmenin içinde bulunduğu iş kolu, maddi özvarlığın bağlandığı aktif değerlerin durumunda gözönünde bulundurulmalıdır.

Borçların maddi özvarlıktan fazla yani oranın %100'ün üzerinde olması durumunda, firmanın yetersiz bir işletme sermayesi ile çalıştığı ve mali bünyenin zayıf olduğu sonucu çıkarılabilir. Borçlanma durumu yüksek bulunmakla birlikte, borçların bir kısmının uzun vadeli oluşu, cari ve likidite oranları ile işletme sermayesinin yeterli seviyelerde görünmesine neden olabilir. Bu durumda, uzun vadeli borçların geri ödeme süreleri, faiz miktarları incelenmeli ve bu dönem içinde işletmenin çalışma koşulları ile kârların seyrindeki gelişme izlenmelidir. Uzun vadeli borç taksitleri ile faizlerin ödenmesinde, kâr en önemli fon kaynağını oluşturmaktadır. Bu nedenle kârda azalma ve zarar durumu, borçlar uzun vadeli olsa dahi mali bünyeyi ters yönde etkileyecektir.

Bunun yanında uzun vadeli borçların mali yapı üzerindeki olumlu etkisi, işletmeye sermaye sağlaması açısından gözönüne alınmalıdır. Bu nedenle bu oranın kısa ve uzun vadeli borçlarda ayrı ayrı değerlendirilmesi daha yararlıdır (77).

d- İşletme Sermayesi

Bu miktar ve üzerindeki değişimler işletme yöneticileri ve kredi veren finansal kurumlarca önemle izlenmelidir. İşletme sermayesi iki şekilde ele alınmalıdır;

da- Bürüt İşletme Sermayesi

Döner değerler toplamını ifade eder.

(77) Firma İnceleme ve Mali Analiz Tekniği, Esbank Yayınları, Yayın No. 8, s.77.

db- Net İşletme Sermayesi (veya İşletme Sermayesi)

Bir işletmenin borç ödeme gücünü belirleyen en önemli göstergelerden biridir.

İşletme sermayesi şu şekilde tanımlanır.

– İşletme sermayesi döner değerlerin kısa vadeli borçları aşan kısmıdır.

veya,

– Özvarlık ve uzun vadeli kaynakların sabit ve bağlı değerlerin finansmanında kullanılmayan kısmıdır.

İşletme sermayesi ihtiyacını belirleyen faktörler şunlardır;

- İşletmenin faaliyet konusu,
- Malların tedarik veya üretim süresi,
- Firmanın satış hacmi,
- Birim maliyeti,
- Satın alma ve satış şartları,
- Stok devir hızı
- Üretim teknolojisi,
- Verimlilik hareketleri,
- Konjonktürel hareketler.

İşletme kârlılık ve verimini en yüksek düzeyde sağlayabilecek bir işletme sermayesine sahip olmalıdır. İşletme sermayesi işletme faaliyetinin en iktisadi şekilde yürütülmesine ve ani nakit ihtiyaçlarının zamanında karşılanmasında yetecek miktarda bulunmalıdır.

Yeterli bir İşletme Sermayesinin Yararları;

- Borçların zamanında ödenmesini sağlar,
- Hammadde ve malzeme, zamanında ve uygun koşullarda sağlanabilir, verim ve kârlılık arttırılabilir.
- Alıcı taleplerini karşılayabilecek düzeyde stok bulundurulmasına olanak verir.
- Ekonomik kriz durumlarında işletmenin dayanma gücünü arttırır.
- Döner değerlerdeki ani değer kayıplarının etkilerinden işletmeyi korur.
- Kredi sağlama olanaklarını arttırır.
- Üretim kapasitesinin tam olarak kullanılmasına olarak sağlar.

İşletme sermayesi yeterli miktarın üzerinde ise şu sakıncalar doğabilir;

- Özvarlığın devir hızını azaltmak firmanın kârlılığı üzerinde olumsuz etki yapar.
- Kullanılan kaynakların verimini azaltır.
- Atıl fonların bulunması gereksiz yatırımlar yapılmasına sebep olabilir. İşletme sermayesinin yeterli olup olmadığının incelenmesinde cari ve likitide oranlarından yararlanılır.

2- Mali Bünyenin İçinde Bulunduğu Durumun Nedenlerini Gösteren Oranlar

a- Ticari Alacaklar/Satış Oranı

Kısa vadeli kredi tahlillerinin ana gayesi firmanın döner değerleri ile borçlarını vadesinde ödeme gücünün bulunup bulunmadığının tespitidir. Ticari alacaklar döner değerler içinde borç ödeme kullanılabilecek fonların kısmını oluşturur.

$$\text{Ticari Alacaklar/Satış Oranı: } \frac{\text{Senetli Alacaklar} + \text{Senetsiz Alacaklar}}{\text{Yıllık Net Satışlar}} \times 100$$

Bu oran senetli ve senetsiz alacakların ortalama tahsil süreleri hakkında tahlilciye yol gösterir. Ancak oranın hesaplanmasında şu noktalara da dikkat etmek gerekir.

– Mal satışlarında ciro edilen senetler ve bankalara iskonto ve iştirah edilen senetler ticari alacaklar içine dahil edilmelidir.

– Bilanço tahsile uygun duruma getirilirken bağlı değerlere aktarılan vadesi bir yılı aşkın ticari alacaklar ile bilançodan çıkarılan şüpheli alacak karşılıklarında ticari alacaklara dahil edilmelidir.

Bunlar yapılmadığı takdirde oranın düşük çıkması ve alacak tahsil süresinin olduğundan daha kısa görünmesi sakıncası belirecektir.

Ticari Alacaklar/Satış oranı iş kolunda geçerli satış şartlarına ve firmanın satış politikasına göre değişebilir. Bu nedenle oranın normal kabul edilebilecek bir seviyede olup olmadığını saptayabilmek için alacakların ortalama tahsil süreleri hesaplanmalı, iş kolunda geçerli satış vadesi ile karşılaştırılmalıdır.

$$\text{Ortalama Satış Vadesi: } \frac{\text{Ticari Alacaklar}}{\text{Kredili Satışlar Toplamı}} \times 360$$

Hızlı bir tahsil süresi bir kısım senetlerin ciro edilerek veya diğer nedenlerle bilanço dışına alındığına, uzun bir tahsil süresi ise müşterilerin borçlarını zamanında ödemediğine veya firmanın müşterilerine uzun vadeler tanıdığına işaret edebilir.

Bilanço tahlile uygun hale getirilirken, satıştan doğmayan alacaklar, finansman alacakları, hatır bonoları gibi unsurların, ticari alacaklardan tenzil edilmesi gerekmektedir.

b- Stok Devir Hızı

Bu oran, döner değerler içinde büyük yer tutan stokların satış kabiliyeti ve dolayısıyla kısa vadeli borç ödeme gücü hakkında mali tahlilciye bilgi vererek cari oranın gerçeğe uygun olup olmadığını gösterir.

$$\text{Stok Devir Hızı: } \frac{\text{Satılan Mal Maliyeti}}{\text{Ortalama Stok}}$$

$$\text{Ortalama Stok: } \frac{\text{Dönem Başı Stoku} + \text{Dönem Sonu Stoku}}{2}$$

Bir yılda ortalama 360 gün olduğunu varsayarsak 360'ın stok devir hızına bölünmesiyle stokların ortalama kaç günde bir devrettiği hesaplanabilir. Ancak ortalama stoku doğru olarak hesaplayabilmek için bilançonun döneminin işletmenin bağlı bulunduğu işkoluna göre mevsimsel özellikleride göz önünde bulundurulmalıdır.

Bir işletmenin stok devir hızındaki düşüklük şu nedenlerden olabilir;

– Mal alımları veya üretimin piyasa şartlarına göre ayarlanamaması,

– Mal veya hammadde temininde güçlükler belireceği düşüncesiyle aşırı stoğa girme,

– Moda değişimi vb. nedenlerle satış ve stok değeri azalmış malların maliyet bedelleri ile stokta tutulması.

Stok devir hızının yüksek olmasının nedenleri de şunlar olabilir;

– İyi bir stok politikası izleyerek üretimin satış koşullarına göre programlanması,

– Sürüm olanaklarının yüksek bulunması,

– Konsinye satış için gönderilen malların stoktan çıkarılması,

– Satılan mal yerine yenisini sağlamada veya üretmede güçlüklerle karşılaşılması,

– Yıl sonu stoğunun düşük gösterilmesi.

Gereğinden az stok tutulması, stok devir hızının artırır ise de, alış iskontolarının azalması, müşteri taleplerinin zamanında yerine getirilememesi, üretim aksaklıkları dolayısıyla maliyetin yükselmesine neden olabilir.

c- Maddi Özvarlığın Devir Hızı

Bu oran firma özvarlığının iş hacmine göre yeterli seviyede bulunup bulunmadığını gösterir.

$$\text{Maddi Özvarlık Devir Hızı} = \frac{\text{Net Satışlar}}{\text{Maddi Özvarlık}}$$

Satış artışının normal olarak kârlılık üzerinde olumlu yönde etkileri bulunmaktadır. Aynı miktarda özvarlık kullanarak daima çok satış ve kâr sağlayarak rantabiliteyi artırmak daha fazla satıcı ve banka kredileri kullanmakla gerçekleşir.

Eğer işletme ve iş hacmindeki artış sonucu gelişen döner değerleri kısa vadeli kaynaklarla finanse etmiş ise mali bünyede zayıflama görülebilir. Satışlardaki artış, alacak vadeleri kısaltılarak ve stoklar daha hızlı devredilerek gerçekleştirilmiş ise, döner değerler için ek bir finansman kaynağına ihtiyaç duyulmayacak maddi özvarlığın devir hızı artmış olsa bile mali bünyede bir zayıflamadan söz edilemeyecektir.

Maddi özvarlığın devir hızının normalin altında olması ise özvarlığın iş hacmine göre fazla olduğunu ve verimli kullanılmadığını gösterir.

d- Maddi Sabit Değerler/Maddi Özvarlık

Maddi sabit değerlerin, maddi özvarlığa bölünmesiyle elde edilir ve özvarlığın ne oranda sabit değerleri finanse edebildiğini gösterir. Özvarlığın tamamen veya büyük bir kısmının sabit değerlere yatırılması, uzun vadeli kredi bulunamadığı zamanlarda firmanın işletme sermayesi sıkıntısı çekmesine ve finansal gücünün zayıf bulunmasına neden olur. İşletmelerin çalışma konularına göre değişen bu oran pazarlama firmalarında sanayici firmalara oranla daha düşük olur. Bu oranın yüksekliği, özvarlığın yetersiz bulunmasından veya sabit değerlerin planlanan iş hacminin gerektirdiği miktarın üzerinde olmasından kaynaklanır, oranı gerileten bir diğer hususta, yatırım maliyetinin çeşitli nedenlerle öngörülenin üzerine

çıkmasıdır. Özvarlığın sabit değerler gibi bağlı değerlere ve iştiraklere yatırılması da aynı şekilde yorumlanabilir (78).

3– Sevk ve İdarenin Başarı Derecesini Gösteren Oranlar

Bu kısımda anlatacağımız oranlar, işletmenin müteşebbis ve yöneticilerinin sevk ve idare politikalarındaki başarı derecelerini gösterir. Bir işletmenin amacı kâr etmektir. İşletme faaliyeti sonucu elde edilen kârın yeterli olup olmadığını anlamak için bazı oranların yardımıyla tahlili gereklidir. Bu oranların aynı iş kolunda çalışan işletmelerin benzer oranları ile, sermayesi başka alanlarda kullanılmış olsa idi, sağlanması olası gelirle (alternatif maliyet) geçmiş yıl oranları ve planlanan hedeflerle karşılaştırılması ve sapmaların nedenlerinin araştırılması gerekmektedir.

a– Bilanço Kârı/Özvarlık Oranı

Ticari işletmelerin amacı kâr etmek olduğuna göre, sağlanan kârın işletmeye konan sermayeye oranı işletmenin başarısının ölçüsü olarak kabul edilmektedir.

$$\text{Özvarlık Rantabilitesi} = \frac{\text{Bilanço Kârı}}{\text{Özvarlık}} \times 100$$

Kârlılık oranı yüksek olan firmaların nakit yaratma gücünün de yüksek bulunduğu, bunun da kısa vadeli borçların ödenmesinde büyük katkı sağlayacağı unutulmamalıdır.

b– Bilanço Kârı/Aktif Toplam Oranı

Bilanço kârının aktif toplama bölünmesiyle bulunur. Bu orana yatırım rantabilitesi de denilmektedir.

(78) Firma İnceleme ve Mali Analiz Tekniği, Esbank Yayınları, No. 8, s.79-80.

$$\text{Yatırım Rantabilitesi: } \frac{\text{Bilanço Kârı}}{\text{Aktif Toplamı}} \times 100$$

Bu oran aktif değerlerin finansmanında kullanılan tüm kaynaklardan ne ölçüde gelir salandığını gösterir ve kullanılan yabancı kaynakların seviyesine göre, bilanço kârı/özvarlık oranından düşük çıkar.

c- Bilanço Kârı/Net Satışlar Oranı

Bu oran gelir tablosundaki kâr miktarının net satış tutarına bölünmesiyle bulunur, bu orana satış rantabilitesi de denmektedir.

$$\text{Satış Rantabilitesi: } \frac{\text{Bilanço Kârı}}{\text{Net Satışlar}} \times 100$$

Bilanço kârı, satışlarından ziyade diğer gelirlerden oluşmuş ise, ayrıca faaliyet gelirinin net satışlara oranının hesaplanmasında fayda vardır. Bu oranın yeterli olup olmadığının anlaşılması için işletmenin geçmiş yıllardaki oranları ile ve aynı iş kolundaki benzer işletmelerin oranları ile karşılaştırılması gerekir. Bu oran satış fiyatındaki satılan malın maliyeti ve satış gelirlerindeki değişikliklerden de etkilenir (79).

FİRMA İNCELEME FİNANSAL TABLOLAR VE MALİ ANALİZ TEKNİĞİ

A-İNCELEME

1- İnceleme Nedir?

Bankalar plasmanlarının emniyetini sağlamak ve kredi işlemlerinden doğabilecek riski azaltmak üzere, müşterileri ve

(79) T.Bankalar Birliği, Bankaların Acacakları Krediler İçin Talep Sahiplerinden Alacakları Hesap Vaziyeti ve Tahlil Esasları, T.B.B. Yayını, No. 20.

müşterilerin faaliyet gösterdikleri piyasalar hakkında çeşitli bilgilerin derlenerek, bir yöntem dahilinde değerlendirilmek üzere toplanmasına inceleme diyoruz.

Bankalar gerek kredi kullandırılmadan önce gerekse kredi kullandırıldıktan sonra, oluşturulmuş olan istihbarat birimlerinin toplayacağı bilgilerin değerlendirilmeyle plasman alanları, verilen kredilerin geri dönme ihtimali, bir risk ihtimaline karşı alınacak önlemleri saptamaya çalışırlar.

2- İncelemenin Amacı

İncelemenin amacını şöyle sıralayabiliriz:

a- Firmalarınve faaliyet gösterilen piyasaların genel durumu hakkında en gerçek bilgiye ulaşmak,

b- Kredi tahsisini kriterlere dayandırarak disiplin altına almak,

c- Firmaların ödeme gücünü ve mali yapısını tesbit etmek suretiyle kredi riskini ortadan kaldırmak.

İstihbaratın çalışmasının bir diğer amacında firmanın gereksinmesine doğru teşhis koymak ve buna uygun düşecek tutar, vade ve koşullarda kredi verilmesini sağlamaktır.

Bankalar kredi müşterilerinin bir anlamda mali danışmanlarıdır. Bu nedenle özellikle firmanın incelenmesi ve mali tablolarının analizi firmanın finansman gereksinimi konusunda doğru teşhis koymaya ve doğru çözümler üretmeye olanak vermektedir.

3- İncelemenin Prensipleri

a- Gizlilik

İstihbarat ve diğer bankacılık faaliyetleri sonunda müşterilere ait bir takım bilgiler, inceleme elemanları tarafından öğrenilmektedir. Bankalara duyulan güven ve itibar gözönüne alınırsa bu sırların üçüncü şahıslara açıklanmaması gerekmektedir. Bankalar kanunu 74. maddesi buna aksi davranışlar için cezai müeyyide getirmiştir.

Müşterilere ait sır ve bilgilerin yetkili olmayan kişilere açıklanması aynı zamanda ahlaki olmayan bir davranıştır. Ancak gerektiğinde bu bilgilerin mahkemeler, icra ve iflas daireleri, Bankalar yeminli murakıpları, Maliye müfettişleri ile hesap uzmanları, vergi daireleri, kambiyo murakebe mercileri, T.C. Merkez Bankası gibi mercilere açıklanması gerekebilir.

b- Tarafsızlık

İnceleme elemanı, bu tür önyargıdan uzak olan objektif ölçüler çerçevesinde değerlendirme yapması gerekmektedir. Edinilen bilgiler çeşitli kaynaklarla birbirini doğrulamalıdır.

c- Süreklilik

İnceleme risk ilişkisine girilmeden veya belli bir dönemde yapılması, firmanın dönemsel durumunu ortaya çıkarır. Ancak, kredinin kullanıldıktan sonra da takip edilmesi ve kredinin vadesinde geri ödeninceye kadar oluşabilecek risklerin gözönünde tutulması gerekmektedir (80).

(80) Öztin Akgüç, Mali Tablolara Analizi, Muhasebe Enstitüsü Yayını, No. 61.

4- İstihbaratın Kaynakları

a- Özel Kaynaklar

i- **Şirket Ana Sözleşmesi:** Firmanın öncelikle ana sözleşmesini incelersek, özellikle fodsset konusu dikkatle belirlenir.

ii- **Hesap Durumu, Bilanço ve İşletme Hesabı Özeti:** Bankalar Kanunu 41. maddesine göre müşteriden alınan hesap durumu, bilanço veya işletme hesabı özeti, gerçek durumu yansıttıkları sürece çok değerli bilgi ve istihbarat kaynağıdırlar. Ancak hesap durumlarının her zaman gerçeği yansıttıkları da söylenemez. Bu nedenle, hesap durumu bilgilerinin diğer istihbarat kaynaklarından da kontrol edilerek doğruluğu belirlenmelidir.

iii- **Firmayla Karşılıklı Görüşme:** Firma ortakları ve yöneticileriyle yapılan karşılıklı görüşme esnasında, bilgileri, yetenekleri, sorumluluk duyguları, ahlâki yapıları hakkında bilgi sahibi olunur.

iv- **Piyasa İncelemeleri:** Bir firmanın ticaret yerini ve tesislerini görmek, diğer müşterilerden ilişkide bulunduğu kuruluşlardan ve bankalardan, firmanın mali durumu üzerinde yapılır.

Yapılan incelemede firmanın diğer bankalara ve piyasaya olan borçları, ortak ve yöneticilerinin geçmişi ve ahlak yapıları, tahsil durumları mesleki bilgi ve becerileri hakkında gerekli ve sağlıklı bilgi toplamaya çalışılır.

v- **Firmanın Bankayla Olan İlişki ve İşlemlerinin İncelenmesi:** En güvenilir istihbarat kaynaklarından biri de firmanın çeşitli nedenlerle banka ile olan ilişkisi ve yaptığı işlemlerdir.

b- Resmi ve Yarı Resmi Kaynaklar

i- Ticaret sicil kayıtları.

ii- Esnaf ve sanatkârlar derneği kayıtları.

iii- Trafik, tapu sicil ve vergi kayıtları, trafik kayıtlarından firmaya ait demirbaş taşıtlar hakkındaki bilgiler değerlendirilebilir.

Tapu sicil kayıtlarından, firmaların taşınmaz mal varlığı, kullanma yetkisi hakkında bilgi edinilir.

Vergi kayıtlarından ise firmanın vergi hacmi, kâr zarar durumu ve varlığı hakkında bilgi sağlanır.

iv- T.C. Merkez Bankası risk santarilizasyon kayıtları.

Bankanın kredi verdiği firmaların diğer bankalar nezdindeki risklerinin toplamını bilmesi, müşteriyle yapacağı işlemlerde kredi güçlerinin aşılmamasını ve bir surette riskin sınırlandırılmasını sağlamak bakımından önemlidir. Bunun için muvafakat mektubu ile T.C. Merkez Bankası'ndan talepte bulunulur.

Ayrıca, T.C. Merkez Bankası istihbarat servisinde mülakatlarda yapılan proht işlemleri ve karşılıksız çek kayıtları tutulmaktadır. Bu bilgilerde bankalar için çok önemli istihbarat kaynaklarıdır.

v- Kararname ve Tebliğler: Ticari hayatın düzenlenmesiyle ilgili olarak bakanlıkların, HDTM, TCMB, SPK vb. kuruluşlar tarafından çıkarılan tebliğler, hükümetçe alınan kararlar ve yayımlanan kanunlarında sürekli izlenmesi gerekmektedir.

vi- **Yarı Resmi Kaynaklar:** Noterler, Ticaret ve Sanayi Odaları Esnaf ve Sanatkarlar Dernekleri, Odalar, Kooperatifler vb. mesleki kuruluşlar da istihbarat alanında başvurulacak kaynaklardır (81).

5- İnceleme ile Saptanacak Hususlar

İnceleme ile saptanacak hususlar üç grupta toplanabilir;

- a- Şahsi durumla ilgili inceleme (KARAKTER)
- b- Mali durumla ilgili inceleme (KAPİTAL)
- c- Piyasa durumları ile ilgili inceleme (KAPASİTE)

a- Şahsi Durumla İlgili İnceleme

Kişisel etkenler kredinin risk yaratmasında çok önemlidir. Yöneticilerin bilgisi, yeteneği, özel yaşantısı, tahsil durumu ve sosyal ilişkileri gibi faktörler kredinin geri ödenmesiyle yakından ilgilidir.

Öte yandan bazı şahsi özellikler kredi kullandırılmasını engelleyen bir durum ortaya çıkarabilmektedirler. Bu özellikler şunlardır;

- Bankalar Kanununun 38, 39, 41 ve 50. maddelerinde belirlenen hükümlere göre lehine kredi açılmayacaklar.
- İflas eden veya konkordato talebinde bulunanlar.
- Ticaretten men edilenler.
- Devlet ihalelerine girmekten men edilenler.
- Defter kayıtları bulunmayanlar.
- Vergi mükellefi olmayan ve maliyede vergi kayıtları bulunmayanlar.

(81) Murtaza Kölemeli, Banka Kredileri, a.g.k., s.181.

- Ticaret sicilinde veya esnaf derneklerinde kaydı bulunmayanlar.
- Kredisi bankalarda idari veya kanuni takipte olanlar.
- Devamlı protestosu olanlar veya karşılıksız çeki bulunanlar.

b– Mali Durumla İlgili İnceleme

Kredinin geri dönmesi kredinin işletmenin ödeme gücü içinde açılmış olmasıyla yakından ilişkilidir. Kredi talebinde bulunan firmanın gelir yaratma kapasiteleri ve özvarlığı araştırılır. Kredi talebi bu çerçevede değerlendirilir.

c– Piyasa Durumu ile İlgili İnceleme

Şahsi ve mali durumla ilgili inceleme firma hakkında yeterli bilgiyi sağlayamaz. Bunun yanında firmanın piyasadaki durumu, üretim kapasitesi, satış ve pazarlama politikası gibi koşullarında belirlenmesi gerekmektedir. Bunun için bir takım analizlere ihtiyaç vardır.

B– MALİ ANALİZ

1– Genel Açıklama

Bankalar kanuna göre bankalar verecekleri nakdi veya gayri-nakdi krediler için, krediyi talep edenlerden Türkiye Bankalar Birliği'nce saptanmış örneğine uygun hesap durumu belgesi almak zorundadır. Müşteriler tarafından doldurulup, Bankalara sunulan hesap durumlarında firmanın hüviyeti, iştirakleri hakkında açıklamalar, firmanın bilançosu ve gelir tablosu hakkında bilgiler yer almaktadır. Firmalardan alınan hesap durumlarında yer alan bilanço ve gelir tablolarının analiz edilmeye elverişli bir hale getirilecek şekilde değiştirilmesi gerekir.

2- Bilanço

Bilanço bir işletmenin belirli bir tarih itibariyle varlıklarını alacaklarını ve bunların hangi kaynaklarla karşılandığını gösteren bir tablodur. Genel olarak varlıklar ve alacaklar bilançosunun aktifi, borçlar ve sermayeye bilançonun pasifi denir.

İşletmelerden alınan bilanço çeşitli nedenlerle açık ve doğru olarak düzenlenmemektedir. Bu nedenle, bazı rakamların yapılan inceleme sonucunda bilanço kalemleri arasında aktarılması, eklenmesi veya düşülmesi gerekmektedir.

İşletmeler bazı nedenlerle bilerek veya bilmeyerek bilançolarını hatalı olarak düzenlemektedirler. Bu hatalar iki şekilde olabilir.

- Aktifin fazla gösterilmesi veya pasifin azaltılması.
- Aktifin azaltılması veya pasifin fazla gösterilmesi.

Nakdi ve gayrinakdi kredi kullanan müşterilerden hesap vaziyeti alınması ve yeni ilişki kurulan firmalardan kuruluş tarihi dikkate alınarak son üç yılın rakamlarının hesap vaziyetinde bulunması gerekmektedir. Kredi ilişkisinin devamı süresince her yıl hesap vaziyeti alınır.

Bankalarda kullanılan inceleme raporları genelde iki grupta toplanmaktadır.

1- Firma değerlendirme ve mali analiz bülteni: Kredi limiti firmanın nevi dikkate alınarak genel müdürlük elemanlarınca doldurulan raporlardır.

C- FİRMA DEĞERLENDİRME VE MALİ ANALİZ İÇİN TESPİT EDİLECEK BİLGİLER

- **Firma Ünvanı:** Firma kuruluşunun ilan edildiği Türkiye Ticaret Sicil Gazetesi'nde yayınlandığı gibi kısaltma yapılmadan yazılır.

- **Adres:** Adresi açık bir şekilde yazmalıdır. Birden çok şube olması durumunda şubelerin bulunduğu merkezlerin isimleri yeterlidir.

- **Telefon No:** Merkez fabrika ve şube telefonlarında fax numaralarında yazılır.

- **Fiili İş Konusu:** Firmanın faaliyet gösterdiği işkonusu yazılır.

- **Kuruluş Tarihi:** Bu tarih şahıs şirketlerinde ana sözleşmenin onay tarihi, sermaye şirketlerinde ise Asliye Ticaret Mahkemesinin karar tarihini ifade eder.

- **Süre:** Firmanın kuruluşunun ilan edildiği T. Ticaret Sicili Gazetesinde belirtilir. Ancak, şahıs şirketleri için süre sözkonusu olmamaktadır.

- **Ticaret Sicil No:** Ticaret siciline kaydolurken firmaya verilen numara yazılır.

- **Vergi Dairesi:** Firmanın bağlı bulunduğu vergi dairesi yazılır.

- **Vergi Hesap No:** Vergi dairesince firmaya verilen numara yazılır.

– **Uyruğu:** Firmanın uyruğu yazılır. Yabancı uyruklu firmaların tesbiti açısından önem taşır.

– **Kayıtlı Sermaye:** Son iki yılın kayıtlı ve ödenmiş sermayeleri yazılır.

– **Moralite:** Gerçek kişilerde firma sahibinin, şahıs şirketlerinde sorumluluğu sınırsız ortakların, sermaye şirketlerinde yöneticilerinin ve belli başlı ortakların ahlak ve karakteryapıları araştırılır. Yatırımcıların taahhütlerine sadakati güvenilirlik cazgırlık vs. gibi kriterlere göre çok iyi, iyi, orta, zayıf diye notlandırma yapılır.

– **Ortaklar:** İşletmeye ortak olan gerçek veya tüzel kişilerin isimleri hisse büyüklüklerine göre ve sahip oldukları sermaye payı belirtilerek yazılır.

– **Temsil:** Kollektif şirketlerde şirketi temsil ve ilzama yetkili kılınan ortaklar, adi komandit şirketlerde komandite ortaklar arasında şirketi temsile yetkili kılınan kimseler, limited şirketlerde şirket müdürleri ve anonim şirketlerde ise yönetim kurul üyeleri ve ünvanlarıyla birlikte yapılır. Üyeler arasında murahhas aza ya da azalar varsa bunlar da belirtilir.

– **Protesto ve Karşılıksız Çek Durumu:** T.C. Merkez Bankası risk santralizasyon merkezi kayıtlarında yazılan protestolu senet ve karşılıksız çek listeleri taranarak firma ve ortakları adına kayıt bulunup bulunmadığı araştırılır (82).

(82) Firma İnceleme ve Mali Analiz Tekniği, Esbank Yayınları, No. 8, s.12.

SERBEST VARLIK HESAPLAMALARI

A- ŞAHIS FİRMALARINDA SERBEST VARLIK HESABI

1- Bilanço İçi Varlık: İlaveler (+) İndirimler (-)

- (+) Varsa firma sahibinin devamlılık arzeden tevdiatı
- (+) Dönem kârlarından vergiler ödendikten sonra kalan kısım
- (-) Varsa firma sahibinin bünyeden çektiği para
- (-) İşletmenin dönem zararı (veya geçmiş yıllar zararı)
- (-) Kanunen kabul edilmeyen giderler
- (-) Şüpheli alacaklar
- (-) Satış kabiliyeti kalmamış stoklar

2- Bilanço Dışı Varlık

a- Gayrimenkuller

i- Firma sahibinin bilançoya kayıtlı olmayan gayrimenkullerinin rayiç değeri,

ii- Firma sahibinin bilançosunda kayıtlı olan gayrimenkulünün rayiç değer farkı.

b- İştirakler

Firma sahibinin kanuni defterinde kayıtlı olmayan tüzel kuruluşlardaki iştirak payı.

c- Menkuller

- Firma sahibinin bankalardaki vadesiz mevduat hesabı.

- Firma sahibinin tesbiti yapılabilen diğer menkul varlıkları toplamı.

d- Diğer Varlıklar

Firma sahibine kefalet verecek olan şahısların veya tüzel kişilerin serbest varlık toplamları.

B- KOLLEKTİF ŞİRKETLERDE SERBEST VARLIK HESABI

1- Bilanço İçi Varlık

- (+) Firmanın kayıtlı sermayesi
- (+) Ortakların devamlılık arzeden tevdiatları (sermaye gibi).
- (+) Dönem kârından vergiler ödendikten sonra kalan kısım
- (-) Ortakların çektikleri paralar
- (-) Şüpheli alacaklar
- (-) Kanunen kabul edilmeyen giderler
- (-) Aktif değer taşımayan diğer kayıtlar
- (-) Varsa geçmiş yıllar zararları

2-Bilanço Dışı Varlık

a- Gayrimenkuller

Firmanın aktifi ve kayıtlı gayrimenkullerin değer artış farkı.

b- Menkuller

Şirket adına kayıtlı ve defter değeri düşük otomobil vs. rayiç ile defter değeri arasındaki fark.

c- Diğer Menkul Varlıklar

- Şirket ortaklarının tapu tetkikleri yapılmış gayrimenkullerinin rayiç değerinden var ise tahsilatlar düşüldükten sonra kalan kısımların toplamı.

- Şirket ortaklarının iştirakleri.
- Şirket ortaklarının bankalardaki vadeli mevduat hesabı.
- Ortakların tesbit edilen diğer varlıkları.

C- SERMAYE ŞİRKETLERİNDE SERBEST VARLIK HESABI

Serbest varlığın oluşumu.

- Ödenmiş sermaye
- İhtiyatlar
- Dağıılmamış kârlar
- Karşılıklar
- Değer artış fonu
- Son yıl kârından ayrılan ihtiyatlar
- Diğer fonlar

DÜŞÜLEN DEĞERLER

TOPLAM

EKLENEN DEĞERLER

TOPLAM

KEFİL ORTAKLARIN VARLIK TOPLAMI

TOPLAM

1- Ödenmiş Sermaye

Kayıtlı sermaye ile ödenmemiş sermaye arasındaki farkı ifade eder.

a- Kayıtlı Serameye: Kuruluş sırasında işletmenin ihtiyaçlarına göre saptanan, ancak tamamının defaten ödenme şartı bulunmayan nominal itibari veya esas sermaye olarak da ifade edilebilen sermayedir.

b- Ödenmemiş Sermaye: Kayıtlı sermayenin ödenmemiş kısmını ifade eder. Ödenmemiş sermaye aktif karakterli bir hesap olmakla birlikte uygulamada alacaklar arasında "Sermaye Taahhüdü" adı altında da gösterilebilir.

2- İhtiyatlar

a- Ayrılması Zorunlu Olan Yedek Akçeler

i- Birinci tertip kanuni yedek akçe: TTK'nun 466. maddesinin 1. fıkrasında her yıl net kârın %5'inin ödenmiş sermayenin %20'sine ulaşınca kadar birinci tertip yedek akçe olarak ayrılması zorunlu kılınmıştır.

ii- İkinci tertip kanuni yedek akçe: TTK'nun 466. maddesinin 2. fıkrasının 3. bendinde düzenlenmiş olan ikinci tertip yedek akçe kâr dağıtımını halinde ayrılır. %5'ten fazla kâr payı dağıtılsa dağıtımını kararlaştırılan kısmın %10'u ikinci tertip yedek akçe olarak ayrılmak zorundadır. 1. ve 2. tertip kanuni yedek akçelerin toplamı sermayenin yarısını geçerse ancak zararların kapatılması için kullanılabilir.

b- Ayrılması İhtiyaç Olan Yedek Akçeler

Yasa gereği değilse şirket sözleşmesi ya da genel kurul kararlarına dayanarak ayrılan yedek akçeler.

3- Dağıtılmamış Kârlar

İşletmenin kârlarından ortaklarına dağıtılmayıp bünyesinde kalan miktarlar bu bölümde gösterilir. Dağıtılmamış kârlar yönetim kurulu kararı ile ilerdeki yıllarda dağıtılabilir.

4- Karşılıklar

Karşılıklar ileride ortaya çıkması muhtemel özel mahiyetteki zararları karşılamak veya bunların olumsuz etkilerini hafifletmek üzere ayrılmış meblağlardır. Bunlara örnek olarak yatırım indirimi karşılıkları sabit değer yenileme fonları gösterilebilir.

5- Değer Artış Fonu

İşletmenin bilançolarında yer alan amortisman tabi iktisadi değerlerin fiyat artışları yönünden güncel değerlerin gerisinde kalmış bulunan muhasebe değerlerini gerçek değerlerine getirme işlemine yeniden değerlendirme diyoruz.

Yeniden değerlemeye tabi tutulacak bilanço kalemleri

- Amortisman tabi sabit değerler
- Bu değerlere ilişkin birikmiş amortismanlar

Aşağıdaki sabit değerler yeniden değerlendirme kapsamına girer.

Gayrimenkuller, tesisat ve makinalar, taşıt araçları ve demirbaşlar.

Aşağıdaki sabit değerler ise yeniden değerlendirme kapsamı dışında tutulmuştur.

Boş arsalar ve araziler özel maliyet bedelleri gayrimaddi sabit değerler ve değeri belli bir miktarı (100.000 TL.) geçmeyen sabit değerler.

Son yıldan önce aktife kaydedilen ve amortisman tabi olan sabit değerler yeniden değerlendirilir. Son yıl aktife giren sabit değerler yeniden değerlemeye tabi değildir. Özel maliyet bedelleri

ilk tesis ve taazzuv giderleri yeniden değerlendirme kapsamına girmektedir.

Bilançonun aktifinde kayıtlı sabit değerler ve bu sabit değerler için önceki yıllarda ayrılmış olan amortismanlar yeniden değerlendirme oranı ile ayrı ayrı çarpılmak suretiyle yeniden değerlendirilmeden önceki net bilanço aktif değerlerinin yeniden değerlendirme oranının tatbikinden sonra bulunacak, net bilanço aktif değerlerinden indirilmesi suretiyle bulunur.

Gelir vergisi mükellefleri yeniden değerlendirme yapıp pasifte "değer artış fonu" oluşturabilirler. Ancak, yeni değerler üzerinden amortisman ayrılmaz, eski değerler üzerinden amortisman ayırmaya devam edilir.

Kurumlar vergisi mükellefleri ise yeniden değerlemeye tabi tutulan sabit değerlerin yeni değeri üzerinden (gayrimenkuller hariç) amortisman ayırırlar. Bu işlem kârı azalttığından kurumlar vergisi mükelleflerinin vergisel kazançları vardır. Sermaye şirketlerinden oluşan değer artış fonu sermayeye eklenebilir.

Yeniden değerlendirme her hesap dönemi sonu itibariyle yapılır. Her yıl için belirlenen yeniden değerlendirme oranı, Aralık ayının 15. gününe kadar Resmi Gazete'de ilan edilir.

D- DÜŞÜLEN DEĞERLER

Yukarıda serbest varlığı oluşturan kalemler belirtildi. Bilançonun aktifine kayıtlı ve karşılığı pasifte ayrılmamış olan bir kısım değerler serbest varlık tesbitinde dikkate alınmaz. Bu değerler yukarıda serbest varlığı oluşturan kalemlerin toplamından tenzil edilir. Bu değerler şunlardır:

- Şüpheli alacaklar
- Kanunen kabul edilmeyen giderler
- Tahsili mümkün olmayan bir kısım alacaklar
- Satış kabiliyeti kalmamış stoklar
- Aktifleştirilmiş giderler
- Zararlar
- Geçmiş Yıl Zararları: Geçmiş yıl zararı dönem kârından fazla ise aradaki fark mahsup edilir.
- Dönem Zararı: Dönem zararının tamamı serbest varlıktan mahsup edilir.
- Beş (5) yılı aşkın bir süreden beri amortisman ayrılmamış gayri maddi sabit kıymetler serbest varlık toplamından düşülür.

E– EKLENEN DEĞERLER

Serbest varlığı oluşturan kalemlere aşağıdaki değerler eklenir.

- Fımanın aktifinde kayıtlı gayrimenkullerin rayiç değer farkı.
- İnceleme tarihi itibarıyla yapılmış olan sermaye tezyidindeki nakit girişleri.

1– Kefil Ortakların Varlık Toplamı

Sermaye şirketleri serbest varlığını oluştururken şirketin bilanço içi ve bilanço dışı varlık kalemleri toplanarak bunlarda gerekli atımlar ve gerekli eklemeler yapıldı. Şu ana kadar oluşturan serbest varlık şirketin tüzel kişilik olarak sahip olduğu varlığı ifade

etmektedir. Bunun yanında şirkete kefil olacak gerçek ve tüzel kişilerin de varlığının tesbit edilmesi gerekmektedir.

Kefil ortak olabileceği gibi, 3. bir şahıs veya tüzel kişi de olabilir.

a- Şahıslarda

- Gayrimenkullerde: Sahibi oldukları gayrimenkuller üzerinde takyidat yoksa rayiç değeri, üzerinde takyidat varsa rayiç değer farkları.

- İştirakleri: Sermaye şirketleri ise nominal değerleri üzerinden, şahıs firmaları ise serbest varlıkları, kollektif şirkette ise kollektif şirkette oluşan serbest varlığın şirket sermayesindeki hisseleri nisbeti.

- Menkuller değerlendirilir.

b- Sermaye şirketlerinde, şirketin serbest varlığı alınır. Ayrıca gayrimenkul rayiç değer farkı ve cari yılda sermaye arttırımı yapılmış ise bundan ileri gelen fark eklenir (83).

2- Firmanın Dış Ticaret İşlem Hacmi

Firmanın son iki yıl ve inceleme tarihi itibariyle toplam ithalat ve ihracat rakamları ithalat ve ihracatın hangi ülkelerle ve firmalarla ne şekilde yapıldığı ve ödeme ve tahsilatların süreleri tesbit edilir.

(83) Firma İnceleme ve Mali Analiz Tekniği, Esbank Yayınları, No. 85, s.34.

SONUÇ

Bankacılıkta 1980 yıllarından sonra hızla bilgisayara geçilmesi, yine bu yıllarda ekonominin liberal bir yapıya kavuşması, Yabancı Sermayeli bankaların ülkemizde şubeler açarak hizmet vermeye başlamaları Türk Bankacılığının gelişmesi yönünde önemli katkı sağlamıştır. Dış işlemler konusunda da bankalarımız kısa sürede ihtisaslaşmaya gitmişlerdir.

Bankacılığın en önemli ve en zor olan kısmı kredi yönetimi konusudur. Kredi yönetimi, kredilendirmeden itibaren, bankanın kredi politikasına uyumu, kredilerin izlenmesi, kredi portföyünün yeniden değerlendirilmesi, kredinin verimliliği, seyyaliyeti ve teminatını (güvence) kapsar.

Bankacılık açısından bakıldığında işletmelerin kredilendirilmesi kararlarında kredinin verimliliği ve geri ödenebilirliği ön plana çıkmaktadır. Bu nedenle kredi riskine girilmeden önce firma hakkında uzman kişilerce çok iyi istihbarat yapılması ve kredi değerliliği sınıflandırmasının açık ve kesin olarak belirtilmesi gerekir. He ne kadar işletmelerin kredilendirilmesinden önceki karar aşamasında veya daha sonra elde edilen bilgilerle kredinin geri ödenmeme riski ortadan kalkmamasına karşın, kredinin geri ödenmemesi ile ilgili daha iyi tahminde bulunulmasına olanak sağlamaktadır. Bu nedenle bankalar gerek kredilendirme anında gerekse sonraki gelişmelere göre kredi riskini güvenceye almak zorundadırlar. Diğer taraftan bankalar müşterilerini devamlı suretle izle-

meye tabi tutarak veya belirli sürelerle yeniden değerlendirmek suretiyle daha gerçekçi bir risk tahmininde bulunabilirler.

Problemlı kredilerin en aza indirilmesinde veya çözümünde ilk aşamada yapılması gereken problemlı kredinin ortaya çıkmasına engel olmaktır. Problemlı kredilerin büyük çoğunluğu, bankaların erken uyarı sinyallerini gözardı etmelerinden ve yeterince önem vermemelerinden kaynaklanmaktadır. Erken uyarı sinyalleri, firma finansal tablolarından, yönetimin çalışma tarzından, işletmenin çalışma faaliyetlerinden, işletmenin banka ile olan ilişkilerinden, işletmenin pazardaki durumu gibi nedenlerden anlaşılabilir. Ancak bütün bunlara karşın kredilerin problemlı hale dönüşmesini engellemek mümkün olamamaktadır. Ancak problemlı bir kredi ortaya çıktığında zaman kaybetmeden harekete geçilerek problemin kaynağı öğrenilmeli ve ona göre çözüm yolu bulunmalıdır.

Problemlı kredilerde en son aşama teminatların nakte çevrilmesi veya beklemede kalınmasıdır. Problemlı kredilerde bankanın zararını en aza indirmek için tüm çözüm yollarının denenmesinden kaçınılmaması gerekir.

Mali tablolardaki bilgilerin analiz edilebilir hale getirilebilmesi için herşeyden önce onların tanzim edilişleri ile bazı ekbilgilere ve bazı mali analiz tekniklerinin uygulanmasına bağlıdır.

Mali tablolardaki bilgilerin kullanılabilir hale getirilebilmesi herşeyden önce onların tanzim edilişleri ile mevcut ek bilgilerine ve bazı mali analiz tekniklerinin uygulanmasına bağlıdır. Bu bakımdan önce tabloların genel kabul görmüş muhasebe prensipleri ve gerekli bütün yan bilgilerin eklerde ve dip notlarda verilmiş

olması gerekir. Bu hususlara uymadan çıkarılan mali tablolar bunları inceliyecek olanlara yeniden tanzim gibi ek bir iş yaratacaktır. Mali analizlerden elde edilen sonuçları yöneticilere anlayacakları şekilde sunmak, analizin yapılması kadar önemlidir. Ülkemizde bu konuya karşı olan ilginin gün geçtikçe artmakta olduğu görülmektedir.

EK (TABLOLAR)

**TABLO-I: 1856-1875 DÖNEMİNDE KURULAN
BANKALAR**

Bank-ı Osmani	1856
İttihad Mali	1859
Türkiye Bankası	1860
Bank-ı Osmani-i Şahane	1863
Şirket-i Umumiye-i Osmaniye Bankası	1864
Şirket-i Maliye-i Osmaniye Bankası	1865
İtibar-ı Umumi Osmanlı Bankası	1869
Avusturya-Osmanlı Bankası	1871
Avusturya-Türk Bankası	1872
İkinci İstanbul Bankası	1872
Kambiyo ve Esham Şirket-i Osmaniyesi	1872

**TABLO-II: 1923'E KADAR KULUNAN ULUSAL
BANKALAR**

İstanbul Bankası	1911
Konya İktisadi Milli Bankası	1911
Adapazarı İslam Ticaret Bankası	1913
Karaman Milli Bankası	1913
Emvali Gayrimenkul ve İktisat Bankası	1914
Milli Aydın Bankası	1914
Emlak ve İkrazat Bankası	1914
Asya Bankası	1914
Akşehir Bankası	1916
Kayseri Milli İktisat Bankası	1916
Köy İktisat Bankası	1916
İtisar-1 Milli Bankası	1917
İktisad-1 Milli Bankası	1917
Manisa Bağcılar Bankası	1917
Konya Ahali Bankası	1917
Ticaret ve İtibar-1 Umumi Bankası	1918
Türkiye Umumi Bankası	1918
Eskişehir Çiftçiler Bankası	1919
Adapazarı Emniyet Bankası	1919
Konya Türk Ticaret Bankası	1920
İktisat Türk Bankası	1920
Bor Zürra ve Tüccar Bankası	1922
Dersaadet Küçük İstikrar Sandığı	1923

**TABLO-III: 1923-1932 DÖNEMİNDE KURULAN
BANKALAR**

Aksıhar Tutunculer Bankası	1924
T.Ticaret ve Sanayi Bankası	1925
Karaman Çiftçi Bankası	1925
İstanbul Esnaf Bankası	1925
Afyon Terakki Servet Bankası	1926
Aksaray Halk İktisat Bankası	1926
Niğde Çiftçi ve Tüccar Bankası	1926
Eskişehir Bankası	1927
Akseki Ticaret Bankası	1927
Nevşehir Bankası	1927
Ermenek Ahali Bankası	1927
Kocaeli Halk Bankası	1927
Denizli İktisat Bankası	1927
Trabzon Tasarruf ve İkras Sandığı (Trabzon Bankası)	1928
Trabzon İktisat Ltd. Şti. (Karadeniz Bankası)	1928
Bor Esnaf Bankası	1928
Ürgüp Zürra ve Tüccar Bankası	1928
Şarkikaraağaç Bankası (Sağlık Bankası)	1928
Türkiye İmar Bankası	1928
İzmir Esnaf ve Ahali Bankası (Egebank)	1928
Elazığ İktisat Bankası	1929
Lüleburgaz Birlik Ticaret Bankası	1929
Mersin Ticaret Bankası	1929
Üsküdar Bankası	1929
Van Milli İktisat Bankası	1929
Kastamonu Bankası	1931
Diyarbakır Bankası	1931
Kırşehir Ticaret Bankası	1931
Zonguldak Yardım Bankası (Efes Bank. Ltd.)	1932

TABLO-IV: 1945-1960 DÖNEMİNDE KURULAN BANKALAR

Yapı ve Kredi Bankası	1944
Türkiye Garanti Bankası	1946
Akbank	1948
Türkiye Kredi Bankası	1948
Tutum Bankası	1948
Niğde Bankası	1948
Türkiye Eski Muharipler Bankası	1950
Türkiye Sınai Kalkınma Bankası	1950
Göynük Sanayi ve Kredi Bankası	1951
Doğubank	1952
Denizcilik Bankası	1952
Türk Ekspres Bankası	1953
İstanbul Bankası	1953
Demirbank	1953
Türk Yapı Bankası	1954
Şekerbank (Pancar Kooperatifleri Bankası)	1954
Türkiye Vakıflar Bankası	1954
İşçi Kredi Bankası	1954
Buğday Bankası	1955
Türkiye Turizm Bankası	1955
Pamukbank	1956
Raybank	1956
Esnaf Kredi Bankası	1957
Türkiye Muallimler.	
Memurlar ve Subaylar Bankası	1957
İzmir Halk Sandığı	1957
Sanayi Bankası	1958
Maden Kredi Bankası	1958
Çaybank	1958
Türkiye Birleşik Tasarruf ve Kredi Bankası	1959
Türkiye Öğretmenler Bankası	1959

**TABLO-V: 1980-1995 DÖNEMİNDE
ÜLKEMİZDE ŞUBESİ
AÇILAN YABANCI
BANKALAR**

American Expire I.B.C. (ABD)
Citibank N.A. (ABD)
Bank Mellat (İran)
Bank of Credit and Commerce
International (Lüksemburg)
Türk Bankası Limited
(Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti)
Habib Bank Limited (Pakistan)
Manufacturers Hanover Trust Company (ABD)
Chase Manhattan Bank N.A. (ABD)
First National Bank of Boston (ABD)
Saudi American Bank (Suudi Arabistan)
Bank of Bahrain and Kuwait (Kuveyt)
Banque Indosuez (Fransız)
Standard Chartered Bank (İngiliz)
Credit Lyonnais (Fransız)
Kıbrıs Kredi Bankası
(Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti)
Société Generale (Fransız)

**TABLO-VI: 1980-1995 DÖNEMİNDE KURULAN
ULUSAL BANKALAR**

Türkiye İthalat ve İhracat Bankası (Titibank) (1988 yılında Impexbank unvanını aldı)	1984
Adabank	1985
Koç Amerikan Bankası	1986
BNP-Ak Bankası	1986
Textil Bank	1986
Finansbank	1987
Devlet Yatırım Bankası, Türk Eximbank şekline dönüşmüştür	1987
Netbank (1991 yılında Marmara Bankası unvanını almıştır)	1988
Türkiye Turizm Yatırımve Dış Ticaret Bankası	1988
Türkiye Emlak Kredi Bankası ile Anadolu Bankası Türkiye Emlak Bankası (Konutbank) adı altında birleştirilmiştir	1988
Birleşik Yatırım Bankası	
Tekfen Yatırım ve Finansman Bankası (Tekfenbank)	1989
Alternatif Bank	1992
Bank Expires	1992
Toprakbank	1992
Türkiye Konut Endüstri ve Ticaret Bankası	1992
Park Yatırım Bankası	1992

TABLO-VII

Sektör	Sektörde Minimum Çalışma Süresi	Minimum Dış Ticaret İşlem Hacmi	Minimum Ciro	Maksimum Banka Kredi Kullanımı (Banka Borçları/Net Satışlar)
BİLUMUM TOPLAN VE PERAKENDE TİCARET	3 YIL	-	15.000.000.000.- TL	% 25
BOYA VE KİMYEVİ MADDELER	3 YIL	1.000.000.-\$	15.000.000.000.- TL	%25
DERİ				
- Deri ve Kösele İmalatı	5 YIL	-	15.000.000.000.- TL	%25
- Deri Konfeksiyon İmalatı	3 YIL	3.000.000.-\$	30.000.000.000.- TL	%25
DAYANIKLI TÜKETİM MALLARI	5 YIL	2.500.000.-\$	30.000.000.000.- TL	%25
DEMİR-ÇELİK	5 YIL	5.000.000.-\$	75.000.000.000.- TL	%25
GIDA	5 YIL	500.000.-\$	15.000.000.000.- TL	%25
HİZMET	3 YIL	500.000.-\$	15.000.000.000.- TL	%25
İNŞAAT	5 YIL	-	-	%25
OTOMOTİV VE YAN SANAYİ	3 YIL	1.000.000.-\$	15.000.000.000.- TL	%25
TEKSTİL				
A) İplik İmalatı (Suni Sentetik ve Pamuk	3 YIL	1.000.000.-\$	15.000.000.000.- TL	%35
B) Dokuma Kumaş İmalatı (Suni, Sentetik, Pamuklu ve Yünlü)	3 YIL	2.000.000.-\$	30.000.000.000.- TL	%35
HAZIR GİYİM İMALATI	3 YIL	2.000.000.-\$	30.000.000.000.- TL	%30
SEYAHAT ACENTALARI	2 YIL	1.000.000.-\$	15.000.000.000.- TL	%25
OTEL İŞLETMECİLİĞİ	Tesisin Hizmet Açılması Zorunlu	1.000.000.-\$	20.000.000.000.- TL	%30

(*) – Firmanın devameden işlerinin keşif bedelleri toplamının minimum 10.000.000.000.- TL olması,

– Tamamlanmış iş sayısının minimum 5 adet olması,

– Mütcahidlik karnesinin firma veya ortaklar adına kayıtlı olması,

– Maksimum Banka kredi kullanımının "Banka Borçları/Biten ve Devam Eden İşler İstihkakları Toplamı" formülünden tesbit edilmesi, inşaat sektöründe diğer aranan kriterlerdir.

YARARLANILANKAYNAKLAR

- İlker PARASIZ: Para Banka ve Finansal Piyasalar, Ekim 1994.
- Tezer ÖCAL: Türk Banka Sistemi Ankar. İ.T.İ.A. Yayını, 1973.
- Tezer ÖCAL: Para Teorisi ve Politikası, Gazi Ün. Yayını, 1985.
- Ö.Farık ÇOLAK: Para Banka, Mart 1988.
- Öztin AKGÜÇ: 100 Soruda Türkiye'de Bankacılık, Kasım 1992.
- Niyazi BERK: Bankalarda Pazara Yönelik Kredi Yönetimi Esbank T.A.Ş. Yayınları, 1987.
- T.İşbankası A.Ş.: Kredi Tekniği ve Yönetimi, Ağustos 1983.
- Theodore LEVITT: Pazarlamada Yenilik Araştırmaları, (Çeviren: Süheyl GÜRBAŞKAN, Ağustos 1973).
- Belkıs SEVAL: Kredilendirme Süreci ve Kredi Yönetimi Muhasebe Enstitüsü Yayını No: 59, Muhasebe Enstitüsü ve Araştırma Vakfı Yayını No: 11.
- Selim SEVAL: Sorunlu Krediler 25 Mart 1995 Esbank T.A.Ş. Seminer Notları.
- Öztin AKGÜÇ: Bankacılıkta Pazarlama; Para ve Sermaye Piyasası Dergisi, 1986.
- Öztin AKGÜÇ: Kredi Taleplerinin Değerlendirilmesi, 1984.
- Öztin AKGÜÇ: Mali Tablolar Analizi 7. Baskı. İ.Ü. Muhasebe Enstitüsü Yayını No: 51, 1987.
- Öztin AKGÜÇ: Cumhuriyet Döneminde Bankacılık Alanında Kurumsal Gelişmeler.

TÜRKİYE BANKALAR BİRLİĞİ YAYINI: Bankacılar Dergisi,
No: 5, Temmuz 1991.

TÜRKİYE BANKALAR BİRLİĞİ YAYINI: Bankacılık Dergisi,
No: 14, Temmuz 1994.

Haydar KAZGAN: Galata Bankerleri, T.E.B. Yayını, 1991.

H.İrfan AYKENT: Planlı Kalkınma Döneminde Türk Bankacılığı,
1969.

Yakup KEPENEK: Gelişimi, Ekonomik Yapısı ve Sorunlarıyla
Türkiye Ekonomisi, 1987.

F.Birol DÜNDAR: Türkiye'de Planlı Dönemde Para Politikası,
A.İ.T.İ.A. Yayınları, No: 48, 1971.

UZMAN GÖZÜYLE BANKACILIK DERGİSİ: Eylül 1994, Sayı 7.

Seza REİSOĞLU: 88/12937 Sayılı Karşılıklı Kararnamesi ve Huku-
ki Açından Değerlendirilmesi, Türkiye Bankalar Birliği
Yayınları, No: 147, 1988.

Öztin AKGÜÇ: Finansal Yönetim, İ.Ü. İşletme Fakültesi Yayını,
1981.

BANKALAR KANUNU: Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, 11.
Basım, No: 7.

T.C. Merkez Bankası: Mevduat Türleri ve Vade Dilimleri Hakkında
Tebliğ, 24.4.1994 Tarih 21914 Sayılı Resmi Gazete.

T.C. Merkez Bankası: Mevduat Sertifikaları Hakkında Tebliğ
9.2.1988 Tarih ve 19720 Sayılı Tebliğ.

T.Bankalar Birliği: Bankalar Dergisi, No: 11.

Türk Eximbank: İhracat ve Döviz Kredileri Uygulama Esaslar,
17.05.1995 Tarihli Genelgesi.

Mustafa KÖLEMEZLİ: Bankalar Kredileri.

T.C. Merkez Bankası: T.C. Merkez Bankası Kaynaklı Krediler
Genelgesi.

Esbank T.A.Ş.: Firma İnceleme ve Mali Analiz Tekniği.

Atilla GÖNENLİ: Teksir Edilmiş Seminer Notları, 1970 İstanbul.

T.Bankalar Birliği: Bankaların Açacakları Krediler için Talep
Sahiplerinden Alacakları Hesap Vaziyeti ve Tahlil Esasları.

Erdoğan ÇİLOĞLU: Bankacılıkta İstihbarat T.Bankalar Birliği
Yayınları, No: 151.

Hülya GÜNAYDIN: Türk Eximbank Kredi ve Garanti Faaliyetleri.

Osman OY: Bankacılık Uygulamasında Plasman Yönetimi.

Yüksel KOÇ: İşletmelerde Mali Analiz Teknikleri.

Vecdi ÜNAY: Bankalarda İç ve Dış Ticaretin Finansa Edilmesi
Usulleri.

Cevat SARIKAMIŞ: Gelecek Fon İhtiyaçlarının Tahmin Edilmesi
Nakit Bütçeleri- Teksir Edilmiş Seminer Notu, İstanbul
1970.

Sadık BAKLACIOĞLU: Tahmini Bilanço-Teksir Edilmiş Notlar,
Ankara 1968.

Ş.Ahmet ŞEVKETOĞLU: Uygulamalı İstihbarat-Mali Tahlil.

Ferruh GÖMLEKÇİ: Mali Tablolar Analizi.

Feridun ERGİN: Banka Kredileri.

Tuncay ARTUN: Türkiye'de Bankacılık.

Zeyyat HATIPOĞLU: Para Kredi ve Bankacılık.

Öztiñ AKGÜÇ: Orta ve Uzun Vadeli Krediler ve Finansman Kurumları.

H.ruhi Sevimay: Bankalar Sistemi.

Mübin DİKEL: Bankalarımızda Plasman Politikası.

Servet EYÜPGİLLER: Kredilerin Sektörlere Göre Dağılımı.

Zeyyat HATIPOĞLU: Türkiye'de Bankacılığın Bünyesi ve Problemleri, Bankacılık Semineri.

Hikmet KEYMAN: Türkiye'de Bankacılığın Yapısı ve Sorunları, Banka Cilt IV, Sayı 12.

Cevat SARIKAMIŞ: Ticari Banka Kredisi ve Türkiye'de Tatbikatı, Banka, Cilt VI, Sayı 7.

I. BEŞ YILLIK KALKINMA PLANI: 1963-1967, Ankara 1963.

II. BEŞ YILLIK KALKINMA PLANI: 1968-1972, Ankara 1968.

III. BEŞ YILLIK KALKINMA PLANI: 1973-1977, Ankara 1973.

IV. BEŞ YILLIK KALKINMA PLANI: 1979-1983 Ankara 1979.

V. BEŞ YILLIK KALKINMA PLANI: 1985-1989, Ankara 1985.

Esbank Yayınları: Türk Parası Teminat Mektupları, No: 4.

Esbank Yayınları: Banka Hizmetleri-Mevduat-Havale Tahsil Senetleri.